

Eetu Heiska

**MITEN KARHU NIMETÄÄN? -
UHKAKUVAT SUOJELUPOLIISIN JA
KAITSEPOLITSEIAMETIN VUOSIRAPORTEISSA
2000-2021**



JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
INFORMAATIOTEKNOLOGIAN TIEDEKUNTA
2023

TIIVISTELMÄ

Heiska, Eetu

Miten karhu nimetään? – Uhkakuvat suojelupoliisin ja Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissa 2000–2021

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2023, 77 s.

Kyberturvallisuus, pro gradu -tutkielma

Ohjaajat: Kari, Martti J. ja Lehto, Martti

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan Suomen suojelupoliisin ja Viron Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissa esitetyjä uhkakuvia vuosien 2000 ja 2021 välisenä aikana. Tiedustelupalveluiden vuosiraporteillaan esittämiä uhkakuvia ei ole aiemmin tässä laajuudessa tutkittu. Laadullisen sisällönanalyysin menetelmien turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden julkisista vuosiraporteista löydettiin erilaisia uhkakuvia, jotka koottiin uhkakuvien pääluokiksi. Kaitsepolitseiametin vuosiraporteista löydettiin kuusi eri pääuhkakuva ja suojelupoliisin vuosiraporteista viisi. Merkittävä osa uhkakuvista oli tutkituille tiedustelupalveluille yhteisiä. Jaettuja uhkakuvia tarkastelujaksolla olivat vieraanvaltion tiedustelutoiminnan aiheuttama uhka, kybertoimintaympäristössä tapahtuva kohdemaata uhkaava toiminta, radikalisoituneet yksilön tai ryhmittymän tekemä terroristinen teko tai sen valmistelu, sekä kansallista turvallisuutta uhkaava toiminta. Lisäksi Kaitsepolitseiametin vuosiraporteista nousi esiin Venäjän toiminnasta nousevat uhkat, sekä räjähdeterikollisuus. Suojelupoliisin vuosiraporteista nousi esiin edellisten lisäksi joukkotuhohaseiden leviämisen uhka.

Tutkittujen turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden esiin nostamat uhkakuvat olivat hyvin toistensa kaltaisia. Suurimmat erot tulivat esille uhkaa aiheuttavien tahojen nimeämispolitiikassa. Kaitsepolitseiamet oli koko tarkastelujakson ajan hanakka nimeämään Venäjän toimien aiheuttamaa uhkaa. Suojelupoliisi ei maininnut uhkaavasti toimivia valtioita nimeltä ennen tarkastelujakson loppupuolta. Ensimmäinen kerran Venäjä mainittiin uhkaavana toimijana vuonna 2017. Kaitsepolitseiamet nimesi sitä uhkaavia valtiotoimijoita, pääasiassa Venäjän johdonmukaisesti koko tarkastelujakson ajan.

Turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden uhkakuvat elävät ajassa. Julkisten vuosiraporttien tarkoituksena on nostaa ajankohtaisia turvallisuusuhkia kansalaiskeskusteluun ja poliittisen päätöksenteon agendalle turvallistamisprosessien kautta. Kööpenhaminan koulukunnan tulkinnan mukaan asia voidaan turvallistaa, eli nostaa ohi normaalin päätöksenteon prosessien suoraan prioriteettilistan kärkeen. Turvallisuuskysymykset koetaan usein niin oleellisen tärkeiksi, että uhkakuvien hallitsemiseksi ne voidaan turvallistaa. Vuosiraporttien toisena funktiona voidaan nähdä kansalaisten valistaminen turvallisuusuhkista ja torjua uhkakuvia tiedolla.

Asiasanat: tiedustelu, suojelupoliisi, Kaitsepolitseiamet, uhkakuva, uhka

ABSTRACT

Heiska, Eetu

How to name a bear? – threat images in the annual reports of the Finnish Security and Intelligence Service and the Estonian Kaitsepolitseiamet 2000-2021

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2023, 77 pp.

Cyber Security, Master's Thesis

Supervisors: Kari, Martti J. and Lehto, Martti

This thesis examines the threat scenarios presented in the annual reports of the Finnish Security and Intelligence Service (Supo) and the Estonian Kaitsepolitseiamet for the period of 2000-2021. The threat scenarios presented in the annual reports of security services have not previously been studied to this extent.

A qualitative content analysis of the public annual reports of the security and intelligence services identified different types of threats, which were grouped into main categories. Six different main threat scenarios were found in the annual reports of Kaitsepolitseiamet and five in the annual reports of the Finnish Security and Intelligence Service. A significant number of the threat images were shared to the intelligence services examined. Shared threats for the reviewed period included the threat posed by foreign intelligence activities, activities in the cyber environment that threaten the target country, terrorist acts committed or prepared by radicalized individuals or groups, and activities that threaten national security. In addition, the annual reports of the Estonian Kaitsepolitseiamet also highlighted threats from Russia, as well as explosive related crime. The annual reports of the Finnish Security and Intelligence Service also highlighted the threat of proliferation of weapons of mass destruction.

The threat scenarios highlighted by the security and intelligence services surveyed were very similar during the reviewed period. The main differences were found in the policy of naming the actors posing the threat. Throughout the reviewed period, the Finnish Supo was reluctant to name the threat posed by Russian actions. The first time Russia was openly mentioned as a threat actor by Supo was in 2017. Throughout the reviewed period, Kaitsepolitseiamet named the state actors that threatened it, mainly blaming Russia.

Threats identified by the security and intelligence services are evolving over time. The purpose of the annual public reports is to bring current security threats to the public debate and the policy-making agenda through securitization processes. The Copenhagen School interprets the issue as one that can be securitized, i.e., moved beyond normal decision-making processes and directly to the top of the priority list. Security issues are often considered so essential that they can be securitized to manage them.

Keywords: threat, intelligence, threat image, Finnish Security and Intelligence Service, Kaitsepolitseiamet

KUVIOT

KUVIO 1 Kyberuhkan luokittelu	43
-------------------------------------	----

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Esimerkki luokittelusta.....	35
---	----

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
KUVIOT	4
TAULUKOT	4
SISÄLLYS.....	5
1 JOHDANTO.....	7
1.1 Tutkimuksen tausta ja tavoitteet	8
1.2 Tutkimuksen keskeiset käsitteet.....	9
1.3 Tutkimusongelma ja aiheen rajaus.....	11
1.4 Tutkimuksen rakenne	12
1.5 Aiempi tutkimus	13
2 TIEDUSTELUPALVELUISTA JA UHKAKUVISTA	16
2.1 Katsaus Suomen ja Viron tiedustelupalveluiden tehtäviin.....	16
2.2 Tiedustelupalveluiden toimintaympäristön muutos 2000–2021	19
2.3 Kansallisen turvallisuuden uhkakuvat.....	21
2.4 Kööpenhaminan koulukunnan turvallisuuskäsitys	25
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	29
3.1 Tutkimuksen aineisto	29
3.2 Tutkimusmenetelmä	30
3.3 Tutkimusprosessi.....	32
4 VUOSIRAPORTEISTA ESIIN NOUSSEET UHKAKUVAT.....	37
4.1 Vieraan valtion tiedustelutoiminnan aiheuttama uhka kohdemaan koskemattomuudelle.....	37
4.2 Kybertoimintaympäristössä tapahtuva kohdemaata uhkaava toiminta	42
4.3 Radikaloituneen yksilön tai ryhmittymän tekemä terroristinen teko tai sen valmistelu kohdevaltiossa.....	48
4.3.1 Terrorismi	48
4.3.2 Yksinäiset sudet.....	51
4.3.3 Ääriliikkeiden aiheuttama uhka	52
4.4 Kansallista turvallisuutta uhkaava toiminta tai kehityskulku.....	55
4.5 Venäjän toimien aiheuttama uhka	59
4.5.1 Venäjän informaatiovaikuttaminen.....	60
4.5.2 Venäjän maanmiespolitiikka	63
4.6 Joukkotuhoaseiden leviämisen uhka ja laittomat räjähteet.....	65

5	JOHTOPÄÄTÖKSET	68
	LÄHTEET	71
	AINEISTOLUETTELO	76

1 JOHDANTO

Miten 2000-luvun muuttuva turvallisuusympäristö on vaikuttanut turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden esiin nostamiin uhkakuviin? Mikä Suomea valtiona uhkaa? Mikä ulkoinen tai sisäinen uhka voisi saada yhden maailman turvallisimman maan järkkymään? Kohtaako etelänaapurimme Viro samanlaisia uhkia? Miten valtiota voidaan turvallistaa ja vastata uhkakuviin – todellisiin tai luotuihin?

Suojelupoliisin (Supo) tehtävänä on suojata Suomen kansallista turvallisuutta (Suojelupoliisi, Supon tehtävät, 2023). Se on sisäministeriön alaisuudessa toimiva turvallisuus- ja tiedustelupalvelu, jonka toiminta ulottuu Suomen sisälle ja ulkomaille (Suojelupoliisi, Supon tehtävät, 2023). Samaa työtä Virossa tekee Kaitsepolitseiamet (Kapo), joka on kansallisesta turvallisuudesta vastaava tiedustelupoliisiorganisaatio. Kaitsepolitseiamet harjoittaa vastavakoilua ja pyrkii ylläpitämään Viron perustuslain mukaista valtiojärjestystä (Luukkonen, 2020; Kaitsepolitseiamet, 2023). Tässä työssä keskitytään siis siviilitiedustelulaitoksiin ja jätetään tarkastelematta sotilastiedustelua. Tarkoituksena tutkimuksessa on selvittää, mitä uhkia nämä tahot ovat nostaneet esiin julkisissa vuosiraportteissaan vuosien 2000–2021 välisenä aikana. Supo on julkaissut tänä aikana 19 vuosikertomusta (vuosia 2008–2010 käsiteltiin yhdessä julkaisussa, mutta vuodesta 2010 ilmestyi myös erillinen vuosikertomus) ja kaksi juhluvuosikirjaa, joissa on käsitelty samoja aiheita kuin vuosikertomuksissa. Kapo taas on julkaissut samassa aikaikkunassa säännöllisesti vuosittaista raporttiaan, eli yhteensä 22 vuosiraporttia. Aineisto on siis selkeästi rajattu.

Tutkimuksen oikeutus nousee tiedustelututkimuksen kentän ohuudesta. Aikaisempaa vertailevaa tutkimusta eri siviilitiedustelupalveluiden nostamista uhkakuvista ei tässä laajuudessa ole tehty. Tiedustelututkimus on Suomessa keskittynyt lähinnä tiedusteluhistorian tutkimukseen, vaikka viime aikoina on nähty muitakin avauksia; Jyväskylän yliopiston tiedusteluopetuksen lisäksi Turun yliopistoon perustettiin tiedustelun professuuri, avointen lähteiden tiedustelu on noussut Ukrainan sodan myötä kansan tietoisuuteen ja Tommi Koivulan (2020) toimittama Suomalaisen tiedustelukulttuurin jäljillä-teos on avannut latua. Aiempaa tutkimusta avataan enemmän luvussa 1.5. Lisäksi on kiinnostavaa vertailla keskenään Suomen ja Viron vastaavien turvallisuuspalveluiden tuottamaa

materiaalia ja pohtia niiden mahdollisia eroavaisuuksia. Kyseessä on kaksi maantieteelliseltä asemaltaan samankaltaista maata, joihin voi olettaa kohdistuvan samankaltaisia uhkia. Tarkastelujaksolla maiden geopoliittinen asema on toisistaan poikkeava, ainakin sotilaallisen liittoutumisen osalta. Viro on kuullut valtaosan tarkastelujaksosta Pohjois-Atlantin sopimusliitto Natoon, Suomi taas ei tarkastelujaksolla ollut edes hakenut Naton jäsenyyttä. Tilanne toki muuttui vuonna 2022, mutta tämä jää valitun tarkastelujakson ulkopuolelle.

Tässä tutkielmassa kysymyksiin haetaan vastauksia aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmällä. Sisällönanalyysillä vuosiraporteista nostetaan esille juuri uhkakuviin oleellisesti liittyvät maininnat. Kyseessä on laadullinen teoreettisista asemoinneista vapaa analyysimenetelmä, joka soveltuu hyvin vuosiraporttien kaltaisen aineiston tulkintaan (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineisto redusoidaan käsittelemään vain tutkimuksen kannalta oleelliset osat, jolloin siitä saadaan nostettua uhkakuvat esille. Tutkimus kehystetään Kööpenhaminan koulukunnan turvallisuuskäsityksellä ja läsnä on vahvasti myös aiempaa uhkakuvatutkimusta.

Aineistosta tehtyjen havaintojen pohjalta luodaan uhkakuvien pääluokat, jotka kuvataan luvussa neljä tarkemmin ja niistä annetaan valaisevia esimerkkejä vuosiraporteista. Uhkakuvia kuvataan erittelemällä turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden niistä käyttämiä ilmaisuja. Tutkimuksessa muodostettuja uhkakuvia käsitellään teemoittain, tai paremminkin pääluokittain. Tutkimuksessa tunnistettiin turvallisuus- ja tiedustelupalveluille neljä yhteistä uhkakuvien pääluokkaa:

- 1) vieraan valtion tiedustelutoiminnan aiheuttama uhka kohdemaan koskemattomuudelle,
- 2) kybertoimintaympäristössä tapahtuva kohdemaata uhkaava toiminta,
- 3) radikalisoituneen yksilön tai ryhmittymän tekemä terroristinen teko tai sen valmistelu kohdevaltiossa, ja
- 4) kansallista turvallisuutta uhkaava toiminta tai kehityskulku.

Nämä avataan omissa tulosluvuissaan 4.1–4.4. Lisäksi käsitellään Kaitsepolitseiä esiintuomaa Venäjän toimien aiheuttamaa uhkaa luvussa 4.5. Viimeisenä tulosluvussa 4.6. on valittu yhdistää suojelupoliisin uhkapääluokista nousseen joukkotuhoaseiden leviämisen uhka ja Kaitsepolitseiä esiintuomien uhkakuvista laittomien aseiden ja räjähteiden kauppa omaksi kokonaisuudekseen. Johtopäätöksissä esitellään yhteenveto tutkimuksen tuloksista, sekä jatkotutkimusaiheita.

1.1 Tutkimuksen tausta ja tavoitteet

Tiedustelusta on tullut 2000-luvulla yksi oleellisimmista globaalien turvallisuuden osa-alueista (Gruszczak, 2016). Tiedustelun avulla kyetään vähentämään epävarmuuksia strategisia päätöksiä tehtäessä (Gruszczak, 2016). Tiedustelua on kuitenkin Suomessa tutkittu varsin vähän akateemisissa kehyksissä ja

yliopistollisena oppiaineena se on varsin tuore. Tiedustelututkimusta on tehty lähinnä Maanpuolustuskorkeakoulussa, mutta vuonna 2019 hyväksytyt Suomen uudet tiedustelulait ovat saaneet myös politiikantutkijat tarttumaan tiedusteluun liittyviin aiheisiin. Makkosen (2020) mukaan tiedustelun tutkimusta hidastaa se, ettei tiedustelulle ole yleisesti hyväksyttyä määritelmää, mutta toisaalta sama erityispiirre tuo tiedustelututkimukseen erilaisia näkökulmia ja monipuolistaa siten tiedustelun tutkimusta. On huomattavaa, että historian tutkijat ovat tarttuneet hanakasti tiedustelumailman aiheisiin, kuten toisen maailmansodan aikaiseen sotilastiedustelutoimintaan, mutta tällöin kyseessä ei ensisijaisesti ole tiedustelututkimus.

Kiihtyvällä vauhdilla muuttuvassa maailmassa tilannetietoisuus on päättävälle taholle ensisijaisen tärkeää. Turvallisuus- ja tiedusteluviranomaiset tuottavat tilannekuvatietoa valtiollisille päättäjille päätöksenteon tueksi. Tilannekuvaan liittyy oleellisesti uhka-arvio, jossa määritellään mitkä tekijät mahdollisesti uhkaavat valtion turvallisuutta. Turvallisuus- ja tiedusteluviranomaisten tehtävänä on siis sanoittaa uhkakuvia. Useimmiten turvallisuus- ja tiedusteluviranomaisten tuottama tieto jää salaisuuksien verhon taakse. Suomessa ja Virossa on kuitenkin julkaistu tätä tietoa myös kansalaisten saataville julkisissa vuosiraporteissa. Raportit ovat toki hyvin rajallisia mitaltaan ja sisällöltään, mutta antavat kuitenkin yleiskuvan valtiota kohtaavista uhkista ja kansallista turvallisuutta ravistelevista uhkakuvista. Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään, mitä uhkakuvia Suomen ja Viron turvallisuusviranomaiset ovat nostaneet julkisuuteen vuosiraporteissaan 2000-luvulla.

1.2 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

Tässä luvussa määritellään tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet. Tiedustelututkimukselle on toistaiseksi leimallista, etteivät käytetyt käsitteet ole vielä vakiintuneet. Usealle tässä tutkimuksessa käsitteelle ei siis ole yleisesti tyhjentävää ja hyväksyttyä määritelmää, mutta avaan seuraavassa, miten käsitteitä tässä tutkimuksessa käytetään ja miten ne on ymmärretty. Yleisesti hyväksytyt ja jaetut määritelmät edistävistä tiedustelututkimusta jatkossa, kun alan teoreettinen perusta olisi tukevalla pohjalla.

Tiedustelu on siitä erityinen valtionhallinnon toimiala ja käsite, ettei sille ole yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Tiedustelun käsite on jatkuvassa muutoksessa ja kehittyä Makkosen (2020) mukaan edelleen. Tämän tutkimuksen kannalta oleelliseen suojelupoliisiin (tai mihin tahansa turvallisuus- ja tiedustelupalveluun) liitettynä tiedustelu tarkoittaa Luukkosen (2020) mukaan ”tietyn viranomaisen suorittamaa johdettua tiedonhankintaa”. Paulin mukaan tiedustelu ei ole irrallista toimintaa, vaan sidoksissa hallitsijan tai valtion intresseihin ja kansalliseen turvallisuuteen (Paul, 2005, s. 24). Tiedustelupalvelun tehtävänä on hankkia tiedustelutietoa, tehdä siitä analyysi ja toimittaa valmiit lopputuotteet tilaajalle, usein valtiojohdon päätöksenteon tueksi tai edun saamiseksi vastustajaa kohtaan (Luukkonen, 2020). Tiedustelu voidaan nähdä siis prosessina, jossa

kansalliselle turvallisuudelle merkittävää tietoa on vaadittu, kerätty, analysoitu ja jaettu päättäjille (Lowenthal, 2020). Tiedusteluna voidaan Lowenthalin (2020, s. 9) mukaan pitää myös tiedusteluprosessin tuotoksia, tiedusteluprosessien ja tiedustelutiedon suojaamista vakoilulta, sekä viranomaisten antamien operaatioiden suorittamista.

Tiedustelua voidaan jaotella niin tiedustelumenetelmien, kuten henkilö- tai signaalitiedustelu, kuin tiedonhankinnan eri lajienkin mukaan, esimerkkeinä strateginen tiedustelu ja koti- tai ulkomaantiedustelu. Kotimaantiedustelu voidaan jakaa Luukkosen (2020) mukaan kahteen kategoriaan; vastatiedusteluun ja turvallisuustiedusteluun. Vastatiedustelu tähtää vieraan vallan laittoman tiedustelutoiminnan paljastamiseen ja torjuntaan. Vieraan vallan tiedustelun tavoitteena on hankkia tietoja, joita ei ole saatavilla julkisista lähteistä. Tämä voi tapahtua esim. tietolähteitä värväämällä. Turvallisuustiedustelu taas on sisäisten turvallisuusuhkien torjuntaan liittyvää toimintaa. (Luukkonen, 2020). Tässä tutkimuksessa tiedustelulla tarkoitetaan tiedustelu- ja turvallisuuspalvelun toimintaa, jonka avulla pyritään hallitsemaan kansallista turvallisuutta vaarantavia uhkakuvia.

Tiedustelupalvelulla tarkoitetaan Luukkosen (2020) mukaan viranomaista, jolle on annettu lailla toimivaltuudet hankkia valtiojohdon päätöksenteon tueksi tietoa myös ulkomailta, eli tiedustelupalvelu vastaa ulkomaantiedustelusta, mutta usein myös kotimaantiedustelusta. Usein puhutaan myös turvallisuus- ja tiedustelupalveluista. Joissain maissa ulko- ja kotimaantiedustelu on jaettu eri tiedustelupalveluiden tehtäväksi. Lisäksi jakoa voidaan tehdä siviili- ja sotilastiedustelupalveluiden kesken. Turvallisuustutkija Mark M. Lowenthalin mukaan (Lowenthal, 2020, 2) tiedustelupalveluiden tärkeimpiä tehtäviä on estää maata kohtaavat strategiset yllätykset, tarjota pitkäaikaista erikoisosaamista, tukea poliittisia prosesseja ja huolehtia salaisten tietojen turvaamisesta. Lowenthalin ”strategisia yllätyksiä” voisi kuvata myös uhkakuviksi. Erityisesti kotimaantiedustelua harjoittava organisaatio on valtion sisäisten turvallisuusuhkien torjumiseen keskittynyt turvallisuuspalvelu. Luukkosen (2020, 10) mukaan kyseessä on turvallisuuspoliisi, kun organisaation toiminta rajoittuu ”toimialaansa kuuluvien rikoksiksi luonnehdittavien tekojen ennalta estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen poliisivaltuuksin.” Tutkimuksen kohteena olevat vuosiraportit ovat tiedustelupalveluiden julkisia tuotoksia.

Siviilitiedustelulla tarkoitetaan kansallista turvallisuutta edistävää tiedustelu- ja turvallisuuspalvelun toimintaa. Sisäministeriön (Siviilitiedustelu, 2023) mukaan ”siviilitiedustelun painopisteet perustuvat valtion ulko- ja turvallisuuspoliittisen johdon tietotarpeisiin.” Suomessa siviilitiedustelusta vastaa suojelupoliisi. Vuonna 2019 voimaantullut uusi tiedustelulaki laajensi sisäministeriön mukaan suojelupoliisin tehtäviä ja vei painopistettä tiedustelun suuntaan perinteisestä turvallisuuspoliisista (Sisäministeriö, Siviilitiedustelu, 2023).

Turvallisuus on tila, jota emme koskaan täysin saavuta. Mutta se on tavoiteta, jota kohti pyrimme. Turvallisuus on käsitteenä aina sidottu aikaan ja paikkaan, mutta silloinkaan se ei välttämättä ole yhteisesti jaettu yksilöiden erilaisten maailmankuvien ja poliittisten intressien vuoksi. Linnéllin (2009) mukaan

uhkakuvatutkimuksessa on kyse juuri tästä turvallisuuden monimuotoisuudesta ja sen poliittisesta määrittämisestä. Valtion turvallisuus- ja tiedusteluviranomaiset toimivat sen tilan saavuttamiseksi päivittäin. Suojelupoliisi tai vastaavasti Kaitsepolitseiamet pyrkii omalla toiminnallaan tuottamaan kansalaisille turvallisuutta. Yhtenä työkaluna siihen on näiden vuosittain tuottamat julkiset vuosiraportit. Niiden avulla voidaan vaikuttaa kansalaisten turvallisuudentunteeseen. Tutkimuksen turvallisuuskäsitystä on avattu enemmän luvussa 2.4.

Uhka on Linnélin (2009) mukaan turvallisuuden vastakäsite ja hän näkee turvallisuuden olevan tässä ulottuvuudessa uhkakeskeistä. Uhkat siis määrittävät turvallisuutta. Uhkan rinnakkaiskäsitteiksi voidaan nähdä sitä lievemmat riski, haaste, epävarmuus, vaara, pelko ja huoli. Valtioista puhuttaessa uhkan lähde voi olla lähinnä toinen valtio, mutta myös esimerkiksi maailmanpoliittinen kehityskulku, separatistinen ryhmä tai valtiota vaarantava tiedustelutoiminta.

Uhkakuva käsitteeseen mennään syvällisemmin luvussa 2.3. Uhkat, pelot ja niitä kohtaan tuntemamme vastenmielisyydet ovat Juha Vuoren väitöskirjan (2011) mukaan olleet oleellinen osa politiikkaa niin kauan kuin ihminen on muodostanut yhteisöjä. Yleisesti uhkakuvat ovat entiteettiä uhkaavia tulevaisuuden näkymiä tai uhkaavia mahdollisia tapahtumia tulevaisuudessa. Uhkakuvia on luonnollisesti syytä tutkia, jotta niihin voidaan asiaankuuluvasti varautua ja hallita niitä kansallisen turvallisuuden vahvistamiseksi. Uhkakuvat ovat siis kiinteästi turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden tehtäväkenttää.

Kansallinen turvallisuus on Sisäministeriön mukaan koko suomalaisen yhteiskunnan yhteinen turvallisuus ja samalla Suomen suvereniteetin turvaamista (Sisäministeriö, Mitä on kansallinen turvallisuus?, 2023). Sisäministeriön (2023) mukaan käsite elää ajassa ja suhteessa Suomen toiminta- ja uhkaympäristöön. Kansallista turvallisuutta on tavallista kuvata siihen vaikuttavien uhkien kautta. Kansallinen turvallisuus on eri sektoreita poikkileikkaava käsite ja kattaa siis useita eri politiikkalohkoja. (Sisäministeriö, Mitä on kansallinen turvallisuus?, 2023). Kansallisen turvallisuuden konsepti on Mikael Lohsen mukaan (2020) kuitenkin Suomessa tuore. Siitä tuli Suomen lainsäädännön osa vasta 2018, kun perustuslakia muutettiin tulevien tiedustelulakien mahdollistamiseksi lisäämällä sen kymmenenteen pykälään: ”sekä tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta” (Perustuslaki 731/1999 § 10).

1.3 Tutkimusongelma ja aiheen rajaus

Kansallinen turvallisuus ja sitä uhkaavat uhkakuvat; valtion suvereniteettiä uhkaavat tahot, ilmiöt ja tapahtumat rakentavat osaltaan valtiollista identiteettiä ja niihin vastaaminen kertoo paljon valtiosta. Kansallisia uhkakuvia rakennetaan paitsi poliittisessa kielenkäytössä, myös valtiollisten turvallisuudesta vastaavien instituutioiden ulostuloissa, puheenvuoroissa ja julkaisuissa. Kansallista turvallisuutta pahiten uhkaava skenaario lienee sota, mutta

siviilitiedustelupalveluiden kentälle se ei varsinaisesti kuulu, eikä sitä juuri vuosiraporteissakaan tuoda esiin. Joten sota uhkakuvana jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Suojelupoliisin ja Kaitsepolitseiametin vuosiraportit ovat julkisia, määrällisiä ja vuosi vuodelta rakenteeltaan suunnilleen samankaltaisia. Siksi onkin kiinnostavaa tutkia, miten niissä esitetään kansakuntaa uhkaavat akuutit vaarat eli minkälaisista uhkakuvista ne viestivät ulospäin. Tutkimuskysymykseksi tässä pro gradu -työssä nousee:

Mitä uhkakuvia suojelupoliisi ja Kaitsepolitseiamet ovat nostaneet esiin vuosien 2000–2021 julkisissa vuosiraporteissaan?

Aihe rajautuu ajallisesti noin kahdenkymmenen vuoden aikajaksoon alkaen vuodesta 2000 ja päättyen vuoteen 2021. Tarkasteluun otetaan siis uuden vuosituhannen ensimmäiset vuosikymmenet. Maantieteellisesti aihe rajautuu Suomenlahden molemmin puolin sijaitseviin valtioihin, Suomeen ja Viroon. Yksi syy tähän on maiden samankaltaisuus, toinen on aineiston saatavuus. Viron Kaitsepolitseiametin verkkosivuilla vuosiraportit (Kaitsepolitsei aastaraamat) ovat vapaasti ladattavissa paitsi viroksi, myös englanniksi. Tässä tutkimuksessa käytetään englanninkielisiä versioita. Suomen suojelupoliisin verkkosivuilla on saatavilla ainoastaan viimeisimmät vuosiraportit, mutta suojelupoliisin kansliaan suunnatulla tietopyynnöllä kaikki pyydetty aineisto saatiin tutkimuskäyttöön. Suojelupoliisin ja Kaitsepolitseiametin eri vuosien vuosiraportteihin viitataan tässä tutkimuksessa seuraavasti; Supo (tarkasteluvuosi) ja Kapo (tarkasteluvuosi). Lisäksi ilmoitetaan sivunumero.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tässä johdantoluvussa on käsitelty tutkimuksen taustaa ja tavoitteita, määritelty tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet, rajattu tutkimusasetelma ja seuraavaksi esitellään kentän aiempaa tutkimusta. Tätä johdantoa seuraa teorialuku, jossa luodaan katsaus Suomen ja Viron tiedustelupalveluiden tehtäviin siviilitiedustelusta vastaavina viranomaisina ja pohditaan niiden toimintaympäristön muutosta tutkimuksen tarkastelujaksolla. Lisäksi käsitellään aiempaa tutkimusta uhkakuvista, sekä rakennetaan kehys turvallisuustutkimuksesta. Kolmannessa luvussa esitellään tutkimuksen aineisto, avataan tutkimuksessa käytetty menetelmä, sekä kerrotaan tutkimusprosessin vaiheista. Neljännessä luvussa käsitellään empiirisen aineiston löydöksiä, avataan löydetyt uhkakuvat ja miten ne on ryhmitelty pääluokiksi ja miten niistä luotu uusia uhkakuvakategorioita. Viimeisessä, viidennessä luvussa kerrotaan tutkimuksen johtopäätökset, sekä avataan mahdollisuuksia jatkotutkimukseen.

1.5 Aiempi tutkimus

Tiedustelututkimuksen alkuajoiksi voidaan määritellä 1940- ja 1950-lukujen taite, jolloin Yhdysvalloissa Sherman Kentin teos *Strategic Intelligence for American World Policy* (1949) näki päivänvalon. Tämän jälkeen tiedustelututkimus kehittyi ammatillisemmaksi, mutta kietoutui lähinnä tiedusteluanalyytikon ammattitaidon ympärille (Gill & Phythian, 2016). Gill ja Pythian (2016) osoittavat, ettei asian pitäisi olla näin, vaan akateemisen tiedustelututkimuksen pitäisi olla muutakin kuin tiedusteluanalyytikon ammattitaitoa kehittävää kirjallisuutta. Tiedustelututkimusta tulee heidän mukaansa suunnata laajemmalle yleisölle. Gill ja Pythian (2016) jakavat modernin akateemisen tiedustelututkimuksen – ajan, jolloin päästiin yli ammattikirjallisuuden leimasta – kahteen ulottuvuuteen. Ensinnäkin tiedusteluhistorian tutkimus, jonka polttoainetta ovat olleet toisen maailmansodan ja myöhemmin kylmän sodan aikaisten arkistojen avaaminen tutkijoille (Gill & Phythian, 2016). Toinen ulottuvuus on tiedustelututkimuksen liittäminen politiikatieteisiin ja sen tutkiminen yhteiskunnallisena hankkeena on avannut ansiokkaasti tiedustelun, valtion ja laajemman yhteiskunnan välistä suhdetta (Gill & Phythian, 2016). Tiedustelututkimus lähentyy vakiintuneempia akateemisia tieteenaloja ja lainaa niistä – yhteiskunnalliset alat ovat luonteva tuki tiedustelututkimukselle sosiaalisia ja poliittisia ilmiöitä tutkittaessa (Gill & Phythian, 2016). Tiedustelutoimintaa voidaan Paulin mukaan tutkia viiden muuttujan avulla. Niitä ovat tiedustelutiedon käyttötarkoitus, tiedustelun käytössä oleva teknologia, aika, tiedustelutiedon luotettavuus ja tiedustelutoiminnan hallinto ja organisointi (Paul, 2005, s. 24).

Marrin kuitenkin huomauttaa, että tiedustelututkimus ei ole tieteenalana yhtenäinen, johtuen alan eristäytyneisyydestä ja sen ohuesta teoriaperinnöstä (Marrin, 2016). Tiedustelututkimuksessa tieto ja teoria ei Marrinin (2016) mukaan pääse kumuloitumaan, kun tutkijat eivät viittaa toisiinsa, jolloin ideat ja ajatukset toistuvat samanlaisina kehittymättä eteenpäin (Marrin, 2016). Marrin (2016) näkee tiedustelututkimuksen toistaiseksi alistaiseksi perinteisemmille akateemiselle aloille kuten politiikantutkimus, historia, antropologia, sosiologia ja psykologia.

Uhkakuvia on kylmän sodan jälkeen tutkittu Suomessa varsin vähän ja yleisestikin enemmän sotilaallisesta näkökulmasta. Siviilipuolen uhkakuvia esitellään kansallisella tasolla turvallisuuspoliittisissa selonteoissa, kuten kansallisessa riskiarviossa ja suojelupoliisin julkaisuissa, mutta akateeminen tutkimus on ollut kohtalaisen niukkaa. Turun yliopiston poliittisen historian oppiaineen Muuttuvat uhkakuvat ja valvonnan mekanismit Suomessa (VAME) -tutkimushanke, joka tutkii Suomen sisäistä turvallisuutta autonomian ajasta nykypäivään, valaisee myös suomalaista yhteiskuntaa kohdanneita uhkia.

Uhkakuvia väitöskirjassaan tutkinut Jarmo Linnéll linjaa Kööpenhaminan koulukunnan hengessä: ”Turvallistaminen tulee ymmärtää prosessina, jossa jostakin asiasta rakennetaan uhkakuva. Asian turvallistaminen mahdollistuu sen saaman poliittisen merkityksen lisääntyessä” (Linnéll, 2009, 71). Turvallisuutta

ei siis voi olla ilman uhkakuvia, sillä turvallisuuden luominen esitetään uhkakuvi-
vien torjumisena. Väitöskirjassaan Linnéll luo uhkakuvantamiselle teoreettisen
perustan ja tarkastelee sitä vasten empiirisiä havaintojaan. Linnéllin mukaan
Suomen uhkakuvien tutkimustarve on ilmeinen aiempien tutkimusten olematto-
muuden vuoksi. Linnéllin väitöskirjaa ja uhkakuvia tarkastellaan laajemmin lu-
vussa 2.3. Pro gradu töitä suojelupoliisista ja sisäisen turvallisuuden uhkakuvista
on tehnyt Tampereen yliopistossa Marjukka Aho (2011) ja Helsingin yliopistossa
Santtu Rumbin (2020). Valeria Vasara (2021) tutki poliittisen historian tutkielmas-
saan Suomen, Ruotsin ja Viron uhkakuvia 1990-luvulla. Janette Rinne (2023) tutki
Jyväskylän yliopiston pro gradussaan tiedustelun roolia Suomen turvallisuuspoli-
itiikassa 1995–2021. Monika Gabriela Bartoszewicz ja Michaela Prucková tutki-
vat artikkelissaan (2023) Tshekin ja Viron strategisia turvallisuusdokumenteja
sen suhteen, miten ne esittävät Venäjän turvallisuusdiskursseissaan. Sekä
Tshekki, että Viro kehystävät Venäjän uhkaavaksi toimijaksi julkisissa tieduste-
luraporteissaan (Bartoszewicz ja Prucková 2023, 4).

Globaalissa maailmassa ja tietoyhteiskunnassa selkeä uhkaperusteinen va-
rautuminen onkin yhä vaikeampaa. Uhat ovat niin monialaisia ja laajoja, että
turvallisuuspolitiikan keinovalikoima ja resurssit eivät kunnolla mahdollista
kaikkien uhkien ennaltaehkäisyä ja torjuntaa. Uhkien priorisoimisen haastavuus
alleviivaa näiden uhkien luonteen poliittisuutta – tärkeysjärjestys ratkaistaan po-
liitiikan areenalla, joka päättää resurssien suuntaamisesta. (Raitasalo & Sipilä,
2007). Erik Noreen (2007) on tutkinut Viron ja Venäjän hallintojen uhkakuvia kyl-
män sodan jälkeen, painottuen uuden vuosituhaten ensimmäisiin vuosiin. No-
reen tutkii uhkakuvia sosialisoinnin kautta; Tallinna socialisoitui selvästi enem-
män länttä kohti kuin Moskova. Eurooppalaisesti identiteetistä pyrittiin löytä-
mään turvaa uhkakuvia vastaan (Noreen, 2007). Noreen on tutkinut myös Viron
identiteetin muodostumista ja uhkakehystä kylmän sodan jälkeen (Noreen, 2004).

Tiedusteluorganisaatioiden tutkiminen on yksi väline tiedustelun maail-
man ymmärtämiseksi, vaikka tiedusteluorganisaatioiden tutkiminen julkisen
tutkimuksen keinoin onkin toiminnan luonteen vuoksi haastavaa (Sipilä, 2020)
Tiedustelupalveluita on tutkinut mm. Michael Herman (2001), joka avasi tiedus-
telupalveluiden historiaa ja käytäntöjä uuden vuosituhaten alkaessa.

Tiedustelututkimus puolestaan on ollut Suomessa pitkään lapsenkengissä
johtuen tiedustelu-termin vahvasta stigmasta. Luukkosen (2020) mukaan salai-
sen poliisin Ohranasta asti ulottuva perinne on saanut meidät häpeämään koko
tiedustelu-sanan käyttöä niin, että se on usein korvattu termillä ennakointi aina
sisäministeriön virallista organisaatorakennetta myöten. Sipilän (2020) mukaan
varsinainen tiedustelun tutkimus on ollut Suomessa vähäistä, vaikkakin tiedus-
telututkimusta onkin viriämässä akateemisella kentällä, etenkin Maanpuolustus-
korkeakoulussa. Kansantajuisempia tiedustelusta on kirjoittanut Mikael Lohse,
jonka teokset *Johdatus tiedusteluun* (2019) ja *Tiedustelumenetelmät* (2019) avaa-
vat tiedustelun maailmaa maallikoille. Akateemista tiedustelututkimuksen auk-
koa paikkaa osaltaan vuonna 2021 aloitettu Jyväskylän yliopiston Informaatio-
teknologian tiedekunnan julkaisuja -sarjassa ilmestyneet *Tiedusteluanalyy-
sikurssi I:n* kurssitöihin pohjautuvat: *Tiedustelun maailma: Tiedusteluanalyysi I*

-kurssin raportteja (2022), Tiedustelun maailma: Kiina (2023) ja Tiedustelun maailma: Muuttuva tiedustelu (2023).

Sipilän (2020) mukaan yliopistollista tiedustelun tutkimusta tarvitaan, jotta yhteiskunnan olisi mahdollista ymmärtää tiedustelua varten rakennettuja organisaatioita ja tiedustelumaailman ilmiöitä. Samoin tiedustelu tarvitsee kehittyäkseen tiedustelututkimusta. Sipilä (2020) näkee, että tiedustelututkimus voi tuoda panoksensa yhteiskunnalliseen keskusteluun tiedustelusta, jolloin agenttiseikailujen ja salaliittojen sijaan keskustelun pohjalle saataisiin yliopistollista tutkimusta.

2 TIEDUSTELUPALVELUISTA JA UHKAKUVISTA

Tiedustelun tehtävä on tuottaa tietoa päätöksentekijöille parhaan päätöksen mahdollistamiseksi. Lisäksi tiedustelua voidaan tarkastella pelitilassa, jossa sen tehtävänä on antaa etu vastapelaajan voittamiseksi. Etu saattaa olla esimerkiksi aikaa tai tietoa. Oleellista on myös kyky tuottaa ennakkovaroitus valtiota potentiaalisesti uhkaavasta tapahtumasta tai kehityskulusta. Suomessa tuli voimaan uusi siviilitiedustelulaki vuonna 2019. Tommi Koivulan (2020) mukaan sen tarkoituksena on parantaa suomalaisen yhteiskunnan suojautumismahdollisuuksia kansallista turvallisuutta uhkaavilta vaaroilta. Se laajensi suojelupoliisin tehtäväkenttää ja antoi tehtävien toteuttamiseksi myös uusia oikeuksia. Virossa vastavia oikeuksia Kaitsepolitseiametille annettiin jo vuonna 2001.

Tiedustelu- ja turvallisuusviranomaiset pyrkivät vuosiraporteissaan vastaamaan kysymykseen, ”mikä maattamme uhkaa?”. Vuosiraportit ovat varsin suppeita esityksiä siitä kaikesta työstä, mitä tiedustelu- ja turvallisuusviranomaiset tekevät, sillä ne on jouduttu sanitoimaan julkisen tiedon tasolle – eli niistä on jätetty pois kaikki sellaiseksi turvallisuusluokiteltu tieto, jota ei voida kansalaisille antaa. Salaista tietoa niistä ei löydy. Tiedustelupalvelut pyrkivät nostamaan esiin oleellimmat kehityskulut ja uhka-arviot. Kaitsepolitseiametin mukaan tietoyhteiskunnassa ei voi toimia täysin salassa, vaan tiedustelupalveluidenkin on oltava avoimempia ja jakaa kansalaisille tietoa toiminnastaan (Kaitsepolitseiamet, 2023). Suojelupoliisin päällikkö Ilkka Salmi nosti vuoden 2010 vuosiraportin esipuheessaan esiin suojelupoliisin halun osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun toimialan asioissa. Salmi kertoo myös pyrkineensä lisäämään suojelupoliisin lähestyvyyttä ja reagoitokykyä harkitulla avoimuudella (Supo 2010, 3). Osataan vuosiraportit siis muokkaavat kansalaisten mieltä kertoessaan heille mistä pitää mahdollisesti olla huolissaan. Lisäksi vuosiraporteissa ohjataan kansalaisia kertomaan havainnoistaan ja kiinnittämään omassa toiminnassaan huomiota kansallisen turvallisuuden kohentamiseksi (katso esim. Kapo 2021, 22).

2.1 Katsaus Suomen ja Viron tiedustelupalveluiden tehtäviin

Turvallisuus- ja tiedustelupalvelut ovat olemassa valtion turvallisuuden takaamiseksi. Tämän voidaan olettaa sisältävän uhkakuvien torjuntaa. Miten turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden nimetyt tehtävät näkyvät vuosiraporteilta löydettyissä uhkakuvissa? Laissa määrätyt tehtävät ovat turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden kaiken toiminnan perusta. En tässä esittelen suojelupoliisin historiaa, siitä voi lukea esimerkiksi Matti Simolan ja Kimmo Rentolan teoksesta Ratakatu 12 – Suojelupoliisi 1949–2009 ja Jukka Seppisen kaksiosaisesta teoksesta Itsenäinen Suomi vakoilun maailmassa.

Suomen suojelupoliisi, aiemmin Valtiollinen poliisi on nykyisellään täysimittainen tiedustelu- ja turvallisuusorganisaatio. Sen tehtävänä on uusien

tiedustelulakien myötä sisäministeriön ohjauksessa ”hankkia tietoa kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvista vakavista uhkista” (Sisäministeriö, Siviilitiedustelulla suojataan Suomen kansallista turvallisuutta, 2023). Vakaviksi uhkiksi sisäministeriö (Siviilitiedustelulla suojataan Suomen kansallista turvallisuutta, 2023) määrittelee esimerkiksi terrorismin, joukkotuhoaseiden leviämisen, vieraiden valtioiden Suomeen kohdistaman vakoilun tai elintärkeän infrastruktuurin lamauttamisen. Aiemmasta poiketen suojelupoliisi sai toimivaltuudet Suomen ulkopuolella tapahtuvaan tiedustelutoimintaan uusien tiedustelulakien myötä vuonna 2019. Suojelupoliisista onkin muotoutumassa täysiverinen tiedusteluorganisaatio, jolla on käytössään asiaankuuluva keinovalikoima työnsä toteuttamiseksi (Koivula, 2020).

Ennen tiedustelulakien voimaantuloa suojelupoliisi oli Luukkosen (2020) mukaan luonteeltaan kotimaisiin uhkiin keskittyvä turvallisuuspoliisi, josta puuttui länsimainen tiedustelukulttuuri. Salaisen ja poliittisen poliisin toimintaan liittyvä historiallinen painolasti Luukkosen (2020) on mukaan myös yksi määrittävä tekijä. Kolmanneksi Luukkosen linjaa, ettei suojelupoliisi ollut sisäisesti valmis kehittymään tiedustelupalveluksi ennen vuotta 2019. Suojelupoliisin sisällä toiminta alettiin kuitenkin Luukkosen (2020) mukaan mieltää yhtä enemmän turvallisuuspalveluksi turvallisuuspoliisin sijaan jo 1990-luvun taitteessa. Ensimmäisen julkisen vuosiraporttinsa suojelupoliisi julkaisi jo 1995. Ilkka Salmen johdolla uudistettiin organisaatiota vuonna 2009, jolloin lähdettiin määrittämisesti kehittämään analysoituun tiedustelutietoon pohjautuvia raportteja päätöksenteon tueksi (Luukkonen, 2020; Supo 2010, 3). Salmi kirjoittaa myös vuoden 2010 vuosiraportin esipuheessa suojelupoliisin halusta osallistua ”yhteiskunnalliseen keskusteluun oman toimialamme asioissa” (Supo 2010, 3). Samalla Salmi tiedostaa tietojen suojaamisen ja salaamisen tarpeen ja uskoo myös suuren yleisön ymmärtävän tämän (Supo 2010, 3). Lisäksi vuonna 2010 suojelupoliisin englanninkielinen nimi muutettiin nykymuotoon: Finnish Security and Intelligence Service, samoihin aikoihin joitain suojelupoliisin työntekijöitä lähetettiin myös Suomen ulkomaanedustustoihin terrorismin torjumiseksi (Luukkonen, 2020). Suojelupoliisin hallinnollinen asema muuttui vuoden 2016 alusta (Seppinen, 2018) ja siitä lähtien suojelupoliisi on toiminut suoraan sisäministeriön, eikä enää poliisihallituksen alaisuudessa. Tiedustelulakien hyväksymisen myötä 2019 suojelupoliisi muuttui vihdoinkin turvallisuuspoliisista eurooppalaiseksi turvallisuus- ja tiedustelupalveluksi (Luukkonen, 2020). Tietoja lain mahdollistamista aiheista on voitu siitä lähtien hankkia myös ulkomailta ja tietoverkoista.

Suojelupoliisin tehtävänä on Tiedusteluvalvontavaltuutetun (2023) mukaan on hankkia tietoa esimerkiksi:

- 1) terrorismista,
- 2) ulkomaisesta tiedustelutoiminnasta,
- 3) kansainvälisestä järjestäytyneestä rikollisuudesta,
- 4) vieraan valtion toiminnasta, joka voi aiheuttaa vahinkoa Suomen kansainvälisille suhteille tai taloudellisille tai muille tärkeille eduille,

- 5) suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä tai yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja uhkaavasta toiminnasta,
- 6) joukkotuhousoseiden suunnittelusta, valmistamisesta, levittämisestä ja käytöstä,
- 7) kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta uhkaavasta kriisistä tai
- 8) kansainvälisten kriisinhallintaoperaatioiden turvallisuutta uhkaavasta toiminnasta.

Viron Kaitsepolitseiamet perustettiin vuonna 1920 juuri itsenäistyneen maan sisäiseksi turvallisuuspalveluksi (Kapo 2019, 4). Sen tärkeimpänä tehtävänä sisäministeriön alaisuudessa oli julkisen järjestyksen ja demokraattisen tasavallan turvaaminen (Kapo 2019, 4). Toisen maailmansodan jälkeinen Neuvostoliiton miehitys luonnollisesti esti Kaitsepolitseiametin toiminnan ja se perustettiin uudestaan Viron itsenäistyttyä 1991. Vuodesta 1995 lähtien Kaitsepolitseiametin vastuulla on ollut Natsi-Saksan ja Neuvostoliiton miehitysten aikana tapahtuneiden rikosten tutkiminen (Kapo 2019, 10). Vuonna 1998 Kapo julkaisi ensimmäisen vuosiraporttinsa, mielestään ensimmäisenä turvallisuuspalveluna maailmassa (Kapo 2019, 10). Supo toki oli julkaissut ensimmäisen julkisen vuosiraporttinsa jo kolme vuotta aiemmin. Huomionarvoista on, että jo ensimmäinen Kaitsepolitseiametin vuosiraportti oli huomattavasti avoimempi, laajempi ja laadukkaampi kuin suojelupoliisin vastaavat tuotokset. Vuonna 2001 Kaitsepolitseiamet muuttui poliisi-instituutiosta täysimittaiseksi tiedustelu- ja turvallisuuspalveluksi (Kapo 2001).

Kaitsepolitseiametin laissa määrättyinä tehtävänä (Julgeolekuasutuste seadus § 6. Kaitsepolitseiameti ülesanded, 2001) on:

- 1) kerätä ja käsitellä tietoja toimista, joilla pyritään väkivaltaisesti muuttamaan perustuslaillista järjestystä ja valtion alueellista koskemattomuutta;
- 2) valtioon kohdistuvan tiedustelutoiminnan ehkäiseminen ja torjuminen, mukaan lukien valtiosalaisuuksien suojaaminen valtiosalaisuuslaissa säädetyissä tapauksissa ja siinä säädetyin menettelyin mukaisesti (vastavaikolu);
- 3) sellaisen rikosten torjunta, joiden esitutkinta kuuluu puolustushallinnon poliisihallituksen toimivaltaan;
- 4) rikosten esitutkinta laissa säädetyissä tapauksissa.

Yhteenvedon voidaan sanoa, että Kaitsepolitseiametin tehtävänä on huolehtia Viron väestön turvallisuudesta turvallisuusuhkat huomioimalla, sekä turvata perustuslaillinen järjestys ja Viron alueellinen integriteetti (Kapo 2008, 4). Osana Euroopan unionia ja Pohjois-Atlantin sopimusjärjestöä (Nato) Kaitsepolitseiametin tulee omalta osaltaan ehkäistä globaaleja uhkia, kuten terrorismia, kyberrikollisuutta ja joukkotuhousoseiden leviämistä. Kapo pyrkii suojelemaan demokratiaa, ihmisoikeuksia, oikeusvaltiota, sekä valtiosalaisuuksia. (Kapo 2019, 5 ja Kapo 2008, 4).

Tutkimuksen kohteena olevien turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden tehtävät ovat siis pitkälti toistensa kaltaiset. Suojelupoliisilla ei tosin ole

esitutkintavastuuta, vaan vakavien rikosten esitutkinta kuuluu Keskusrikospoliisille (Suojelupoliisi, Suojelupoliisin työ perustuu tiedustelulainsäädäntöön, 2023). Suojelupoliisin tehtävälistaus on yksityiskohtaisempi, mutta kummankin tiedustelu- ja turvallisuuspalvelun tehtäväkenttä on kovin laaja.

2.2 Tiedustelupalveluiden toimintaympäristön muutos 2000–2021

Maaillamme ei ole koskaan ennen muuttunut näin nopeasti kuin se juuri nyt muuttuu. Toisaalta se ei enää koskaan tule muuttumaan niin hitaasti kuin nyt. Miten tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden toimintaympäristö on muuttunut tutkimuksen kohteena olevan ajanjakson aikana?

Koivula (2020) pitää Suomea heikon tai orastavan tiedustelukulttuurin maana. Sellaisessa ei Koivulan (2020) mukaan luoteta tiedusteluun, eivätkä kansalaiset koe omakseen tiedusteluviranomaisen tavoitteita tai toimintatapoja. Samoin Paul (2005) näki vuosituhannen alkupuolella Suomen aseman tiedustelukentällä vaikeana. Suomi ei Paulin (2005) mukaan ollut riittävästi mukana kansainvälisessä yhteistyössä, esimerkiksi Supo ei tehnyt yhteistyötä Europolin kanssa. Paulin (2005) mukaan Suomen maantieteellinen asema ja rajalliset yhteistyöverkot ovat rajanneet meidät tiedusteluydinten ulkopuolelle. Vuonna 2023 Suomen voidaan nähdä olevan muutoksessa kohti terveempää ja vahvempaa tiedustelukulttuuria. Ukrainan sodan myötä tiedustelu, etenkin avointen lähteiden tiedustelu on tullut kansalaisille tutummaksi. Emil Kastehelmi ryhmineen on ollut tässä merkittävässä asemassa. Sotilastiedustelutietämystä ja näkemyksiään Ukrainan sodasta kansalle jakoi Martti J. Kari suosittujen luentovideoidensa ja medialle antamallaan kommentteilla ja kolumneilla.

Vahvassa tiedustelukulttuurissa tiedusteluviranomaisen yksityiskohtia salaamaan pyrkivä toiminta ei vaikuta siihen, että tiedustelu nauttii yleistä luottamusta ja hyväksyntää (Koivula, 2020). Suomi on rajoittanut harjoittamaansa tiedustelua vielä kylmän sodan jälkeenkin, keskittyen vain sisäisten turvallisuusuhkien torjuntaan ja pitäytynyt ulkopoliittisista syistä kotimaan kamaralla (Koivula, 2020). Himasen mukaan (Himänen, 2020) tiedustelu oli kylmän sodan aikana arka aihe, sillä se liittyi niin läheisesti idänsuhteisiin, joista taas ei sopinut avoimesti puhua tai ainakaan kritisoida hyviä naapurisuhteita. Tiedustelusta siis vaiettiin ”yleisistä syistä”. Suomalaisen poliittisen eliitin tiiviitkin yhteydet neuvostotiedustelupalveluun olivat ajalle leimaavia. Himasen mukaan (2020) suomettumisen oli Neuvostoliiton nerokkaan ja menestyksekkään informaatiovaihuttamisen tulosta. On luultavaa, että uudet tiedustelulait tuovat suomalaiseen tiedustelukulttuuriin hiljalleen muutosta suojelupoliisin kehittyessä täysimittaiseksi tiedusteluorganisaatioksi. Samalla tiedustelun mystiikkaa kyetään purkamaan.

Tiedustelu nousee julkiseen keskusteluun useimmiten epäonnistuessaan. 2000-luvulta muistetaan syyskuun 11. päivän terrori-iskut kaksoistorneihin vuonna 2001, Irakin joukkotuhoaseiden tulokseton etsintä 2000-luvun alkuvuosina, lukuisat tietovuodot, kuten Wikileaks, Julian Assangen ja Edward

Snowdenin tapaukset, Viron patsaskiista vuonna 2007, joka lamautti Viron tietoliikenteen yhdessä yössä – muutamia mainitakseni (ks. myös Koivula, 2020). Nämä kaikki liittyvät tietenkin laajempiin geopoliittisiin, sosiaalisiin ja teknologisiin kehityskulkuihin. Koivulan (2020) mielestä aikamme kriisit, konfliktit ja uhkat ovat luonteeltaan muuttuvia ja nopeatempoisia. Hän nostaa esiin ennakkoinnin tärkeyden, ja siinä tiedustelu on luonnollisesti avainasemassa. On tärkeää tunnustaa useiden ilmiöiden kansainvälinen ulottuvuus. Koivulan (2020) mielestä tiedustelu tulee nähdä osana yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta ja toivoo maahamme kehittyvän nykyistä vahvempaa tiedustelukulttuuria.

Paul näkee, että Kylmän sodan päättymisen jätti tiedustelupalvelut tyhjiöön (Paul, 2005, s. 40). Tiedustelupalveluiden oli löydettävä tarkoituksensa uudestaan, samoin käyttöä massiivisille resursseille. Uusia kohteita löytyi Paulin (2005) mukaan alkuun niin yrityspuolelta kuin liittolaismaista, suuri muutos oli kuitenkin tulossa. Harri Ohra-aho näkee käännekohtana terroristihyökkäykset WTC-torneihin vuonna 2001, jonka jälkeen lähes koko läntinen tiedusteluyhteisö saatiin tukemaan terrorismin vastaista taistelua (Ohra-aho, 2020). Suuri tiedustelun epäonnistuminen aiheutti katseiden voimakkaan kääntymisen terrorismin torjuntaan. Tämä johti Ohra-ahon mukaan siihen, että Venäjän sotatoimet Ukrainassa vuonna 2014 tulivat tiedustelumailmallekin yllätyksenä – painopiste oli siirtynyt terroristien ja roistovaltioiden seurantaan (Ohra-aho, 2020). Krimin valtauksen jälkeen turvallisuuspoliittisen päätöksenteon ytimeen nousi Ohra-ahon (2020) mukaan jälleen suurvaltojen geopoliittinen kilpailu ja läntisten tiedustelupalveluiden katseet kiinnittyivät Kiinaan, Iraniin, Pohjois-Koreaan ja Venäjään. Paul (2005, 42) näkee tiedustelulaitosten vallan kasvaneen terrorismin vastaisen sodan alettua ja niiden vääristävän demokratiaa, sillä ne antavat poliittisille päättäjille suoria suosituksia toimintamalleista, eikä päättäjillä ole useinkaan mahdollisuutta tarkastaa tietojen paikkansapitävyyttä. Terrorisminvastainen sota toi tiedustelupalvelut päivittäiseksi puheenaiheeksi ja läntisissä demokratioissa niiden oli pakko alkaa selittää tekemisiään aktiivisemmin säilyttääkseen legitimitetinsä (Díaz-Fernández & Arcos, 2021). Tiedustelupalveluita pakottavat avoimuuteen myös uudet uhkat: informaatio­sota, hybridivaikuttaminen ja vieraiden valtojen vaikuttaminen (Díaz-Fernández & Arcos, 2021).

Paulin mukaan valtionjohtamisesta on tullut 2000-luvulla riskienhallintaa ja tiedustelu on riskienhallinnan luonnollinen osa (Paul, 2005, s. 51). Tiedusteluriskit voidaan Paulin mukaan (2005, s. 51) jakaa kolmeen ryhmään:

- 1) todelliset riskit, eli uhkakuvat, jotka voivat toteutua,
- 2) subjektiivisesti koetut riskit, joissa eri henkilöt tai ryhmät kokevat riskit eri tavoin ja
- 3) hyväksyttävät riskit, joista koituva vahinko on niiden hyötyä pienempi.

Poliittisen johdon tehtävä on sitten määritellä kansalliset edut, joita tiedustelu suojaa – toisin sanoen tiedustelu torjuu niitä tekijöitä, jotka uhkaavat maan olemassaoloa (Paul, 2005, s. 56). Herääkin kysymys, nostavatko turvallisuus- ja tiedustelupalvelut esiin vain sellaisia uhkia, joita kyetään torjumaan turvallisuuskoneiston toimenpitein, vai korostetaanko myös yleismaailmallisempia uhkia

kuten ilmastonmuutosta. Pekka Toverin ja Antti Pelttarin yhteisen artikkelin (2020)mukaan arktinen alue ei ole enää 2020-luvulla rauhan ja yhteistyön epäpoliittinen paratiisi, vaan (suur-)valtojen poliittisten ja strategisten toimien kohde. Etunenässä ovat juuri Venäjä ja Kiina, joiden tiedustelupalveluiden kiinnostus Suomeen tunnetaan hyvin (Toveri & Pelttari, 2020).

Monimutkaistunut toimintaympäristö asettaa haasteita turvallisuuden tuottamiselle ja uhkien hallinnalle. Turvallisuusympäristö muuttuu maantieteen lisäksi muissakin ulottuvuuksissa ja uhkat, ilmiöt ja kehityskulut realisoituvat aiempaa useammin myös digitaalisessa ympäristössä (Toveri & Pelttari, 2020). 2000-luvulla tietotekniikan nopea kehittyminen ja kulttuurillispsykologiset muutokset ovat tuoneet valtavasti kehitystä maailmaan, mutta samalla tuoneet mukanaan myös marginalisointia, murhetta ja väkivaltaista kapinaa (Gruszczak, 2016; Paul, 2005). Yhteiskuntien yhtenäisyyden heikkeneminen ja kansallisvaltioiden erimielisyydet ovat olleet ajallemme leimallisia ja lisänneet osaltaan epävarmuutta tulevaisuudesta (Gruszczak, 2016). Osaltaan monimutkaista maailmaa pyritään Gruszczakin mukaan (2016) hallitsemaan tiedustelulla, joka kykenee antamaan ennakkovaroituksen, ylläpitää tilannetietoisuutta, sekä kykenee analysoimaan uhkia. Digitalisaatio tekee yhteiskunnasta haavoittuvia asymmetrisille uhkille, kun kybermaailman uhkat aiheuttavat vaikutuksia reaali maailmassa (Toveri & Pelttari, 2020).

Suojelupoliisin tehtäväkuvan muutokseen ja tiedustelulakien hyväksymiseen ovat varmasti vaikuttaneet myös ulkoministeriöön vuonna 2013 tehty tietomurto (Supo 2013, 2), Venäjän aggressiivinen valtauspolitiikka Krimillä vuodesta 2014 alkaen, globaalin pakolaisuuden lisääntyminen ja Suomen ensimmäinen terrori-isku Turussa vuonna 2017 (Luukkonen, 2020). Muutokset toimintaympäristössä ja turvallisuusuhkien luonteessa vaikuttivat Luukkosen (2020) mukaan myös suojelupoliisin toimivaltuuksien lisäämiseksi. Monimutkaistuvassa globaalissa maailmassa päätöksentekijät eivät kykene itse seuraamaan kaikkia tietovirtoja, vaan tarvitsevat tuekseen tiedustelupalveluiden silmiä ja korvia, sekä analyttisiä raportteja. Näiden avulla päätöksentekijöiden tulisi saada riittävät tiedot päätöksenteon tueksi. Lopulliset päätökset jäävät kuitenkin päätöksentekijöille - tiedustelupalveluiden toimintasuosituksia eivät aina riitä vakuuttamaan heitä. Toisekseen tiedustelupalvelun täytyy olla tarkka integriteetistään, eikä tuottaa ainoastaan sellaisia toimintasuosituksia, jotka vastaavat suoraan päätöksentekijöiden toiveisiin (Hibbs Pherson & Pherson, 2017, s. 183). Tiedustelupalveluiden objektiivisuus korostuu monien syötteiden maailmassa.

2.3 Kansallisen turvallisuuden uhkakuvat

Valtioilla on luonnolliseksi nähty pyrkimys maksimoida turvallisuutensa. Kun valtioiden yläpuolella ei ole turvallisuusrakennelmaa, jolla olisi legitiimi väkivallan monopoli, on jokainen valtio vastuussa omasta turvallisuudestaan. Viron ulkopoliittikan tärkein päämäärä on ollut itsenäisyyden turvaaminen (Zetterberg, 2017, s. 311) ja siksi maa pyrki uuden itsenäistymisensä jälkeen nopeasti osaksi

läntisiä yhteisöjä. Viro saavuttikin pitkäaikaiset tavoitteensa vuonna 2004 liittyessään samana vuonna sekä Euroopan unionin että Pohjois-Atlantin sopimusliitto Naton jäseneksi. Raskaan taistelun jälkeen puolustettua itsenäisyyttä on pidetty Suomessa äärimmäisen arvokkaana. Suomi liittyi Euroopan unioniin jo 1995, mutta ehti tämän tutkimuksen tarkastelujaksolla vain Naton kumppanimaaaksi, jäsenyydelle ei ollut kansan tai poliitikkojen laajaa kannatusta ennen vuoden 2022 helmikuuta. Riittävän selkeä uhkakuva sai Suomen maksimoimaan turvallisuuttaan.

Yhteinen uhkakuva ei aina ole kuitenkaan niin selkeä. Jarno Limnell havaitsi väitöskirjassaan (2009) uhkaymmärryksiä ja uhkakuvia tutkiessaan, ettei valtion tasolla voida saavuttaa ”täydellistä yhteistä uhkaymmärrystä”. Näin varmasti on ainakin liberaaleissa länsimaisissa monipuoluedemokratioissa. Limnell sitoo työssään uhkaymmärryksen oman tutkimuksensa kontekstissa turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen selontekoon. Tässä työssä uhkakuvan käsite sidotaan koskemaan suojelupoliisin ja Kaitsepolitseiametin vuosiraportteja. On selvää, että turvallisuus- ja tiedustelupalvelun vuosiraportit heijastavat yhteiskuntaa, jossa se toimii ja siten vuosiraportit ovat osa kansallisen turvallisuuden narratiivia, sekä ristipaineessa poliittiseen toimintaan nähden. Myös Limnell (2009, 32) korostaa, että: ”Valtion turvallisuuden ja uhkakuvien rakentaminen on valintasadonnaista ja tehdyt valinnat ohjaavat tietoisuuttamme”. Vuosiraporteissa esitetyt uhkakuvat on valittu heijastellen turvallisuus- ja tiedustelupalvelun tehtävää. Ne ovat käyneet läpi vielä toisen valinnan, kun turvallisuus- ja tiedustelupalvelu valitsee, mistä ja miten se voi viestiä kansalaisille ja mitkä mahdolliset uhkakuvat jäävät vielä palvelun sisäiseksi, salatuksi tiedoksi.

Limnell (2009, 34) näkee, että uhkakuvien rakentamisen tulkinnessa on huomioitava viisi lähtökohtaa:

- 1) Toimijat ja toimijoiden välinen vuorovaikutus on uhkakuvien rakentamisessa keskeistä. Uhkakuvat ovat sosiaalisesti tuotettuja – uhkakuvia rakennetaan.
- 2) Uhkakuvien rakentaminen on kulttuurisidonnaista, ne rakennetaan aina tietyn kulttuurisen kontekstin sisällä, jossa sosiaaliset normit sekä kulttuuriset rakenteet ohjaavat toimintaa ja päätöksentekoa.
- 3) Uhkakuvat ovat luonteeltaan poliittisia ja poliittisuuteen yhdistyvät erilaiset intressit ja valinnan mahdollisuudet.
- 4) Samalla kun rakennetaan uhkakuvia, rakennetaan myös poliittista identiteettiä (identiteettipolitiikkaa). Identiteetti ja intressit ovat vastavuoroisesti rakentuneita.
- 5) Uhkakuvien rakentaminen viittaa uhkista esitettyihin ilmaisumuotoihin. Erilaiset esitetyt uhkailmaisut ja -tulkinnot rakentavat ja muotoilevat uhkaa eli toimijat konstruoivat uhkakuvia antamalla uhkatekijöille erilaisia (haluamiaan) merkityksiä.

Suojelupoliisin ja vastaavasti Kaitsepolitseiametin tehtävänä on tunnetusti tutkia, hallita ja estää valtioon kohdistuvia turvallisuusuhkia. Molemmat turvallisuuspalvelut viestivät näistä vuosiraporteissaan ja siten rakentavat samalla poliittista

identiteettiään ja kulttuuriaan – paitsi organisaatiossaan, myös valtiollisesti. Uhkatekijöille myös annetaan erilaisia merkityksiä ja luonnollisesti niiden vakavuudesta kerrotaan kielellisten tekijöiden avulla.

Limnell (2009) näkee, että uhkakuvia rakennetaan valtiotasolla, jolla viitataan valion sisäiseen sosiaaliseen, normatiiviseen, intressien ja materiaalien rakenteeseen. Näiden rakenteiden sisällä tapahtuvat sosiaaliset prosessit ohjaavat toimijoiden käyttäytymistä ja uhkatulkintoja (Limnell, 2009). Limnell (2009) valistaa, että oleellisinta on kuitenkin, miten toimijat valinnoillaan ja toiminnallaan rakentavat sosiaalisia ja materiaalisia olosuhteita. Materiaaliset tekijät, kuten asevoimien toimintakyky tai eri toiminnoille myönnetyt taloudelliset resurssit määräävät osaltaan sosiaalisten tulkintojen ja intressien uskottavuuden (Limnell, 2009). Hänen mukaansa avainasemassa ovatkin sosiaalisten rakenteiden sisällä valintoja tekevät toimijat, joiden toiminta ilmentää todellisuutta. Limnell (2009) kohdistaa mielenkiintonsa lähinnä valtiotason päättäjiin, jotka tuottavat puheellaan uhkakuvia tulkiten vallitsevaa tilannetta niillä tiedoilla, joita heillä on. Tämän tutkimuksen näkökulmasta turvallisuus- ja tiedustelupalvelut ovat valtiotason organisaatioina tällaisia Limnellin tarkoittamia päättäjiä, sillä niillä on merkittävä valta määrittää uhkakuvia ja tuoda niitä julkisuuteen.

Uhkien tulkinta tapahtuu voimakkaasti toimijan turvallisuuskäsityksen kautta (Limnell, 2009). Limnell näkee, että uhkaan liittyy olettamus toimijan arvojen vaarantumisesta tai ainakin osittainen kyvyttömyys hallita tapahtumien kulkua. Uhkista puhuttaessa saatetaan käyttää myös termejä riski, haavoittuvuus, huolenaihe, epävarmuus, mahdollisuus, vaara ja haaste. Perinteisesti sotilaallisessa puolustussuunnittelussa on käytetty uhkasta kaavaa: tahto x kyky = uhka (Limnell, 2009). Uhka on siis vastapuolen poliittisen tahdon ja suorituskyvyn yhteisvaikutuksen tulo. Limnell kuitenkin näkee, että tämä perinteinen uhkamäärittelyn käsiteperusta on turhan rajallinen ja siten ongelmallinen kun puhutaan laajennetusta turvallisuuskäsitteestä, kuten Kööpenhaminan koulukunnan pyrkimys on. Limnell (2009, 65) katsoo, että ”julkisesti esitetyissä uhkakuvissa on vahva poliittinen ulottuvuus. Uhkakuvia rakennetaan erilaisista intresseistä käsin ja uhkakuvan rakentaminen on aina sosiaalista toimintaa, jossa politiikka on läsnä.” Uhkiksi voidaan siis listata sellaisia asioita, joita poliittiset päättäjät haluavat kuvata uhkina. Suojelupoliisi kertoo verkkosivuillaan, että: ”Siviilitiedustelun painopisteet valmistellaan vuosittain sisäministeriön ohjauksessa” (Suojelupoliisi, Suojelupoliisin päätuote on tiedustelutieto, 2023). Lisäksi suojelupoliisi ”keskustelee valmisteluvaiheessa valtion poliittisen ja virkamiesjohdon kanssa heidän tiedontarpeistaan” (Suojelupoliisi, Suojelupoliisin päätuote on tiedustelutieto, 2023).

Tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden vuosiraporttien uhkakuvat voidaan nähdä objektiivisina, mutta niidenkin taustalla on Limnellin (2009) mukaan ”uhkakuvien rakentamis- ja poliittisen konsensuksen muodostamisprosessi,” jota edellä suojelupoliisin tapauksessa kuvattiin. Uhkakuva muodostetaan tulkinnoilla ja arvioilla uhkasta, sen totuudellisuus paljastuu vasta sen realisoituessa tai sitten sen toteutumatta jäämisessä (Limnell, 2009). Uhkakuva on aina arvio ja kuviteltu tuleva todellisuus, sellaisena uhkakuva on tietoisesti rakennettu

poliittinen ja sosiaalinen rakennelma (Limnell, 2009). Uhkakuvat ovat voimakkaasti tulevaisuuteen suuntautuvia ja sellaisena sopivia työkaluja tiedustelupalveluille, joiden tehtävänä on antaa ennakkovaroitus uhkaavasta vaarasta päättäjille. Vuosiraporteissa esiin tuodut uhkakuvat ovat siis valintojen kautta syntyneitä, mutta vuosiraporttien ulkopuolelle jää paljon sellaista, mitä turvallisuus- ja tiedustelupalvelu ei katso voivansa julkaista. Vuosiraporttien pääyleisönä ei kuitenkaan ole päätöksentekijät vaan suuri yleisö, jolloin ne eivät ole ennakkovaroituksia päättäjille – ne annetaan muita reittejä pitkin kansalaisten tietämättä. Vuosiraporteissa uhkakuvia tuodaan julkiselle areenalle yleiseen keskusteluun kansalaisten silmien alle.

Näiden uhkakuvien tuominen julkiseksi on Hannah Arendtin (1958) mukaan keskeinen politiikan ominaisuus. Julkisuuden kautta uhkakuva tuodaan kaikkien arvioitavaksi ja nähtäväksi. Mediassa julkaistu vuosiraportti ruoditaan tarkasti läpi ja siten turvallisuus- ja tiedustelupalvelu pystyy vaikuttamaan julkiseen keskusteluun vuosiraporttinsa sisällöllä. Limnell (2009) näkee tämän uhkakuvan julkisuuden uhkakuvatodellisuuden rakentamisena. Julkinen vuosiraportti luo jaettua uhkakuvatodellisuutta ja vaikuttaa kansalaisten ja valtiollisten instanssien toimintaan.

Uhkakuvat ovat myös valtion identiteetin rakentamista. Ei liene kuviteltavissa tilannetta, jossa valtiolla ei olisi lainkaan uhkakuvia. Yhdenkään valtion turvallisuus ei globaalissa maailmassa ole niin täydellisesti turvattu. Voidaan myös nähdä valtiolla olevan tarve luoda uhkakuvia, sillä ne antavat Barry Buzanin (1983) mukaan valtiolle tarkoituksen. Uhkakuvia voidaan myös luoda poliittisten toimijoiden tarpeen mukaan. Uhkakuvat voivatkin toimia turvallisuuden käsitteen kentän laajentajina, kun niitä etsitään yhä uusilta turvallisuuden sektoreilta Kööpenhaminan koulukunnan hengessä (Limnell, 2009).

Tutkimuksen tarkastelujaksolla Viro hakeutui sekä EU:n, että Naton jäseneksi vuonna 2004. Suomi oli koko tarkastelujakson ajan EU:n jäsen (vuodesta 1995) ja Naton rauhankumppani (vuodesta 1994). Itä-Euroopan maiden hakeutuminen Naton jäseneksi voidaan nähdä tyypillisenä turvallisuuden maksimointina. Toisaalta itäisen Euroopan maiden luottamus omaan puolustukseen tai kahdenvälisen suhteiden hoitoon rauhanomaisesti Venäjän kanssa ole ollut korkealla tasolla (Nokkala, 2009). Jälkiviisaana vuodesta 2023 katsoen Venäjän pienillä rajanaapureilla ei lähtökohtaisesti ole ollut hyviä edellytykset hoitaa suhteita rauhanomaisesti aggressiivisen imperialistiseen, autoritäärisen Putinin Venäjään.

Valtioneuvoston kanslian asettaman turvallisuuspoliittisen seurantaryhmän raportissa pidetään objektiivisten kriteerien löytämistä uhkien määrittelylle vaikeana, sillä tiedon keruuta ja analysointia määrittävät pitkälti tiedonkerääjä ja -lähteet (Turvallisuuspoliittinen seurantaryhmä, 2004). Näin ollen ”uhkakuvat sisältävät sekä todellisen uhkan, että ihmisten mieltämän uhkan” (Turvallisuuspoliittinen seurantaryhmä, 2004, 22). Turvallisuuspoliittinen seurantaryhmä (2004) korosti myös median kasvanutta merkitystä uhkakuvien luomisessa. Uhkat nähtiin kansalliset rajat ylittäviksi ja laaja-alaisiksi. Muuttuneessa tilanteessa

uhkakuvien torjuntaan pitäisi olla riittävät työkalut (Turvallisuuspoliittinen seurantaryhmä, 2004).

Uhkakuvia on haastavaa tutkia ilman turvallisuuden käsitettä. Uhkakuvat vaarantavat turvallisuutta ja konkretisoivat valtiota uhkaavia asioita ja kehityskulkuja. Turvallisuus pakenee käsitteenä määrittelyä ja se taipuu monenlaiseen käyttöön eri toimijoiden tarpeiden mukaan. Limnellin (2009) mukaan uhkakuva-tutkimuksessa on kyse juuri tästä turvallisuuden monimuotoisuudesta ja sen poliittisesta määrittämisestä. Turvallisuus on käsitteenä aina sidottu aikaan ja paikkaan, mutta silloinkaan se ei välttämättä ole laajasti katsottuna yhteisesti jaettu yksilöiden erilaisten maailmankuvien ja poliittisten intressien vuoksi. Limnell (2009) näkee, että turvallisuuden käsitteen epämääräisyys ja suhteellisuus alistaa sen usein poliittiselle käytölle. Turvallisuus onkin hyvin oleellinen ja käyttökelpoinen käsite kansainvälisen politiikan areenoilla, mutta myös sisäpolitiikassa ja jopa arkisemmassa poliittisessa toiminnassa.

Limnell (2009, 46) tiivistää turvallisuuden määrittämiseen pyrkivät kolme ulottuvuutta seuraavasti: 1) miltä turvataan (uhkat), 2) mikä turvataan (kohde) ja 3) miten turvataan (keinot). Tässä tutkimuksessa turvaamisen kohteena on selkeästi tietyn valtion turvallisuus- ja tiedustelupalvelun turvaama kansallinen turvallisuus. Yhtenä turvaamisen keinona voidaan osaltaan nähdä tutkimuksen aineistona olevat kansalaisille suunnatut tiedustelupalveluiden vuosiraportit. Uhkakuvia tuodaan kansalaisten tietoisuuteen ja siten valistetaan kansalaisia. Lisäksi uhkakuvan sanoituksella voidaan hälventää huolia, kun samalla kerrotaan, miten uhkakuvaa torjutaan tai hallitaan. Uhkat, eli miltä turvataan, on kuitenkin tämän tutkimuksen kannalta keskeisin ulottuvuus. Mitkä ovat ne uhkat, joita valtio juuri nyt tai lähitulevaisuudessa mahdollisesti kohtaa? Tähän kysymykseen tiedustelu- ja turvallisuuspalvelut pyrkivät vuosiraporteissaan vastaamaan. Limnell (2009) näkee, että tässä ulottuvuudessa turvallisuus on uhkakeskeistä – uhka on siten turvallisuuden vastakäsite ja siten sen välttämätön määrittäjä. Turvallisuus muodostuu uhkien tiedostamisesta ja hallinnasta. Limnellin (2009) mukaan mitään turvallisuuskäsitystä ei voida pitää ikuisena.

2.4 Kööpenhaminan koulukunnan turvallisuuskäsitys

Tässä tutkimuksessa käsitellään nimenomaisesti valtiotason turvallisuutta. Lisäksi sivuutetaan tietoisesti sotilaalliset uhkat ja keskitytään vain siviilitiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden tehtäväkenttään. On kuitenkin selvää, että siviilitiedustelupalveluiden uhkakuvien taustalla vaikuttaa myös sotilaallinen uhka. Perinteisessä turvallisuusorientaatiossa valtio on kansainvälisessä järjestelmässä edelleen tärkein yksikkö, vaikka erilaiset NGO:t, järjestöt ja ylikansalliset yritykset ovatkin ajoittain ja paikoin haastaneet valtioiden asemaa tai pyrkineet korvaamaan virallisen valtiojärjestyksen. Kansallinen turvallisuus saattaa vaatia kansalaisen, eli yksilön turvallisuuden ja oikeuksien rajoittamista, mikäli niiden katsotaan uhkaavan kansallista turvallisuutta (Limnell, 2009). Yksilön oikeudet väistävät siis kansallisen turvallisuuden tieltä – jopa liberaalissa

monipuoluedemokratiassa. Kansallista turvallisuutta ylläpitävät tiedustelu- ja turvallisuuspalvelut pyrkivät osaltaan turvaamaan valtion suvereniteetin ja alueellisen koskemattomuuden, sekä estämään ulkovaltojen sekaantumisen maan sisäisiin asioihin. Limnell (2009) näkee, että turvallisuus on ennemminkin uhkilta suojautumista kuin aktiivista toimintaa haluttavan olotilan saavuttamiseksi.

Juha Vuoren (Vuori, 2004) mukaan turvallisuus on monimutkainen käsite, joka liittyy valtioihin, politiikkaan ja yhteiskuntaan. Vuori näkee turvallisuuden poliittisesti latautuneena käsitteenä, jota käytetään usein moraalisesti hyväksyttävän toiminnan oikeuttamiseen, ääritapauksissa jopa ihmisoikeuksien loukkamiseen. Turvallisuus on kuitenkin samalla negatiivinen huoli, joka perustuu uhkaan. Vuori (2004) ehdottaa, että turvallisuuden käsite korvattaisiin uhkien käsitteellä. Tämä johtaisi Vuoren (2004) mukaan analyyttisesti selkeämpään keskusteluun ja tukisi kansanvaltaa. Vuori näkee turvallisuuden tilana, jossa on olemassaoloa uhkaavia uhkia, mutta samalla myös keinot niiden torjumiseksi ja siten hallitsemiseksi.

Kylmän sodan jälkeisen maailman turvallisuustutkimuksen kentällä Kööpenhaminan koulukunta on saavuttanut merkittävän aseman. Se lähestyy turvallisuutta käsitejärjestelmän kautta ja pyrkii laajentamaan turvallisuuden perinteistä käsitettä. Turvallisuutta käsitellään esimerkiksi eri sektoreiden kautta, ei pelkästään valtiokeskeisenä ja sotilaallisena ulottuvuutena (Vainio, 2022). Limnellin (2009) mukaan Kööpenhaminan koulukunta kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten turvallisuutta rakennetaan poliittisesti, sekä tulkitaan uhkien kautta. Kööpenhaminan koulukunnan teorian mukaan turvallistamisella luodaan olemassa olevasta asiasta olemassaolon uhka, jolla oikeutetaan muutoin epätavallisina pidettyjä toimia. (Buzan, Wæver & de Wilde, 1998). Teoria poikkeaa jonkin verran perinteisestä turvallisuustutkimuksesta ja rikastaa sitä, sillä perinteisesti turvallisuuden tutkimus nostaa valtion ja siihen kohdistuvat sotilaalliset uhat keskeisimmäksi kohteeksi.

Kööpenhaminan koulukunta yhdistää turvallisuuden sellaisten käsitteiden kanssa kuin demokratia ja rauha (Vuori, 2011, s. 93). Toistaiseksi turvallisuuden jaettua ymmärrystä ei kuitenkaan ole saavutettu, se pakenee määrittelyä. Turvallisuus on kuitenkin käsitteenä yleisesti ymmärretty myönteiseksi (Wiberg H., 1987, s. 340) ja siinä on positiivinen arvolataus. Eräät tutkijat näkevät kuitenkin turvallisuuden negatiivisena terminä ainakin mitä valtioihin tulee (Wæver, 1997). Nämä tutkijat näkevät turvallisuuden antidemokraattisena ja siksi negatiivisena.

Turvallistamisen prosessi tapahtuu puheaktien kautta: puhumalla ihminen suorittaa jonkin teon. Esimerkiksi anteeksipyyntö ja lupaus ovat puheakteja. John L. Austinin puheaktiteorian (Austin, 1962) mukaan puheesta voidaan erottaa neljänlaisia asioita, itse lausuminen (lokuutio), puhujan intentio (illokuutio), vaikutukset kuulijaan (perlokuutio) sekä esittäminen, eli puheen fyysinen tapahtuma. Juha A. Vuoren (2008, s. 4–6) mukaan turvallistamisteoriassa turvallisuus rakennetaan juuri illokutionaaristen puheaktien kautta, ja turvallistamisen perlokutionaarinen vaikutus on legitimizeetti: turvallistamisella oikeutetaan tekoja, joita muuten pidettäisiin oikeuttamattomina. Turvallistamisen puheakti rakennetaan turvallisuuspuheen, turvallistamisen kieliopin sekä juonellisen ”tarinan” varaan,

josta on luettavissa olemassaolon uhka, piste, josta ei ole paluuta sekä mahdolliset pelastautumiskeinot. (Buzan, Wæver & de Wilde, 1998, s. 33). Turvallistaminen vie Vuoren (2011, s. 107–115) mukaan käsiteltävän asian kauemmas demokraattisen päätöksenteon piiristä ja siten sen avulla voidaan oikeuttaa epätavallisiakin poliittisia toimia. Vuoren mukaan turvallistaminen on aina poliittinen valinta, johon voi liittyä useita erilaisia motiiveja ja tarkoituksia (Vuori, 2011).

Turvallistaminen voidaan nähdä Kööpenhaminan koulukunnan mukaan politisoinnin äärimmäisempänä versiona (Buzan, Wæver & de Wilde, 1998, s. 23). Liberaalissa länsimaisessa demokratiassa julkinen asia voidaan nähdä epäpoliittisena, eli se ei ole julkisen keskustelun aiheena, eikä poliittisen päätöksenteon agendalla. Tällöin asia voidaan politisoida, eli se tuodaan osaksi poliittista päätöksentekoa ja julkista keskustelua. Ja lopulta asia voidaan turvallistaa, jolloin se esitetään eksistentiaalisena uhkana, joka vaatii välittömiä ja välttämättömiä toimenpiteitä normaalin poliittisen päätöksenteon prosessien ulkopuolella. Eri yhteiskunnissa ja eri aikoina asiat voivat siirtyä epäpoliittisesta sfääristä turvallistamisen sfääriin. (Buzan, Wæver & de Wilde, 1998).

Asioiden siirto areenoiden välillä ei tapahdu tyhjiössä, eikä useinkaan kylmän analyttisesti vaan on poliittinen valinta. Turvallistamisen edellytyksenä on asian esittäminen eksistentiaalisena uhkana kansalliselle turvallisuudelle, jolloin se voidaan nostaa ehdottomaksi prioriteetiksi. Turvallisuus on kuitenkin itseensä viittaava käytäntö, sillä kun asiasta tulee turvallisuussfäärin asia ei se välttämättä tarkoita uhkan olevan eksistentiaalinen, mutta uhka esitetään sellaisena. Tässä poliitikot siis tekevät valinnan esittää asian eksistentiaalisena turvallisuusuhkana. (Buzan, Wæver & de Wilde, 1998). Kööpenhaminan koulukunnan (Buzan, Wæver & de Wilde, 1998) mukaan onnistuneella turvallistamisella on siis kolme osatekijää: eksistentiaaliset uhat, hätätoimenpiteet ja vaikutukset yksiköiden välisiin suhteisiin irtautumalla säännöistä.

Thierry Balzacq taas nostaa turvallistamisteoriassa aiempaa suuremman huomion kohteeksi myös kontekstin ja yleisön (Balzacq, 2005). Hänen mukaansa turvallistamisen voi ymmärtää strategisena käytäntönä, jolla pyritään vakuuttamaan kohdeyleisö esittämällä heille väitteitä, joiden mukaan jokin maailmassa tapahtuva erityinen tapahtuma uhkaa ympäristöä, jossa kohdeyleisö elää. Uhan lieventämiseen tarvitaan välittömiä poliittisia toimia (Balzacq, 2005). Hänen mukaansa uhka voi olla joko puheella esitetty, tai se voi olla myös jokin tapahtuma. Tärkeää on siis se, että uhka kohdistuu kohdeyleisölle tärkeään asiaan, eli turvallistamisen kieliopin lisäksi kontekstin tulee olla oikea vaikuttaakseen yleisöön toivotulla tavalla. (Balzacq, 2005).

Tiedustelun politisointi on tiedustelutoiminnassa huomioitava riski ja analyttikolta odotetaan objektiivisuutta. Analyttikot saattavat ohjata tiedusteluprosessia vastaamaan tilaajan politiikkaa ja toisaalta päättäjät saattavat poimia analyysistä vain heidän politiikkaansa vahvistavat kohdat (Hibbs Pherson & Pherson, 2017, s. 183). Analyttikon on pitädyttävä itsesensuurista, etenkin silloin analyttikoiden näkemykset eroavat päättäjien tai tilaajien näkemyksistä (Hibbs Pherson & Pherson, 2017, s. 184).

Turvallisuus- ja tiedustelupalvelut osallistuvat asioiden turvallistamiseen nostamalla niitä esille julkisessa keskustelussa vuosiraporteillaan ja toki myös muilla toimillaan kuten tiedotustilaisuuksilla ja erikoisraporteillaan. Puheteoilla saadaan aikaan turvallistamisen diskurssia. Sanat ovat tekoja (Austin, 1962). Näin ne pyrkivät siirtämään eksistentiaalisiksi uhkiksi kokemiaan asioita turvallistamisen sfääriin. Turvallisuus- ja tiedustelupalvelulle turvallistaminen on haastavampaa kuin puolustusvoimille, mutta mahdollisesti helpompaa kuin joillekin muille toimijoille. Suomen hävittäjähankinnoista keskusteltiin julkisuudessa tiiviisti ja puolustusteollisuuden yritykset kohdensivat mainontaa jopa tavallisille kansalaisille, mutta itse hävittäjähankinta nähtiin eksistentiaaliseen uhkaan vastaamisena, jolloin se vietiin turvallistamisen sfääriin ainoana mahdollisena vaihtoehtona. Kysymykseksi jäi ainoastaan, että mistä ehdottomasti tarvittavat hävittäjät hankitaan.

Buzanin ja kumppaneiden (Buzan, Wæver & de Wilde, 1998) mielestä enemmän turvallisuutta ei ole parempi, vaan turvallisuus pitäisi nähdä kielteisenä. Eli kun turvallistamiseen on jouduttu turvautumaan, politiikan normaalit puitteet ovat pettäneet. Asioiden tulisi siis pysyä politisoinnin sfäärissä, niin sanotussa normaalissa järjestyksessä. Tutkijat myöntävät, että toisinaan turvallistamisen sfääriin on siirryttävä, mutta silloin on kyseessä barbaarinen hyökkäys valtiota kohtaan (Buzan, Wæver & de Wilde, 1998). Turvallistamisprosessi rikkoo siis liberaalin demokratian arvoja. Tutkijoiden ideaalina olisi kuitenkin uhkien palauttaminen poliittiselle agendalle julkisen debatin kohteeksi pois turvallistusta sfääristä. Toisaalta turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden vuosiraporttien voidaan nähdä tekevän juuri tätä työtä. Tuodaan myyttisiä tiedustelu- ja turvallisuusasioita julkiseen keskusteluun julkisten vuosiraporttien puheaktilla. Tutkijat korostavat, että turvallistaminen on aina poliittinen valinta, samoin on turvallistamisen hyväksyminenkin (Buzan, Wæver & de Wilde, 1998).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää minkälaisia uhkakuvia suojelupoliisi ja Kaitsepolitseiamet ovat kuvanneet vuosiraporteissaan vuosien 2000 ja 2021 välisenä aikana. Tutkimuksessa käydään tällä aikavälillä julkaistut vuosiraportit lävitse sisällönanalyysin menetelmin ja pyritään luomaan käsitys uhkakuvista ja lajittelemaan uhkakuvat kokonaisuuksiksi. Tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden vuosiraporttien uhkakuvia ei ole aikaisemmin tutkittu ja vertailtu tässä laajuudessa. Seuraavissa alaluvuissa kerrotaan tutkimuksen aineistosta, tutkimuksessa käytetystä tutkimusmenetelmästä, sekä avataan tutkimusprosessin kulkua.

3.1 Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen empiirisenä aineistona on kahden tiedustelu- ja turvallisuuspalvelun, Suomen suojelupoliisin (Supo) ja Viron Kaitsepolitseiametin (Kapo) julkiset vuosiraportit vuosilta 2000–2021. Supo on julkaissut valitulla tarkastelujaksolla 19 vuosikertomusta ja kaksi juhluvuosikirjaa. Kapo taas on julkaissut samassa aikaikkunassa säännöllisesti vuosiraportit (aastaraamat), eli yhteensä 22 kappaletta. Molemmilta tutkimukseen valituilta turvallisuus- ja tiedustelupalveluilta on siis otettu aineistoon yhtä monta dokumenttia samalta aikajänteeltä. Aineisto on siis tarkasti rajattu käsittämään kyseisellä aikavälillä julkaistut vuosiraportit tai niitä korvaavat juhla- ja vuosikirjat. Tällainen, erilaisista dokumenteista kerätty tieto on yksi yleisimmistä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmistä (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tutkimuksen dokumentit eivät sinällään ole hyvin erilaisia keskenään, mutta tarkoituksena onkin tutkia mahdollisia muutoksia samoissa dokumenteissa tarkastelujakson aikana.

Turvallisuuspalveluiden vuosiraportit kuvaavat todellisuutta, mutta myös osaltaan luovat sitä. Tiedustelu- ja turvallisuuspalvelu esittää vuosiraportissaan tulkintansa todellisuudesta ja luo siten kansalaisten todellisuutta – tiedustelupalvelulla on aivan toisenlaiset kyvyt hankkia tietoa maailmasta kuin kansalaisella. Tiedustelupalvelun sisäisillä prosesseilla ratkaistaan, mitkä aiheet nostetaan vuosiraportille ja millä tavoin ne tuodaan esiin. On toki huomioitava, että tiedustelukin voi epäonnistua ja että tulevaisuuden ennustaminen on haastavaa. Siksi vuosiraporteissa kuvatut uhkakuvatkin ovat tiedustelutiedolla tuotettuja ennustuksia tulevast. Toisaalta uhkakuvien tuominen julkisuuteen auttaa osaltaan hallitsemaan ja torjumaan niitä.

Kapo on tuottanut vuosiraporttinsa vuodesta 1998 lähtien kaikkien saataville verkkosivuilleen viron kielellä, mutta myös englanniksi. Tutkimuksessa hyödynnetään näitä englanninkielisiä raportteja, jotka ovat käännöksiä alkuperäisistä vironkielisistä vuosiraporteista. Supon verkkosivustolla on saatavissa vain muutama viimeisin vuosiraportti. Näiden julkisesti saatavilla olevien raporttien lisäksi tehtiin tietopyyntö suojelupoliisille niistä tarkastelujakson

vuosiraporteista, jotka eivät olleet saatavilla verkkosivustolla. Nämä aiemmin julkaistut vuosiraportit suojelupoliisi toimitti pdf-muotoisina, alkuperäisten vuosiraporttien skannattuina versioina, sillä niitä ei ollut digitoitu. Aineisto on kuvatulla tavalla kenen tahansa hankittavissa ja siten todennettavissa. Aineiston kirjoittajista suojelupoliisi tai Kaitsepolitseiamet ei ole antanut vuosiraporteilla tarkkaa tietoa, vaan ne on erittäin todennäköisesti työstetty usean kirjoittajan voimin. Poikkeuksen tekevät molempien maiden vuosiraporttien alussa tyypillisesti esiintyvät päälliköiden katsaukset, jotka on ainakin ilmoitettu turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden päälliköiden kirjoittamiksi.

Suojelupoliisin raportit ovat tarkastelujakson ensimmäisellä puolikkaalla visuaalisesti varsin karuja ja sisällöltään niukkoja esityksiä. Poikkeuksena vuonna 2009 ilmestyt Suojelupoliisi 2008–2010-vuosikertomus, jonka visuaaliseen ilmeeseen oli panostettu aiempaa enemmän. Vuoteen 2015 saakka suojelupoliisin vuosikirjat olivat pituudeltaan vain 10–12 sivuisia. On mahdollista, että suojelupoliisin siirtyminen suoraan sisäministeriön alaiseksi itsenäiseksi virastoksi on 2015 aiheuttanut muutoksen myös vuosikirjan laajuudessa. Tuolloin julkaistu vuosikertomus oli jo lähes 30-sivuinen. Kaitsepolitseiametin vuosiraportit ovat tarkastelujakson alusta asti olleet vähintään 30-sivuisia visuaalisia esityksiä, joiden ammattimaisuus on lisääntynyt tarkastelujakson loppua kohden. Enää vuosiraporteilla ei kerrota Kaitsepolitseiametin henkilöstön virkistystapahtumista, toisin kuin tarkastelujakson alkupuolella (ks. esim. Kapo 2001, 8 ja Kapo 2003, 6).

Vuosiraportit on tuotettu julkisuuteen ja niiden tarkoituksena on avata suojelupoliisin ja Kaitsepolitseiametin toimintaa, ynnätä mennyttä vuotta, katsoa myös tulevaa, osallistua julkiseen keskusteluun ja valistaa kansalaisia turvallisuusuhkista. Kaitsepolitseiamet (2014, 3) näkee, että vuosiraporttien laatiminen on edistänyt turvallisuutta ja jopa auttanut vastaamaan turvallisuusuhkiin.

Tutkimuksen empiirisen aineiston muodostaviin suojelupoliisin ja Kaitsepolitseiametin vuosiraportteihin viitataan tässä tutkimuksessa seuraavasti; Supo XXXX ja Kapo XXXX, niin että XXXX:n korvaa kyseisen raportin tarkastelujakson, käytännössä vuosiluku. Aineisto on kokonaisuudessaan lueteltu tämän työn lopussa.

3.2 Tutkimusmenetelmä

Tässä pro gradu -työssä tutkimusmenetelmänä käytetään aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Kyseessä on laadullinen analyysimenetelmä, jota teoreettiset asemoinnit eivät rajoita (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Sisällönanalyysillä aineistosta nostetaan esille juuri uhkakuviiin oleellisesti liittyvät maininnat. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineistoa siis redusoidaan käsittelemään vain tutkimuksen kannalta oleellisia osia ja muut osat aineistosta jätetään huomioitta. Aineisto on kuitenkin käytävä hyvin pedantisti lävitse, jotta kaikki oleellinen saadaan luettua sieltä esiin. Tämän jälkeen aineisto ryhmitellään uudelleen ja sitten käsitteellistetään (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Analyysin tuloksena saadaan aikaan

käsitejärjestelmä suojelupoliisin ja Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissaan esiin nostamista uhkakuvista. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole tehdä frekvenssianalyysia, jossa tutkitaan sanojen esiintymistiheyttä, vaan pyrkimyksenä on päästä syvemmälle uhkakuviin ja kyetä löytämään ne aineistosta silloinkin, kun ne ilmaistaan peitellen tai kiertäen.

Sisällönanalyysin menetelmällä kyetään arvioimaan objektiivisesti ja systemaattisesti kirjallisessa muodossa olevia dokumentteja (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Sisällönanalyysin voidaan siis nähdä olevan suorastaan ihanteellinen tutkimusmenetelmä vuosiraporttien käsittelyyn. Tutkimus on kuitenkin tutkijan suhteen subjektiivinen, sillä aidosti objektiivisen tiedon saavuttaminen on mahdotonta, tutkija lisää aina oman tulkintansa ja suuntaa tutkimusta omilla valinnoillaan. On hyvin mahdollista, ettei laajasta aineistosta löydetä jokaista mainintaa uhkakuvista. Toisaalta aineisto on niin laaja, että riittävä tarkkuus varmasti saavutetaan.

Ehdoton vahvuus aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa on se, että sen avulla päästään pureutumaan olennaiseen sisältöön isosta aineistosta. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on keskittyä uhkakuviin ja niiden muutoksiin Supon ja Kapon vuosiraporteissa vuodesta 2000 vuoteen 2021. Laajan, muodoltaan samansuuntaisen aineiston analyysiin sisällönanalyysin pitäisi toimia menetelmänä erinomaisesti. Uhkakuviin liittyvät ilmaisut poimitaan aineistosta erilliseen dokumenttiin, ryhmitellään uhkakuvittain ja vuosittain taulukkoon. Näin voidaan vertailla tiettyjen aiheiden esiintymistä eri aineistossa, jonka jälkeen voidaan etsiä suurempia teemoja (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tutkimuskysymykset ohjaavat aineiston analyysiä ja aineistosta pyritään lukemaan erilaisia uhkakuvia ja havaitsemaan eri uhkakuvien trendejä. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan aineiston analyysissa ollaan keksimisen logiikan äärellä, riippuu siis tutkijasta, siilautuuko analyysiin viisautta, laadullisten menetelmien aineiston analyysi ei sitä valitettavasti pysty takaamaan. Aineistosta esiin nousevat teemat ovat tutkijan omaa, ymmärrykseen perustuvaa tulkintaa (Tuomi & Sarajärvi, 2018). On siis selvää, ettei tutkimus synny tyhjiössä, vaan tutkijan aiemmat kokemukset, tausta ja vuorovaikutussuhteet vaikuttavat siihen. Tutkija on siis itsensä ja ennako-oleustensa armoilla.

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin ensimmäisessä vaiheessa lähdetään redusoimaan luettua aineistoa (Miles & Huberman, 1994). Seuraavassa vaiheessa aineisto klusteroidaan, eli ryhmitellään ja lopulta viimeisessä vaiheessa on vuorossa abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen (Miles & Huberman, 1994). Tuomi ja Sarajärvi (2018) painottavat, että ennen analyysin aloittamista tulee määritellä analyysiyksikkö, joko yksittäinen sana, tai sitten pidempi lauseen tai useamman muodostama ajatuskokonaisuus.

Sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on siis alkuperäisdatan redusointi, pelkistäminen. Tämä voidaan toteuttaa dataa pilkkomalla tai tiivistämällä. Aineistosta etsitään tutkimuskysymykseen vastaavia ilmaisuja ja ilmaisut poimitaan sellaisenaan erilleen, jotta niitä voidaan myöhemmin ryhmitellä vaiheessa kaksi. Aineistoista poimittuja ilmaisuja pyritään kuvaamaan pelkistetyillä termeillä. Alkuperäistä dataa siis redusoidaan kuvaaviksi ilmaisuiksi kuitenkin

alkuperäisilmaisuja hävittämättä. Sama aineisto-ote saattaa sisältää useita pelkistyskäsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 122-123).

Toisessa vaiheessa seuraa aineiston ryhmittely. Aineistosta nousevat tai oikeammin tutkijan valikoimat alkuperäisilmaisut käydään uudelleen läpi ja pyritään löytämään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia niiden kesken. Samaan ilmiöön liittyvät pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään samaan alaluokkaan ja aineisto ryhmitellään kokonaisuudessaan. Alaluokille pyritään löytämään kuvaavat nimet. Alaluokkia yhdistelemällä luodaan yläluokkia ja lopulta niitä yhdistelemällä muodostetaan pääluokkia, jotka nimetään aineistosta nousevien aiheiden mukaan. Pääluokista kootaan yhdistäviä luokkia, jotka vastaavat tutkimuskysymykseen. Luokittelun tarkoituksena on tiivistää aineistoa entisestään. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 124).

Kolmannessa vaiheessa seuraa aineiston käsitteellistäminen, eli abstrahointi. Alkuperäisdatasta löytyneistä kielellisistä ilmaisuista edetään teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Tämä liittyy tiiviisti luokitteluun, sillä luokkien kautta on voitava palata lähdetekstin alkuperäisilmaisuun. Käsitteiden avulla pyritään muodostamaan kuvaus tutkimuskohteesta. Teoria ja johtopäätökset ovat jatkuvasti kiinni empiirisessä aineistossa. Tutkimuksessa käytetään siis abduktiivista päättelyä, kun aineiston havaintoja tarkastellaan uhkakuvien kautta. Tuloksissa tulee kuvata myös luokittelujen käsitteet ja kategoriat sisältyneen. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 124-125).

Tutkimusprosessin varsinaista toteutusta avataan ja selitetään tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

3.3 Tutkimusprosessi

Valitun metodin, sisällönanalyysin mukaisesti ennen ensimmäisen vaiheen aloittamista valittiin analyysiyksiköt. Uhkakuvia tutkittaessa luonnollinen valinta suomenkieliseen aineistoon oli *uhkakuva*-sana, mutta mukaan otettiin myös siihen läheisesti liittyviä ilmaisuja; *riski*, *huoli*, *epävarmuus*, *vaara*, *haaste* ja *kyber*. Muut valitut sanat liittyvät selvästi uhkakuviin, mutta *kyber* on poimittu erityisenä koulutusalan kiinnostuksen kohteena mukaan. Englanninkielisiä Kaitsepolitseiametin vuosiraportteja lähestyttiin erityisesti suomenkielisiä analyysiyksiköjä vastaavilla; *threat*, *risk*, *uncertainty*, *danger*, *challenge* ja *cyber*. Analyysiyksiköiksi muodostui kuitenkin tutkimuksen aikana mainittuja avainsanoja suuremmat kokonaisuudet, useimmiten lause - tai kaksikin - jotta analyysiyksikön sisältö tuli riittävällä tasolla huomioiduksi ja se voitiin myöhemmin luokitella luotettavasti. Ajatuskokonaisuudesta on haastavaa saada kiinni, ellei sitä poimi kokonaisuudessaan talteen. Luokittelun aikana jouduttiin toisinaan myös palamaan aineistoon, kun analyysiyksikkö oli redusoitu turhan tiukasti.

Aineistosta nousi esiin myös muilla sanoilla ilmaistuja uhkakuvia, jotka myös poimittiin mukaan. Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissa käsiteltiin runsaasti myös Natsi-Saksan ja Neuvostoliiton miehitysten aikaisten rikosten tutkimustuloksia, mutta ne jäivät tämän pro gradu -työn ulkopuolelle. Rajanveto eri

uhkakuvien luokittelussa on haastavaa ja määrittely on täysin tutkijan vastuulla. Joku toinen tutkija voi päätyä erilaisiin ratkaisuihin monimuotoisten uhkien äärellä.

Ensimmäisessä vaiheessa käytiin kaikki suojelupoliisin ja Kaitsepolitseiametin vuosiraportit tarkasti lävitse, käyttäen apuna edellä mainittuja hakutermejä. Alkuperäiset ilmaukset viittaustietoineen poimittiin taulukkolaskentaohjelmaan ja alkuperäinen ilmaisu pelkistettiin tiiviimmäksi. Tätä on avattu taulukossa 1, jossa nähdään suojelupoliisin vuosiraporteista nousseita erilaisia uhkakuvia ja niiden luokittelua. Suojelupoliisin vuosiraporteista nostettiin siten esiin 236 mainintaa erilaisista uhkakuvista. Kaitsepolitseiametin vuosiraporteista löydettiin huomattavasti enemmän mainintoja, kaikkiaan 425 kappaletta. Suuri määrällinen ero selittynee sillä, että Kaitsepolitseiametin vuosiraportit olivat säännöllisesti huomattavasti suojelupoliisin raportteja pidempiä ja monimuotoisempia. Etenkin suojelupoliisin aineiston varhaisimmat vuosiraportit ovat hyvin määrämittäisiä ja edeltävien raporttien ilmaisuja toistavia. On myös huomattava, että ilmaisuja etsittäessä on käytetty tulkintaa uhkakuvailmausten löytämiseksi. Varsinkin suojelupoliisin vuosiraporttien kohdalla teksti oli luettava tarkasti uhkakuvien havaitsemiseksi. Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissa käytiin toistuvasti läpi myös menneiden vuosikymmenten rikosten selvityksiä, näitä ei sisällytetty aineistoon, sillä tarkoitus on käydä lävitse tarkastelujaksoon liittyviä tapahtumia. On tosin huomattava, että Kaitsepolitseiamet vetää analogioita Viron aikaisista rikoksista 2000-luvulle (ks. luku 4.5) ja että Neuvostoliiton miehityksen aikaiset Virossa tehdyt rikokset on luonnollisesti mahdollisuuksien mukaan selvitettävä.

Toisessa vaiheessa käytiin läpi ja ryhmiteltiin kaikki aineistosta nousseet pelkistykset. Osa ensimmäisessä vaiheessa tehdyistä pelkistyksistä oli liiankin pelkistettyjä ja muistuttivat jo luokkia. Useiden pelkistysten osalta jouduttiin palaamaan takaisin alkuperäisiin ilmaisiin luokittelun oikeellisuuden varmistamiseksi. Kaitsepolitseiametin vuosiraporttien pelkistyksistä muodostettiin ensimmäisessä vaiheessa 149 alaluokkaa. Suojelupoliisin vuosiraporttien pelkistyksistä muodostettiin 53 alaluokkaa. Tässä vaiheessa havaittiin, että alaluokkien välillä voi olla voimakkaita päällekkäisyyksiä ja limittäisyyttä, jotka hankaloittivat pelkistysten luokittelua otteen sopiessa useampaankin alaluokkaan. Alaluokkien määrä oli myös huomattavan suuri, mutta tämän arveltiin korjaantuvan luokittelun seuraavassa vaiheessa. Niinpä Kaitsepolitseiametin alaluokista muodostettiin voimakkaasti yhdistellen 17 yläluokkaa ja suojelupoliisin alaluokista 7 yläluokkaa. Lopulta Kaitsepolitseiametin yläluokista muodostettiin uhkakuvien kuusi pääluokkaa, jotka ovat:

- 1) vieraan valtion tiedustelutoiminnan aiheuttama uhka koledemaan koskemattomuudelle,
- 2) Venäjän toimien aiheuttama uhka koledemaalle,
- 3) kybertoimintaympäristössä tapahtuva koledemaata uhkaava toiminta,
- 4) radikalisoituneen yksilön tai ryhmittymän tekemä terroristinen teko tai sen valmistelu koledevaltiossa,
- 5) kansallista turvallisuutta uhkaava toiminta tai kehityskulku ja

6) laitton asekauppa ja räjähteisiin liittyvä rikollisuus.

Suojelupoliisin yläluokista muodostettiin viisi uhkakuvien pääluokkaa, jotka ovat osin samoja kuin Kaitsepolitseiametilla:

- 1) vieraan valtion tiedustelutoiminnan aiheuttama uhka kohdemaan koskemattomuudelle,
- 2) kybertoimintaympäristössä tapahtuva kohdemaata uhkaava toiminta,
- 3) radikalisoituneen yksilön tai ryhmittymän tekemä terroristinen teko tai sen valmistelu kohdevaltiossa,
- 4) kansallista turvallisuutta uhkaava toiminta tai kehityskulku, ja
- 5) joukkotuhoaseiden leviämisen uhka.

Lisäksi Kaitsepolitseiametin uhkakuvista löytyvä pääluokka "laitton asekauppa ja räjähteisiin liittyvä rikollisuus" voidaan nähdä läheiseksi uhkaksi joukkotuhoaseiden leviämisen uhkan kanssa, sillä joukkotuhoaseiden leviäminen liittyy kiinteästi laittomaan asekauppaan. Oleellinen eroavaisuus maiden tiedustelupalveluiden uhkakuvien pääluokkien välillä onkin Kaitsepolitseiametin vuosiraporteista hyvin selvästi esille nouseva "Venäjän toimien aiheuttama uhka", jonka tyyppisiä nostoja ei suojelupoliisin vuosiraporteista suoraan löydetty.

Kolmannessa vaiheessa aineisto pyrittiin käsitteellistämään ja löytämään aineistosta vastaukset tutkimuskysymyksiin. Kolmannessa vaiheessa palattiin siis ensimmäisessä vaiheessa löydettyihin nostoihin ja niitä käsiteltiin pääluokittain. Neljän suojelupoliisille ja Kaitsepolitseiametille yhteisen pääluokan sisällä pyrittiin löytämään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia, sekä antamaan pääluokan uhkakuvasta selkeä kuvaus tarkastelujakson ajalta. Tätä tutkimuksen vaihetta ja sen tuloksia esitellään kattavasti luvussa neljä. Yhteenvetona voidaan kuitenkin todeta, että tarkastelujen turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden esiin nousseissa uhkakuvissa oli monia jaettuja uhkakuvia; kyberuhkat, terrorismin uhka ja vieraiden valtioiden tiedustelutoiminta olivat selkeästi suojelupoliisin ja Kaitsepolitseiametin välillä jaettuja uhkakuvia. Kansallista turvallisuutta uhkaavat kehityskulut nousivat molemmista esiin, mutta erosivat hieman toisistaan. Venäjän toimien aiheuttama uhka tuli, kuten sanottua, voimakkaasti esiin Kaitsepolitseiametin vuosiraporteista.

TAULUKKO 1 Esimerkki luokittelusta

Lähde	Alkuperäinen ilmaus	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
SUPO 2010, 9	Ulkoparlamentaarin aktiivisuus Suomessa kanavoitui vuonna 2010 pääosin maltillisten kansalaisjärjestöjen harjoittamaan toimintaan. Ääriliikkeitä ja radikaali valtion turvallisuuteen vaikuttava toiminta oli hyvin vähäistä.	ääriliikkeiden toiminta	laittomat vaikuttamiskeinot	uhka yhteiskuntajärjestykselle	Kansallista turvallisuutta uhkaava toiminta tai kehityskulku.
SUPO 2011, 2	Suomen on korkea aika varautua kyberturvallisuuden uhkien torjuntaan kattavalla kansallisella kyberturvallisuusstrategialla.	kyberturvallisuusuhkat	kyberturvallisuuden uhkat	kyberuhka	Kybertoimintaympäristössä tapahtuva kohde maata uhkaava toiminta.
SUPO 2011, 2	Vaikka terrorismin uhka Suomessa ei ole noussut, on terrorismitilanne Suomessakin muutoksessa.	Terrorismi	terrorismin uhka olematon	terrorismi	Radikalisoituneen yksilön tai ryhmittymän tekemä terroristinen teko tai sen valmistelu kohdevaltiossa.
SUPO 2011, 2	Suomeen kohdistuvan laitottoman tiedustelun määrä ei ole vähenemässä. Korkea teknologia ja sen sovellukset ovat tiedustelutoiminnan kohde Suomessa ja samalla ne muuttavat laitottoman tiedustelun torjuntatyötä yhä haasteellisemmäksi.	laiton tiedustelu	vieraiden tiedustelupalveluiden toiminta	vieraiden valtojen tiedustelu	Vieraan valtion tiedustelutoiminnan aiheuttama uhka kohde maan koskemattomuudelle.

Tutkimuksen reliabiliteettia voidaan tarkastella metodin osalta johdonmukaisuudella ja luotettavuudella. Tuottaisiko saman metodin käyttäminen samaan aineistoon samankaltaisen tuloksen? Tässä tapauksessa sitä on pidettävä varsin todennäköisenä. Aineisto on tarkasti rajattu ja siihen on kohdistettu selkeät analyysiyksiköt. Analyysiyksiköt on valittu uhkakuvat mielessä, mutta aineiston käsittely on ollut laajempaa kuin vain analyysiyksikköjen hakua tekstimassasta. Vuosiraportit on luettu kokonaan ja kaikki uhkakuvia sisältävät kohdat on poimittu mukaan. Sisällönanalyysi on suorastaan ihanteellinen tutkimusmenetelmä

vuosiraporttien käsittelyyn. Tutkimus on kuitenkin tutkijan suhteen subjektiivinen, sillä aidosti objektiivisen tiedon saavuttaminen on mahdotonta, tutkija lisää aina oman tulkintansa ja suuntaa tutkimusta omilla valinnoillaan. Tutkija itse onkin heikoin lenkki. Toinen tutkija toisenlaisella taustalla olisi mahdollisesti löytänyt raporteista jossain määrin eri uhkakuvia. Kokonaiskuvassa erot tuskin olisivat kovin suuria, vaan ennemminkin samansuuntaisia. On hyvin mahdollista, ettei laajasta aineistosta ole onnistuttu löytämään jokaista mainintaa uhkakuvista. Tutkijan tausta politiikan tutkijana korostuu ja harjaantuneisuus retorisen analyysin tekemiseen on tukenut tutkimusta. Lisäksi tutkimuksen edetessä onnistuttiin tunnistamaan ja löytämään toistuvat uhkia kuvaavat sanamuodot ja lukemaan uhkia esiin yhä paremmin.

Toisaalta laaja aineisto tukee tutkimuksen luotettavuutta. Pitkä aikajänne ja samat vuodesta toiseen toistuvat tuotteet lisäävät luotettavuutta. Tutkijan omat ajatusvinoumat on pyritty tunnistamaan, mutta on syytä tiedostaa, ettei niistä voi täysin päästä irti. On myös mahdollista, että aineistoa tulkitaan kymmenien vuosien päästä toisin ja sinänsä muuttumattomat vuosiraportit saattavat näyttäytyä tulevaisuudessa erilaisessa valossa. Samansuuntaisiin tuloksiin suojelupoliisin vuosiraporteista löydettyjen uhkakuvien osalta on kuitenkin päästy Kankaan, Paloheimon ja Väänänen artikkelissa (Kangas, Paloheimo & Väänänen, 2023). Samoin Kotakallion, Pankasalon, Ratisen ja Suutarisen artikkelissa, jossa vertailtiin uhkakuvia suojelupoliisin, Kaitsepolitseiametin ja Ruotsin Säkerhetspolisin vuosiraporteissa vuodelta 2020 (Kotakallio, Pankasalo, Ratinen & Suutarinen, 2022). Näihin artikkeleihin tutustuttiin vasta tutkimuksen loppuvaiheessa, analyysin valmistuttua. Molemmissa artikkeleissa tutkimusaineistona on huomattavasti tätä tutkimusta suppeampi otanta turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden vuosiraportteja.

Luontevia jatkotutkimusaiheita voisi olla muiden turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden vuosiraporttien uhkakuvien vertailu tämän tutkimuksen tuloksiin. Esimerkiksi Norjan, Ruotsin ja Alankomaiden turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden vuosiraportit ovat tyyliltään samanlaisia kuin tässä tutkitut Suomi ja Viro. Aikajanalla ei päästä juuri enää taakse päin, mutta tulevien vuosiraporttien uhkakuvia voidaan vertailla tämän tutkimuksen tuloksiin. Johtopäätöksiä ja jatko-tutkimusaiheita esitellään tarkemmin luvussa viisi.

Tutkimuskysymyksiin suojelupoliisin ja Kaitsepolitseiametin vuosiraportteista esiin nostetuista uhkakuvista tarkastelujaksolla vastataan kattavasti seuraavassa luvussa.

4 VUOSIRAPORTEISTA ESIIN NOUSSEET UHKAKUVAT

Tässä luvussa esitellään tutkimustulokset, eli analyysiprosessin tuloksena löydettyt uhkakuvien pääluokat ja eritellään niiden sisältöä. Aineistosta tehdyt havainnot ja päätelmät ovat kasvaneet tutkijan luokittelun tuloksena uhkakuvien pääluokiksi. Pääluokat kuvataan valaisevin esimerkein, joissa tuodaan esiin lähdeaineiston alkuperäisiä ilmaisuja. Uhkakuvia pyritään kuvaamaan erittelemällä turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden käyttämiä ilmaisuja niistä. Tiedustelupalveluiden esiin nostamia uhkakuvia vertaillaan ja pyritään löytämään supon ja Kapon välille eroja ja yhtäläisyyksiä. Tuloksena syntyy selkeä kuvaus niistä uhkakuvista, joita suojelupoliisi ja Kaitsepolitseiamet ovat vuosiraporteissaan tarkastelujaksolla nostaneet esille.

Tutkimuksessa muodostettuja uhkakuvia on hedelmällisintä käsitellä teemoittain, tai paremminkin pääluokittain. Molemmille turvallisuus- ja tiedustelupalveluille yhteisiä uhkakuvien pääluokkia tunnistettiin tutkimuksessa neljä kappaletta:

- 1) vieraan valtion tiedustelutoiminnan aiheuttama uhka kohdemaan koskemattomuudelle,
- 2) kybertoimintaympäristössä tapahtuva kohdemaata uhkaava toiminta,
- 3) radikalisoituneen yksilön tai ryhmittymän tekemä terroristinen teko tai sen valmistelu kohdevaltiossa,
- 4) kansallista turvallisuutta uhkaava toiminta tai kehityskulku.

Nämä avataan omissa luvuissaan 4.1–4.4. Lisäksi oman otsikoidensa alla avataan Kaitsepolitseiametin voimakkaasti ja johdonmukaisesti esiintuomaa Venäjän toimien aiheuttamaa uhkaa luvussa 4.5. Viimeisenä luvussa 4.6. yhdistetään suojelupoliisin uhkapääluokista nousseen joukkotuhoaseiden leviämisen uhka ja Kaitsepolitseiametin uhkakuvista laittomien aseiden ja räjähteiden kauppa omaksi kokonaisuudekseen. Seuraavissa luvuissa vertaillaan suojelupoliisin ja Kaitsepolitseiametin vuosiraporttien löydöksiä ja trendejä, usein kronologisesti esittäen.

4.1 Vieraan valtion tiedustelutoiminnan aiheuttama uhka kohdemaan koskemattomuudelle

Tähän lukuun on nostettu maininnat vieraan valtion tiedustelutoiminnan aiheuttamista uhkakuvista. Usein sanotaan vieraiden valtioiden tiedustelupalveluiden vakoilevan ja omien tiedustelupalveluiden tiedustelevan. Kyse on näkökulmasta. Tässä päätettiin käyttää nimitystä tiedustelutoiminta.

Vieraan valtion tiedustelua koskevia otteita löydettiin määrällisesti enemmän suojelupoliisin kuin Kaitsepolitseiametin vuosiraporteista. Suurimpana

syynä tähän on Kaitsepolitseiametin tapa useimmiten nimetä suoraan ne valtiot, joiden tiedustelutoiminnan se kokee uhkaksi, kun taas suojelupoliisi puhuu häveliäämmin vieraista valtioista, useimmiten nimeämättä niitä. Käytännössä Kaitsepolitseiametin katseet ovat olleet syystäkin Venäjässä. Venäjän toimien aiheuttamaa uhkaa käsitellään omana monipuolisena kokonaisuutenaan alaluvussa 4.5. Tässä luvussa keskitytään nimenomaisesti vieraiden valtioiden tiedustelutoiminnan aiheuttamaan uhkaan.

Koko tarkastelujakson ajan Viro korosti vieraiden valtioiden tiedustelutoiminnan aiheuttamassa uhkassa selvästi Venäjän kolmen tiedustelupalvelun toiminnan vilkkautta ja sen aiheuttamaa monitahoista uhkaa kansalliselle turvallisuudelle. Venäjän lisäksi Kaitsepolitseiamet nosti, etenkin aineiston myöhäisimmissä raporteissa esille myös Kiinan tiedustelupalveluiden aiheuttaman kasvavan uhkan, sekä erikseen mainitsemattomien maiden valtiollisen tiedustelutoiminnan aiheuttaman uhkan Virolle, Euroopan unionille ja Natolle (Kapo 2020, 22). Suomeen kohdistuva tiedustelutoiminta on ollut suojelupoliisin kuvauksen mukaan pitkäjänteistä ja suunnitelmallista (esim. Supo 2015, 10). Vieraiden valtioiden tiedustelun tavoitteena on hankkia itselleen tietoa, joita ei ole saatavilla julkisista lähteistä – tähän suurena apuna ovat kohdemaasta värvätyt agentit. Suomen osalta kiinnostuksen kohteita ovat pääsääntöisesti ulko- ja turvallisuuspoliittiset linjat (ks. esim. Supo 2007, 7; Supo 2001, 7; Supo 2004, 8; Supo 2015, 10). Lisäksi vieraiden valtioiden tiedustelulla on pyrkimyksiä vaikuttaa Suomen parlamentaariseen päätöksentekoon (Supo 2005, 6). Suojelupoliisin mukaan Suomen kansallista turvallisuutta uhkaavaa vakoilua tekevät lähinnä Venäjä ja Kiina (Supo 2021, 18). Valtioiden nimeäminen tapahtui vasta aineiston viimeisimmissä raporteissa – aikaisemmissa julkaisuissa näitä vieraita valtioita ei nimetty suoraan. Venäjä nimettiin ensi kertaa vuonna 2017 (Supo 2017, 10) ja Kiina 2018 (Supo 2018, 35). Suojelupoliisi on tehnyt aiemmin tietoisin valinnan jättää valtiot nimeämättä, vaikka ne epäilemättä ovat olleet sen tiedossa. On todennäköistä, että myös kansalaiset ovat ymmärtäneet mitä valtioita lähinnä tarkoitetaan, kun puhutaan vieraiden valtioiden vakoilusta Suomessa.

Suojelupoliisin raporteissa vuosien 2000 ja 2006 välillä kuvataan hyvin lyhyesti ulkomaalaisten tiedustelupalveluiden toimintaa Suomessa ja kiinnostusta Suomeen. Kuvaukset ovat enimmäkseen toistuvia vuodesta toiseen. Useimmiten mainitaan kuitenkin teemoja, kuten kiinnostus ”turvallisuuspoliittisen, taloudellisen ja tieteellisen tiedon hankkimiseen” ja varoitetaan kiinnostavissa kohteissa työskentelevien virkamiesten, päättäjien ja asiantuntijoiden olevan mahdollisia vieraiden valtojen värväyskohteita. (Supo 2001, 7). Vieraiden valtojen tiedusteluhenkilöstön lisääntynyt määrä Suomessa ei kuitenkaan suojelupoliisin arvion mukaan vielä vuonna 2006 ollut näkynyt värväysyritysten kasvuna (Supo 2006, 6).

Värväysyritykset nousivat uudestaan laajemmin esille vuonna 2016, kun suojelupoliisi varoitti vieraiden valtioiden aggressiivisesta henkilötiedustelusta ja kertoi joutuneensa puuttumaan joidenkin tiedustelupalveluiden – siis useamman kuin yhden – toimintaan Suomessa (Supo 2016, 11). Myös seuraavana vuonna suojelupoliisi raportoi konkreettisista värväysten yrityksistä (Supo 2017,

20). Esiin nousi myös vieraiden valtojen kiinnostus uusien tiedustelulakien valmisteluun (Supo 2017, 20). Kiinnostus lainvalmisteluun ja siihen vaikuttaminen ovat tyypillisiä vieraan valtion vakoilun toimia. Suojelupoliisi täytti oivallisesti kansalaisten valistustehtävää vuoden 2020 raportissa, jossa se esitteli värväysprosessin etenemistä selkeän vaihekaavion avulla (Supo 2020, 21). Suojelupoliisin tehtävänä on tunnistaa vieraiden valtojen tiedustelu-upseerit ja varoittaa heidän kanssaan tekemisissä olevia kansalaisia tiedustelu-upseerien todellisista tarkoitusperistä (Supo 2020, 20).

Vierailla valtioilla on todennäköisesti myös halu ja pyrkimys vaikuttaa Suomen päätöksentekoon ja yleiseen asenneilmapiiriin. Erityisen houkuttelevaksi vaikuttamiskohteeksi vieraille valtioille suojelupoliisi näkee vaalit (Supo 2018, 16). Vaalien aikana käydään keskustelua Suomen poliittisesta linjasta ja valitaan päätöksentekijöitä – silloin vieraalla vallalla on mahdollisuus muuttaa kohdemaan poliittista linjaa itselleen suotuisemmaksi. Tätä voidaan tehdä monenlaisen informaatiovaikuttamiskampanjoiden avulla (Supo 2017, 20). Erityisesti päätävässä asemassa olevien ihmisten rekrytointi agenteiksi on vieraan valtion intresseissä (Supo 2017, 7). Lisäksi vieraat valtiot pyrkivät hankkimaan ”avustajikseen ihmisiä, joiden avulla on mahdollista pyrkiä vaikuttamaan suoraan tai välillisesti poliittiseen päätöksentekoon tai yleiseen mielipiteeseen” (Supo 2018, 35).

Kaitsepolitseiametissakin tunnistetaan vieraiden valtioiden halu vaikuttaa yhteiskunnan kellokkaisiin ja sitä kautta päätöksentekoon (Kapo 2001, 20). Kaitsepolitseiamet tunnistaa mahdollisiksi värväysten kohteiksi henkilöt, jotka työssään käsittelevät laajoja tietomassoja – joukosta saattaa löytyä aina joku sopivasti tyytymätön ja siksi värväykselle altis yksilö (Kapo 2001, 20). Oletettavasti Kapo viittaa etenkin valtionhallinnossa toimiviin henkilöihin, joilla on laajat salaisten tietojen käsittelyoikeudet. Kaitsepolitseiametin vastuualueisiin kuuluu myös korruptiorikosten tutkinta, ja senkin takia tiedustelupalvelu varoitti virkamiehiä korruption vaaroista 2014 (Kapo 2014, 29). Korruptiolla kun on taipumus altistaa myös vieraiden valtojen tiedustelupalveluiden värväysyrityksille virkamiehen etiikan väljähtyessä (Kapo 2014, 29).

Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissa vieraiden valtioiden vakoilua kuvattiin usein tiedustelupalvelut nimeten. Vuonna 2002 Venäjän ulkomaantiedustelu SVR:n diplomaattipeitteillä tehty tiedustelu aiheutti Kaitsepolitseiametin mukaan uhkaa Viron turvallisuudelle (Kapo 2002, 11). Vuonna 2005 Kapo kuvaili Venäjän turvallisuuspalvelu FSB:n (Федеральная служба безопасности Российской Федерации) värväystoimintaa tarmokkaaksi (Kapo 2005, 6) ja vuoden 2012 raportissa FSB:n toiminnan kerrottiin vain voimistuneen (Kapo 2012, 10). Vuoden 2007 raportissa Venäjän kolmen tiedustelupalvelun FSB:n, sotilas-tiedustelu GRU:n (Главное разведывательное управление) ja ulkomaantiedustelu SVR (Служба внешней разведки) toimintaa kuvailtiin kunnianhimoiseksi ja laajaksi; tiedonkeruun lisäksi virolaisia pyrittiin manipuloimaan informaatiovaikuttamisella (Kapo 2007, 8). Venäjän tiedustelupalvelut pyrkivät Kaitsepolitseiametin mukaan värväämään virolaisia agenteikseen etenkin virolaisten matkustaessa Venäjälle kerätäkseen näiden avulla tietoja ja vaikuttaakseen virolaisiin (Kapo 2004, 11). Värväysyritykset jatkuivat tarkastelujakson ajan aktiivisina

ja vuonna 2010 Kaitsepolitseiamet kertoi niiden kasvaneen kahden viime vuoden aikana lähes kolmanneksella (Kapo 2010, 16). Venäjän tiedustelupalveluille värväykset ovat osoittautuneet toisaalta tehokkaaksi tavaksi hankkia tietoa. Vuoden 2008 vuosiraportissa Kaitsepolitseiamet kertoi vuodesta 2001 vuoteen 2006 jatkuudesta vakoilusta Venäjän hyväksi, jonka seurauksena valtion salaisuuksista vastannut virkamies Herman Simm tuomittiin maanpetoksesta (Kapo 2008, 10). Vuonna 2003 Kaitsepolitseiamet havaitsi Venäjän turvallisuuspalveluiden uudistavan toimintaansa ja epäili FSB:n ja muiden turvallisuuspalveluiden kasvavan kyvykkyyden aiheuttavan vielä runsaasti turvallisuusuhkia Virolle (Kapo 2003, 11). FSB:n tehtävänä on Kaitsepolitseiametin mukaan myös luoda viholliskuvaa Virosta (Kapo 2005, 6). Kaitsepolitseiametin mukaan FSB oli luonut selkeän strategian virolaisen yhteiskunnan kiilaamiseksi ja sen arvioitiin johtavan venäläisten peitet toimintaa Virossa vuonna 2008 (Kapo 2008, 10). FSB on ollut Kaitsepolitseiametin arvion mukaan Viroa kohtaan aggressiivisin Venäjän tiedustelupalveluista syyllistyneen vuonna 2014 jopa virolaisen Kaitsepolitseiametin työntekijän Eston Kohverin kaappaamiseen Venäjälle (Kapo 2015, 14).

Useiden muidenkin maiden tiedustelutoiminnan kerrottiin lähentelevän Virossa laittomuuden rajoja vuoden 2008 tarkastelujaksolla (Kapo 2008, 11) ja samoin vuonna 2013 Kaitsepolitseiamet kertoi havainneensa useiden vieraiden valtojen tiedustelupalveluiden toimintaa maassa (2013, 12). Ulkomailla työskenteleviä virolaisia varoitettiin 2009 (Kapo 2009, 20) epäystävällisten valtioiden henkilötiedustelusta. Venäjälle matkustavia tai siellä työskenteleviä virolaisia valistettiin venäläisten tiedustelupalveluiden keräävän heistä tietoja osana normaalia toimintaa. (Kapo 2011, 16).

Venäjän valtiollisten tiedustelupalveluiden toiminta Virossa kiihtyi vuonna 2014 samalla kun virallinen yhteydenpito maiden välillä Ukrainan tilanteen vuoksi väheni (Kapo 2014, 12). Vuonna 2017 kerrottiin GRU:n tiedustelutoiminnan kiihtyneen aiempiin vuosiin verrattuna (Kapo 2017, 14). Samoin FSB:n tiedustelutoiminnan kerrottiin olevan silmiinpistävästä vilkasta (Kapo 2017, 14). Kaitsepolitseiametin tapana on julkaista vuosiraporteissaan hyvin yksityiskohdaisesti tietoja niistä vieraiden valtojen tiedustelutoimintatapauksista, jotka ovat johtaneet kiinniottoihin ja tuomioihin. Kaitsepolitseiamet kertoi vuoden 2018 vuosiraportissaan hieman ivailevaan sävyyn Venäjän tiedustelupalveluiden vaikeasta vuodesta – useita tiedustelu-upseereita, kun oli jäänyt tuolloin kiinni niin Virossa kuin muissakin maissa (Kapo 2018, 18). Venäjän valtiollinen tiedustelu oli kuitenkin osaltaan käynyt Virossa vaikeaksi vuonna 2021, sillä Kaitsepolitseiametin toiminnan lisäksi myös kansainvälisen median huomio ja kiinnostus siihen ovat lisänneet kansalaisten tietoisuutta siitä (Kapo 2021, 21).

Tarkastelujakson aikana vieraiden valtojen tiedustelu Suomea kohtaan oli tasaista, mutta muutoksiakin ulkomaisten tiedustelupalveluiden kiinnostuksen kohteissa Suomea kohtaan oli. Vuonna 2002 oli nähtävissä ”Euroopan unionia, Suomen Nato-suhteita ja eri alojen korkeateknologiaa” koskevaa tiedonhankintaa (Supo 2002, 9). Kun taas 2003 kiinnostus oli suojelupoliisin mukaan kääntynyt enemmän sisäpolitiikkaan ja turvallisuuspoliittiseen keskusteluun (Supo 2003, 6). 2003 havaittiin myös aiempaa voimakkaampia pyrkimyksiä vaikuttaa

päätöksentekoon ja Suomen ulkopoliittisiin valintoihin (Supo 2003, 6). Vuosien 2004–2007 raporteissa taas esiintyy vakiomuotoinen lausunto vieraiden valtojen tiedustelun jatkumisesta edellisen vuoden tapaan, kohteidenkin pysyessä muuttumattomina (Supo 2004, 8; Supo 2005, 6; Supo 2006, 6 ja Supo 2007, 6). Suuria muutoksia vieraiden valtioiden kiinnostuksen kohteissa Suomea kohtaan ei tarkastelujaksolla ollut. Vuonna 2021 Venäjän kiinnostuksen kohteeksi nousi kuitenkin Suomen Nato-suhde, johon liittyvän tiedonhankinnan suojelupoliisi epäili kiihtyvän (Supo 2021, 18).

Hienostuneeseen teknologiaan liittyvä vakoilu oli Kaitsepolitseiämetin tutkassa jo vuosituhannen alussa. Virossa oli havaittu Pohjois-Euroopan teknologiayrityksiin kohdistuvaa kiinnostusta ja uskottiin vastaavan toiminnan rantautuvan myös Viroon paikallisten teknologiayritysten kehittyessä (Kapo 2001, 21). Korkealuokkainen teknologia oli selvästi yksi vieraiden valtioiden kiinnostuksen kohteista Suomessa 2000-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Suojelupoliisi arvioi 2011, että laittoman tiedustelun kohteena oleva korkea teknologia ja sen sovellukset myös osaltaan hankaloittavat laittoman tiedustelun torjuntaa sen muuttuessa hienostuneemmaksi ja salatummaksi (Supo 2011, 7). Uhka realisoi-tukin pian. Vuonna 2013 paljastui ulkoministeriön tietoverkkoon tehty tietomurto, joka oli suojelupoliisin mukaan vuoden merkittävin laittomaan tiedusteluun liittynyt tapaus (Supo 2013, 7). Tapauksesta käynnistettiin törkeää vakoilua koskeva esitutkinta (Supo 2013, 7).

Aineiston loppupuolelta löytyi esimerkkejä myös kiinalaisten tiedustelupalveluiden toiminnasta. Kaitsepolitseiämet kertoi kiinalaisten tiedustelupalveluiden pyrkivän värväämään aktiivisesti EU-kansalaisia Internetissä (Kapo 2018, 20). Suojelupoliisi varoitti samankaltaisesta toiminnasta 2021. Suojelupoliisin mukaan tiedustelupalveluiden toiminnassa on yleistynyt ensikontaktin ottaminen potentiaaliseen agenttiin sähköpostilla tai sosiaalisen median kautta (Supo 2021, 18). Virossa kiinalaisten tiedustelupalveluiden toiminnan varoiteltiin kiihtyneen vuonna 2019, tosin samalla todettiin, että Kiinan tiedustelupalvelut ovat olleet kiinnostuneita Virossa siitä lähtien kun maa liittyi Euroopan unionin ja Naton jäseneksi vuonna 2004 (Kapo 2019, 25). Vuonna 2021 Virossa Kiinan hyväksi vakoillut puolustussektorin tutkija tuomittiin oikeudessa (Kapo 2020, 20). Merkittäväksi uhkaksi Kaitsepolitseiämet nosti myös kiinalaisiin teknologiatuotteisiin asennetut takaportit, joita kiinalaiset tiedustelupalvelut voivat tarvittaessa käyttää hyväkseen (Kapo 2021, 24).

Virossa vedettiin vuosituhannen alussa tiukkaa linjaa epäilyllisesti diplomaattipeitteellä tiedusteleviin henkilöihin ja maa kieltäytyi myöntämästä pitkäaikaisia viisumeja henkilöille, joiden se arvioi vaarantavan kansallista turvallisuutta (Kapo 2000, 14). Suojelupoliisi kertoi vuonna 2006 ulkovaltojen tiedusteluhenkilöstön lukumäärän nousseen (Supo 2006, 6), joten sen perusteella voidaan arvioida, ettei Suomi vetänyt yhtä tiukkaa linjaa viisumeiden suhteen kuin Viro. Tarkastelujaksolla 2011 suojelupoliisi näki Suomessa olevan maamme kokoon nähden merkittävä määrä ulkomaisia tiedusteluvirkailijoita (Supo 2011, 7) ja määrä kasvoi vielä seuraavana vuonna entisestään (Supo 2012, 7). Vaikka vuonna 2020 alkanut koronapandemia vaikutti henkilötiedustelutoimintaan hetkellisesti,

oli se suojelupoliisin mukaan jatkunut ja palautunut normaalitasolle vuonna 2021 (Supo 2021, 18).

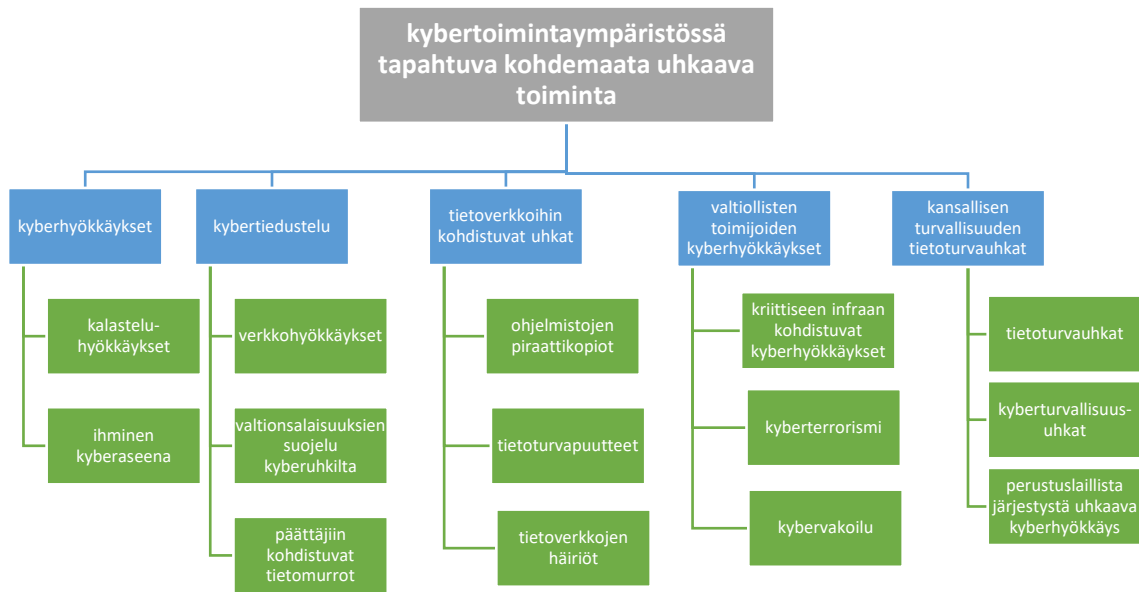
Vieraiden valtojen vakoilutoiminta on laajamuotoista. Siihen sisältyvä pakolaisvakoilu tarkoittaa usein epädemokraattisen valtion halua kontrolloida, valvoa ja seurata toisessa maassa asuvia kansalaisiaan. Suojelupoliisi nosti pakolaisvakoilun ensimmäistä kertaa esille vuoden 2010 raportissaan (Supo 2010, 8). Lisäksi vieraiden valtojen tiedustelupalveluiden pyrkimyksenä on ”värvätä tietolähteitä ja avustajia sekä valvoa poliittista oppositiota ja toisinajattelijoita Suomen maaperällä” (Supo 2017, 20). Pakolaisvakoilu ei ole vielä vuonna 2023 laittonta Suomessa. Suojelupoliisi on pitänyt esillä sen kriminalisointia vuosiraportteissaan (Supo 2012, 7; Supo 2013, 7, Supo 2014, 11; Supo 2021, 6) ja arvioi toiminnan jääneen pysyväksi ilmiöksi (Supo 2015, 10; Supo 2016, 8).

Vieraiden valtojen tiedustelutoiminta on tutkimuksen tarkastelujaksolla aineiston perusteella ollut samansuuntaista Suomessa ja Virossa. Molempien turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden tehtäviin kuuluu vastavakoilu, siis vieraiden valtioiden tiedustelutoiminnan estäminen. Onkin luonnollista, että vuosiraportteilla esitellään laajasti vastatiedustelutoiminnan havaintoja siltä osin kuin niistä voidaan julkisesti kertoa. Nimetyt ja vihjailten esitetyt vieraiden valtojen tiedustelutoimijat ovat pääosin samoja molemmissa maissa. Venäjän tiedustelupalveluiden FSB:n, SVR:n ja GRU:n, sekä Kiinan ulkomaantiedustelun ollessa aktiivisimmat toimijat. Vuosiraporttien perusteella 2017 on tapahtunut tiedustelutoiminnan intensiteetin kasvua, samana vuonna suojelupoliisi ensimmäistä kertaa nimesi vuosiraportissaan Venäjän tiedustelutoiminnan uhkaksi. Aiemmin puhuttiin peitellen vieraista valtioista ja suurvalloista. Vieraiden valtioiden tiedustelutoiminta tapahtuu tyypillisesti diplomaattipeitteen suojissa ja toimintaan sisältyy aktiivista henkilötiedustelua ja agenttien värväämistä. Henkilötiedustelun lisäksi vieraat valtiot tiedustelevat aktiivisesti tietoverkoissa ja pyrkivät hankkimaan salattuja tietoja kybervakoilun menetelmin. Tiedustelutoimintaan liittyy myös pyrkimystä vaikuttaa päätöksentekoon, jota tehdään värvättyjen henkilöiden kautta. Tiedusteluun tuntuu aina löytyvän myös keinot. Kun Viron ja Venäjän välinen kanssakäyminen hiipui Venäjän vallattua Krimin 2014, Venäjä kiihdytti tiedustelutoimia (Kapo 2014, 12). Henkilötiedustelun hankaloiduttua COVID19-pandemian vuoksi, suojelupoliisi kertoi tiedustelun painopisteen siirtyneen osittain tietoverkkovakoiluun (Pietiläinen, 2020).

4.2 Kybertoimintaympäristössä tapahtuva kohdemaata uhkaava toiminta

Kybertoimintaympäristön tapahtumat ja uhkat ovat olleet korostuneesti esillä viime vuosina. Kyberhyökkäykset ovat jatkuva uhka kaikkialla Euroopassa (Kapo 2020, 29). Kyberuhkien esiinnousu teknologian kehittyessä on vuosiraportteissa selkeästi nähtävissä. Jarno Limnéll kirjoitti vuonna 2013 kyberuhkien painoarvon lisääntyneen ja käänsi katseen Yhdysvaltoihin, joissa kyberuhkien

oletettiin ohittavan terrorismin vaarallisimpana turvallisuushkana jo lähivuosina (Limnell, 2013). Fyysisiin turvallisuushkiin, kuten vaikkapa sabotaasiin verrattuna kyberuhkat saattavat tuntua abstraktimmalta, vaikka viime vuosien aikana on saatu havaita kyberhyökkäysten vaikutuksia myös fyysiseen maailmaan. Kyberuhkiin tuleekin suhtautua samalla vakavuudella kuin fyysisen maailman uhkiin, sillä kyberhyökkäyksellä on mahdollisuus vaikuttaa myös fyysisessä toimintaympäristössä. Kuviossa 1 havainnollistetaan kyberuhkien luokittelua. Vuosiraporteista poimittujen ilmaisujen pelkistyksiä on kuvattu vihreissä laatikoissa, alaluokkia sinisissä laatikoissa ja pääluokka, kybertoimintaympäristössä tapahtuva uhka ylinnä harmaalla pohjalla.



KUVIO 1 Kyberuhkan luokittelu

Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissa nostettiin esiin kyberturvallisuutta koskevia aiheita jo aineiston ensimmäisestä raportista vuodelta 2000 lähtien, jolloin jo ennustettiin onnistuneesti tietoverkkoihin liittyvien rikosten kasvavan lukumäärällisesti lähitulevaisuudessa (Kapo 2000, 12). Kyberturvallisuuden painoarvo kasvoi, kun Kaitsepolitseiamet nosti sen ensimmäistä kertaa omaksi luvukseen vuosiraportissaan vuonna 2013 (Kapo 2013, 18). Samoin suojelupoliisin vuosiraportissa jo vuonna 2001 oli herännyt huoli siitä, miten voidaan turvata ”yhteiskunnan toimintojen kannalta kriittiset informaatioinfrastruktuurit globaaleilta virtuaalimaailman uhkilta” (Supo 2001, 10). Molemmat turvallisuuspalvelut olivat siis jo vuosituhannen alussa hyvin jyvällä ainakin kyberuhkien määrällisen kasvun suhteen ja Virossa ymmärrettiin kyberrikollisuuden uhkaavan myös valtiosalaisuuksia (Kapo 2001, 21). Kaitsepolitseiamet (2001, 32) piti jopa selviönä, että häiriöt verkossa ja interaktiivisissa ympäristöissä voivat aiheuttaa yhtä vakavia häiriöitä Viron valtiolle ja taloudelle kuin laajamittaiset pommitukset.

Vuoden 2001 jälkeen seuraavaa mainintaa kyberuhkista Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissa saatiin kuitenkin odottaa aina vuoteen 2008 saakka. Vuoden

2007 vuosiraportissa tosin käydään läpi niin kutsuttuun pronssisoturikiistaan liittyviä tapahtumia, mutta kybermaailman tapahtumat kuitataan nopeasti ainoastaan vuosiraportin esipuheessa (Kapo 2007, 3). Vuoden 2007 tapahtumat Virossa tunnetaan kuitenkin ensimmäisenä kybersotana (Web War One), jolloin erittäin todennäköisesti venäläisten toimijoiden palvelunestohyökkäys toisensa jälkeen lamautti virolaisia internetpalveluita (Blank, 2008). Ehkä tästä voidaan nähdä jälkiviisauden heijasteita vuoden 2011 vuosiraportissa, jossa Kaitsepolitseiamet viitoittaa kybertoimintaympäristön tämän päivän uhkien olevan täydellisen selkeitä vasta myöhemmin (Kapo 2011, 17). Vielä 2008 esiin nostettiin tietoverkkouhkista esille ennemminkin ääriliikkeiden uhkaksi luokiteltava venäläisten ääriliikkeiden propagandan leviäminen Internetissä (Kapo 2008, 27). Eri uhkat voivat limittyä voimakkaasti ja on luonnollista, että vaikkapa ääriliikkeisiin liittyvä kansallista turvallisuutta potentiaalisesti uhkaava toiminta voi tapahtua yhtä lailla verkkovälitteisesti keskusteluryhmissä kuin kerrostalon kellarin kerhotilassa.

Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissa oli siis havaittavissa pitkä hiljaisuus kybertoimintaympäristön uhkista tarkastelujakson alkupuolella. Ei voida väittää, että suojelupoliisikaan olisi samalla aikavälillä tuonut aktiivisesti kyberuhkia esiin. Vuosina 2003 ja 2004 vuosiraportissa esiintyi niukka identtinen ilmaus, jossa kerrottiin seuratun ja analysoidun "valtion turvallisuuteen mahdollisesti vaikuttavia tietoturvauhkia" (Supo 2003, 9 & Supo 2004, 11). Suojelupoliisi heräsi kybertiedustelun uhkaan vuonna 2007 (Supo 2007, 6) ja kertoi tietojärjestelmiin kohdistuvista verkkohyökkäyksistä, joita voitaisiin käyttää tiedustelukeinona. Epäilemättä etelänaapurin kokemukset pronssisoturikiistassa saivat suojelupoliisin avaamaan aiheita. Sama huoli kybertiedustelun uhkasta oli esillä myös seuraavassa raportissa, joissa kerrottiin valtion tietojärjestelmiä vastaan tehtävistä verkkohyökkäyksistä, jotka palvelevat tiedustelua (Supo 2008–2010, 15). Kaitsepolitseiamet kehotti 2009 suojaamaan sensitiivisiä tietoja mm. "datankerääjäviroksilta" (Kapo 2009, 21) ja seuraavana vuonna nostettiin esiin kyberuhkien mahdollisuus myös suljetuissa järjestelmissä (Kapo 2010, 17). Suljettuun järjestelmään voidaan istuttaa haittaohjelma esimerkiksi muistitikulla, vaikkei tietojärjestelmä olisikaan yhteydessä avoimeen Internetiin. Tästä tunnetuin esimerkki lienee Stuxnet - operaatio, jossa haittaohjelma ujutettiin iranilaiseen ydinvoimalaitokseen muistitikun avulla, jossa sen uskotaan aiheuttaneen merkittävää haittaa maan ydinaseohjelmalle (Zetter, 2015).

Vuoden 2011 raportissa suojelupoliisin päällikkö Antti Pelttari peräänkuulutti toimia kansallisen kyberturvallisuusstrategian luomiseksi: "Suomen on korkea aika varautua kyberturvallisuuden uhkien torjuntaan kattavalla kansallisella kyberturvallisuusstrategialla" (Supo 2011, 2). Suomi julkaisi ensimmäisen kyberturvallisuusstrategiansa vuoden 2013 alussa suojelupoliisin myötävaikutuksella (Supo 2013, 3). Kyberturvallisuusstrategian tavoitteeksi määriteltiin, että: "Suomi kykenee suojaamaan elintärkeät toimintonsa kaikissa tilanteissa kyberuhkaa vastaan" (Supo 2012, 3). Näin suojelupoliisissa lausuttu toive oli muuttunut kansalliseksi strategiaksi. Virossa kansallinen kyberturvallisuusstrategia oli luotu jo vuonna 2008, ymmärrettävästi vuoden 2007 pronssisoturikiistaan liittyvien

ensimmäisten Venäjältä Viron valtionhallintoon ja sen palveluihin kohdistuneiden laajojen kyberhyökkäysten vuoksi (Kapo 2007, 3). Viron kehittyneet tietoverkoissa tarjottavat valtionhallinnon palvelut laajentavat kyberhyökkäyspinta-alaa, kertoo Kaitsepolitseiamet vuoden 2013 vuosiraportissaan (Kapo 2013, 19) ja pitää samalla kyberhyökkäyksiä oivallisena työkaluna valtion päätöksentekoon vaikuttaessa. Lisäksi oikein ajoitetulla ja kohdistetulla kyberhyökkäyksellä voidaan jarruttaa päätöksentekoa (Kapo 2013, 19).

Vuoden 2013 vuosiraportissa Kaitsepolitseiamet kertoi toistuvasti pyrki-neensä tuomaan esille kyberuhkien vakavuutta ja korosti tätä nostamalla kyberuhkat ensimmäistä kertaa omaksi luvukseen vuosiraportissa (Kapo 2013, 18). Samassa raportissa käytiin ensimmäistä kertaa lävitse myös Venäjän tiedustelupalveluita ja niiden tavoitteita Viron suhteen – myös kybertoimintaympäristössä (Kapo 2013). Venäjän turvallisuuspalvelu FSB:n kerrottiin olevan vastuussa vieraiden valtojen salattuihin tietokoneverkkoihin tunkeutumisesta (Kapo 2013, 13). Venäjän ulkomaantiedustelupalvelun SVR:n toiminta-alueena on diplomaattitai muulla peitteellä tehtävä Viroon kohdistuva tiedustelutoiminta, joka tapahtuu niin Virossa, Venäjällä kuin kolmansissakin maissa (Kapo 2013, 13). GRU, Venäjän sotilastiedustelu oli Kaitsepolitseiametin mukaan vuonna 2013 erityisen kiinnostunut Naton rakenteista ja harjoituksista, sekä kaikesta kyberpuolustukseen liittyvästä (Kapo 2013, 14). Ainakin kaksi Venäjän tiedustelupalveluista toteuttaa tehtävänsä siis kybertoimintaympäristössä ja myös SVR toimii siellä erittäin todennäköisesti. Kansallisten turvallisuusuhkien arvioitiinkin kasvavassa määrin toteutuvan kybertoimintaympäristössä, jossa laajamittaisin uhka oli Kapon mukaan vieraiden valtojen kybertiedustelu. (Kapo 2013, 18).

Kybertoimintaympäristössä tehtävä tiedustelu oli esillä myös suojelupoliisin vuoden 2013 raportissa – tarkastelujaksolla esiin oli tullut epäily vieraan valtion tunkeutumisesta ulkoasianministeriön tietojärjestelmiin (Supo 2013, 2). Suomen viranomaisjärjestelmiin kohdistui vuoden aikana useita tietoverkkohyökkäyksiä, joita kaikkia ei ollut onnistuttu torjumaan (Supo 2013, 7). Vuosien 2015 ja 2016 vuosiraporteissa suojelupoliisi piti tietoverkkotiedustelua merkittävänä uhkana Suomelle (Supo 2015, 10 & Supo 2016, 8). Vuoden 2016 kybervakoilutilanteesta voitiin suojelupoliisin mukaan (2016, 13) tunnistaa kolme selkeää trendiä: ”ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan kohdistuvan näkyvän toiminnan voimakas lisääntyminen, kokonaisvaltaiset vakoiluprioriteetit sekä suomalaisten tietoverkkojen väärinkäyttö kolmansiin maihin kohdistuvassa vakoilussa”. Suojelupoliisi kertoi erityisesti venäläisen valtiollisen uhkatoimijan, APT28:n olleen aktiivinen kybervakoilun saralla (Supo 2016, 13). APT28 on Venäjän sotilastiedusteluun (GRU) liitetty tietomurtoihin erikoistunut hakkeriryhmä (FireEye, 2017). Yleisesti suojelupoliisi näki vuonna 2018, että ”nykyiset tietoverkot mahdollistavat uudenlaisia keinoja sekä perinteiseen poliittiseen, sotilaalliseen, taloudelliseen ja tieteellis-tekniseen tiedusteluun että muunlaiseen valtiolliseen vaikuttamiseen” (Supo 2018, 16). Suojelupoliisi korostaakin näiltä uhkilta suojautumisen merkityksen vain kasvavan entisestään. Sinänsä vieraiden valtojen vakoilu ei ole uusi asia, varhaisimmat maininnat ovat muinaisen Egyptin keskivaltakunnan

ajalta (Porvali, 2022), mutta teknologian kehittyessä se on saanut uusia muotoja ja kehittyä samaa tahtia kohteiden suojauksien kehittyessä (Supo 2018, 38).

Samankaltaiset kehittyneet valtiolliset toimijat uhkasivat myös Viroa vuonna 2014. APT-ryhmät, eli kehittyneet valtiolliset uhkatoimijat nähtiin suurimpana kybertoimintaympäristön uhkana kansalliselle turvallisuudelle (Kapo 2014, 18). Kaitsepolitseiamet kertoi havainneensa vuoden aikana useita APT-ryhmien kampanjoita (Kapo 2014, 19). Samoin vuoden 2018 aikana Viroon kohdistui useita, lähinnä Venäjän valtioon liitettyjen kehittyneiden uhkatoimijoiden kampanjoita (Kapo 2018, 26). Kaitsepolitseiamet kertoo, ettei se kykene suojelemaan koko Viron kybertoimintaympäristöä, vaan keskittyy tunnistamaan vieraiden valtioiden kyberhyökkäykset ja sellaiset, jotka saattavat uhata kansallista turvallisuutta (Kapo 2015, 22).

Niin Suomessa kuin Virossakin kybervakoilun kohteeksi voivat joutua myös yksittäiset henkilöt, houkuttelevia kohteita ovat yleensä virkamiehet ja korkeissa asemissa toimivat poliittiset päättäjät (Supo 2018, 40 & Kapo 2016, 20). Sellaisia henkilöitä siis, joilla on pääsy rajattuun, salattuun tietoon ja valtiosalaisuuksiin (Kapo 2019, 34). Usein tyypillisiä kyberoperaatioita kybervakoilussa ovat niin kutsutut kohdennetut kalasteluhyökkäykset, joissa vaikkapa uhrin sähköpostitilin käyttäjätunnukset pyritään saamaan hyökkääjän haltuun (Kapo 2018, 27) ja sitä kautta päästä käsiksi ei-julkisiin tietoihin. Kaitsepolitseiamet esittelee vuoden 2019 vuosiraportissaan kattavasti Venäjän kehittyneen valtiollisen uhkatoimijan Gamaredonin kalasteluoperaatiota kuvitetuin esimerkein (Kapo 2019, 35). Gamaredon on yhdistetty Venäjän turvallisuuspalvelun FSB:n toiminnaksi (Bowen, 2022). Kybervakoilu ei tapahdu pelkästään verkossa, sillä vihamielinen tiedustelupalvelu saattaa ujuttaa myyrän myös organisaation sisälle tai värvätä sieltä agentin toimimaan puolestaan (Kapo 2021, 27).

Valtiollinen kybervakoilu saattaa suojelupoliisin mukaan lisääntyä maailmanpoliittisen tilanteen kiristyessä, kun tiedon tarve lisääntyy, mutta sen saatuus heikkenee (Supo 2019, 22). Näin kävikin maailmanlaajuisen koronaviruspandemian aikana. Suojelupoliisi arvioi sen jäävän historiaan kybervakoilun vuotena (Supo 2020, 18). Suojelupoliisi kertoo vuonna 2020 havaitun ”poikkeuksellisen intensiivisiä valtiollisia kybervakoiluyrityksiä, jotka kohdistuivat Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen päätöksenteon valmisteluun (Supo 2020, 18). Henkilötiedustelun muututtua hankalaksi, valtiollinen kybervakoilu siis paikaksi tiedonkeruuta.

Kaitsepolitseiamet on joutunut huomioimaan tarkastelujakson aikana maan liittymisen Naton jäseneksi ja hieman myöhemmin samana vuonna Euroopan unionin jäseneksi ja pohtimaan jäsenyyksien vaikutusta maan turvallisuustilanteeseen, sekä ratkaisemaan myös liittolaisten salaisuuksien suojaamiseen liittyvät ongelmat. Kaitsepolitseiamet kiinnitti asiaan erityistä huomiota liittymisvuonna 2004, mutta korosti myös 2017 miten tärkeää on käsitellä tietoja turvallisesti ja yhtenäisten, korkeiden standardien mukaisesti kaikissa liittolaismaissa (Kapo 2004, 13; Kapo 2017, 20). Suomi liittyi Euroopan unioniin jo 1995, eikä Nato-jäsenyyttä koettu ajankohtaisena tarkastelujaksolla – toki mahdollisesta Nato-optiosta puhuttiin aina tarpeen tullen. Viro toimi EU:n

puheenjohtajamaana 2016, jolloin se Kaitsepolitseiametin vuosiraportin mukaan (2016, 20) kiinnitti erityistä huomiota tiedonsiirron turvallisuuteen kyberuhkien varalta. Lisäksi Viro oli Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston jäsen vuonna 2020, jonka aikana Kaitsepolitseiamet kertoi maahan kohdistuneen kybertiedustelua (Kapo 2020, 28). Tuolloin Kaitsepolitseiamet oli havainnut aivan uusien valtioiden olleen kiinnostuneita Virosta ja Kaitsepolitseiamet myönsikin, että katseet on suunnattava myös muualle kuin Venäjää kohden. Useilla valtioilla on kyvykkäitä kehittyneitä uhkatoimijoita, jotka toimivat kybervakoilun saralla, joiden muodostama uhka on myös otettava vakavasti (Kapo 2020, 30). Vuoden 2021 raportissa Viro erikseen nimeä Venäjän ohella Kiinan – nämä kaksi autoritääristä valtiota olivat maan suurimmat kyberuhkat (Kapo 2021, 26).

Valtion kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuu uhkia myös kybertoimintaympäristössä, sillä kyberrikolliset ja valtiolliset toimijat ovat usein läheisessä yhteistyössä – ainakin Venäjällä – ja tekevät Kaitsepolitseiametin mukaan (Kapo 2016, 20) yhteisoperaatioita. Näiden sabotaasi- ja vakoiluoperaatioiden uskotaan uhkaavan myös kriittistä infrastruktuuria (Kapo 2016, 20). Myös Suojelupoliisi (2019, 19) näkee, että tietoverkottuneessa maailmassa, jossa yhteiskunnan kriittiset toiminnot ovat siirtyneet tietoverkkoihin, riskit joutua kybervakoilun kohteeksi ovat huomattavan suuret. Vuonna 2021 Kaitsepolitseiamet kertoi länsimaiden varoittaneen suoraan välittömästä uhkasta, joka muodostuu Venäjän kyberhyökkäyksistä kriittistä infrastruktuuria ja julkisia verkkoja vastaan (Kapo 2021, 27). Kaitsepolitseiametin mukaan Venäjällä on kyky ja halu käyttää kyberhyökkäyksiä joko ainoana vaikutuskeinona tai tukemaan niillä sotilaallista hyökkäystä ja muuta kineettistä vaikuttamista (Kapo 2021, 27). Tämä Venäjän kyvykkyyden ja halun liitto tuli hyvin selvästi esiin helmikuussa 2022 maan hyökättyä ilman oikeutusta Ukrainaan.

Tarkastelujakson viimeisessä suojelupoliisin vuosiraportissa todetaan lyhyesti, että: ”suojelupoliisi pitää yllä tietoisuutta kybermaailman monitahoisista uhkista ja auttaa niihin varautumisessa yhdessä muiden viranomaisten kanssa” (Supo 2021, 22). Kaitsepolitseiamet taas näkee kyberhyökkäykset jatkuvana uhkana kaikkialla Euroopassa (Kapo 2020, 29).

Kybermaailman uhkien voidaan nähdä arkipäiväistyneen tarkastelujakson kahden vuosikymmenen aikana siinä määrin, että ne ovat osa normaalitilaa, johon tulee varautua kuten perinteisimpiin turvallisuusuhkiin. Teoreettiset uhkat ovat muuttuneet suorastaan arkipäiväisiksi. Kyberuhkiin varautumisesta on tullut entistä tärkeämpää teknologian kehittyessä ja muiden tiedustelulajien hyödyntämisen hankaloituessa. Onnistuessaan kyberhyökkäys saattaa lamaannuttaa valtion kriittistä infrastruktuuria, vaarantaa salattua tietoa tai jopa johtaa ihmishenkien menetyksiin. Kaitsepolitseiamet korostaa suojelupoliisia intensiivisemmin tarvetta varautua kyberuhkiin – yhä kehittyneemmät kyberuhkat vaativat kehittyneempiä vastatoimia ja yhteistyötä valtioiden välillä (Kapo 2021, 26). Onkin selvää, että tiedustelupalveluiden esiintuomissa uhkakuivissa kyberuhkista on tullut tarkastelujakson aikana yksi merkittävimmistä uhkista.

4.3 Radikalisoituneen yksilön tai ryhmittymän tekemä terroristin teko tai sen valmistelu kohdevaltiossa

Aineistosta nousi erilaisia uhkakuvia terrorismiin liittyen, niin yksittäisten henkilöiden kuin ryhmittymienkin toimintamuotona, sekä erikseen ääriryhmien toimintana. Näitä löydettyjä uhkakuvia käsitellään tämän luvun alla. Nämä kaikki uhkaavat pahimmillaan kansallista turvallisuutta ja ovat siten turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden mielenkiinnon kohteena ja uhkakuissa. Aluksi käsitellään terroriuhkia yleisesti, aineiston vuoksi painottuen radikaaliin islamilaiseen terrorismiin, sitten siirrytään pohtimaan yksinäisten susien toiminnan estämisen vaikeutta ja lopuksi käydään läpi ääriliikkeiden aiheuttamaa terroriuhkaa.

4.3.1 Terrorismi

Terrorismilla ei ole yksiselitteistä kansainvälisesti hyväksyttyä määritelmää. Sanoaankin, että toisen terroristi on toiselle vapaustaistelija (Malkki, 2020). Sisäministeriö (Terrorismia torjutaan viranomaisten yhteistyöllä, 2023) määrittelee terrorismin toiminnaksi, johon liittyy ”väkivaltaa tai sillä uhkaamista tavoitteiden saavuttamiseksi ja levottomuuden tai pelon aiheuttamiseksi”. Ilmiötasolla sisäministeriö määrittelee terrorismin toiminnaksi, ”joka sisältää kansallisen lain tai kansainvälisen oikeuden vastaisia tekoja, väkivaltaa tai sillä uhkaamista ja levottomuuden tai pelon aiheuttamisen tavoittelua” (Sisäministeriö, Terrorismia torjutaan viranomaisten yhteistyöllä, 2023). Terrorismi on sellaista väkivaltaista toimintaa, jonka estäminen siis kiinteästi kuuluu tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden toimintakenttään. Terrorismitutkija Leena Malkin mukaan jonkun teon leimaaminen terrorismiksi tarkoittaa sen nimeämistä epämoraaliseksi ja samalla se irrotetaan tilanteesta ja kaikesta kontekstista (Malkki, 2020). Teon nimeäminen terrorismiksi oikeuttaa myös laajempien turvatoimien ja kovempien rangaistusten käyttämisen (Malkki, 2020). Länsimaissa terrorismin alle on 2000-luvulla määritetty lähinnä radikaali-islamistisia väkivallantekoja – tyypillisesti sellaisia, joilla on kansainvälinen kytkös al-Qaidan tai Isisin kaltaisiin ryhmittymiin (Malkki, 2020). Käyn tässä alaluvussa ensin läpi suojelupoliisin esiin nostamat terrorismiin liittyvät uhkakuvat ja sen jälkeen siirryn Kaitsepolitseiametin mainitsemiin uhkakuviin.

Vuoden 2000 raportissa suojelupoliisi ei nähnyt välittömästi Suomeen kohdistuvia terrorismiuhkia (Supo 2000, 8) ja vaikka syyskuun yhdennentoista päivän iskut Yhdysvalloissa saivat suojelupoliisinkin turvaamaan potentiaalisia kohteita Suomessa tarkemmin (Supo 2001, 4), varsinainen kehitys tapahtui tulkintani mukaan kansainvälisen terrorisminvastaisen yhteistyön tiivistämisessä, niin EU:ssa kuin muutenkin läntisessä yhteisössä (Supo 2001, 5). Suojelupoliisin painopiste terrorismin torjunnassa on kuitenkin ennaltaehkäisevissä toimitissa (Supo 2002, 6). Terrorismin torjunnasta kerrottiin tarkastelujakson alkuvuosina varsin niukasti. Suojelupoliisin vuosiraporteissa 2003–2005 esiintyy samansisältöinen lause: ”Suomen valtiorakenteisiin tai siviilikohteisiin ei kohdistunut

terrorismia tai sen uhkaa katsausvuoden aikana” (Supo 2003 ,4; Supo 2004, 6; Supo 2005, 5), jonka perusteella terrorismitilanne oli kansainvälisestä terroristijahdista huolimatta maassamme rauhallinen. Edes vuoden 2006 EU-puheenjohtaja-kausi ei suojelupoliisin vuosiraportin mukaan vaikuttanut Suomeen kohdistuvaan terrorismiuhkaan (Supo 2006, 5). Vuonna 2007 terrorismin uhkaa käsiteltiin raportissa laajemmin ja nostettiin esiin mahdolliset Suomeen syntyvät kansainvälisen terrorismin tukiverkostot (Supo 2007, 5), Suomen kansainvälisiin rauhanturva- ja kriisinhallintaoperaatioihin osallistumisen aiheuttamat vastareaktiot (Supo 2007, 4) ja tilanteiden nopea kiihtyminen niin, että yksittäinenkin tapahtumakulku saattaa provosoida jonkun tahon terroritekoon (Supo 2007, 5). Terroriuhka Suomessa ei ollut kuitenkaan kasvanut vuonna 2007, sitä vain esiteltiin vuosiraportissa aiempaa laajemmin (Supo 2007, 4). Suojelupoliisi kuitenkin huomauttaa, että yksittäisten terrorismiin liittyvien toimintojen ja tapahtumien mahdollisuus on kuitenkin aina olemassa esimerkiksi kansainvälisten tapahtumien yhteydessä (Supo 2008–2010, 11; Supo 2010, 6).

2010-luvulle tultaessa suojelupoliisi näki Pohjoismaisen terrorismikehityksen myötä (erityisesti Oslon ja Utøyan terrori-iskut) toimintaympäristön olevan muutoksessa, mutta siitä huolimatta terrorismin uhka Suomessa pysyi alhaisena (Supo 2011, 2; Supo 2012, 6; Supo 2013, 6). Syyrian sodasta palanneiden henkilöiden ei arveltu aiheuttavan välitöntä terroriuhkaa (Supo 2013, 6) ja muutenkin organisoituneen radikaali-islamistisen terrorismin uhka nähtiin matalana, eikä Suomea pidetty radikaali-islamistisen terrorismin kohdemaana (Supo 2008–2010, 11; Supo 2011, 6; Supo 2012, 6). Vuonna 2014 asiaan tuli kuitenkin muutos, kun suojelupoliisi nosti ensimmäistä kertaa kansallista ”terrorismin uhka-arviota yksittäisten radikaali-islamistien muodostaman uhan osalta” (Supo 2014, 4). Tällöinkin organisoituneen terrorismin uhka pysyi edelleen matalalla tasolla (Supo 2014, 8). Suojelupoliisi kertoi kuitenkin entistä monimuotoisempien terroriuhkien tekevän uhka-arvion laatimisesta haastavampaa ja vaikeampaa (Supo 2014, 8). Seuraavana vuonna terrorismin uhka-arviossa uhkien kerrottiin monimuotoistuneen edelliseen vuoteen verrattuna ja samaa sanottiin jälleen 2016 – syynä yksittäisten terrorististen väkivallantekeiden uhka (Supo 2015, 20; Supo 2016, 20). Ajanjaksolla vuodesta 2014 vuoteen 2016 terroriuhkat siis monimuotoistuivat ja muuttuivat siksi haastavammiksi ja vaikeammin seurattaviksi.

Suojelupoliisi uskoi vuonna 2016 valvomiensa kohdehenkilöiden määrän kasvavan edelleen (Supo 2016, 20). Mainitut kohdehenkilöt ovat listaus henkilöistä, joiden suojelupoliisi uskoo kykenevän terroristisiin tekoihin Suomessa tai innostuneen niistä. Turussa tapahtui 2017 vakava väkivallanteko, suojelupoliisin näkökulmasta siis odotetusti, jota tutkittiin terrorismirikoksena (Supo 2017, 8). Terrorismin uhkataso säilyi kohonneella tasolla (neliportaisen asteikon tasolla 2) koko tarkastelujakson loppuun (Supo 2017, 8; Supo 2018, 28; Supo 2019, 12; Supo 2020, 10; Supo 2021, 10). Suurimpana uhkana nähtiin radikaali-islamistiset yksittäiset toimijat tai pienryhmät (Supo 2017, 10), mutta tarkastelujakson loppua kohden suojelupoliisi toi esille myös äärioikeistolaisten toimijoiden valmiudet terrori-iskun toteuttamiseen Suomessa (Supo 2020, 10). Suojelupoliisi arvioikin 2021 radikaali-islamilaisten ja äärioikeistolaisen terrori-iskun uhkat Suomessa yhtä

suuriksi (Supo 2021, 10) ja uskoi äärioikeistolaisen terrorismin uhkan kasvavan lähivuosina, kun taas radikaali-islamilaaisesti motivoituneen terrorismin uhka oli lähinnä sen mahdollistamista ja tukemista muualla maailmassa (Supo 2021, 10, 21).

Terrorismin uhka Suomessa säilyi siis tarkastelujaksolla tasolla matala aina vuoteen 2014 asti, josta lähtien nousi tasolle kohonnut ja pysyi siellä tarkastelujakson loppuun saakka. Radikaali-islamistiset toimijat olivat tarkastelujakson suurin terrorismiuhka, mutta jakson loppupuolella äärioikeistolainen terrorismi nousi yhtä merkittäväksi uhkaksi. Anssi Kullbergin toimittamassa ”Suomi terrorismi supo – koira joka ei haukkunut. Miksi ja miten Suomi on välttynyt terroristisen toiminnan leviämiseltä?” -teoksessa (2011) on otsikon mukaisesti pohdittu, miten terrorista toimintaa tapahtuu Suomessa vähänlaisesti (Kullberg, 2011). Äärioikeistolaista terrorismia käsitellään vielä tarkemmin luvussa 4.3.3.

Virossa terrorismin uhka arvioitiin vähäiseksi vuosituhanen alussa (Kapo 2000, 16). Terroristiuhkan arviointi ja ennaltaehkäisy koettiin kuitenkin Kaitsepolitseiametissa tärkeäksi ja etenkin Tšetšenian sotaan liittyviä terroriuhkia pidettiin silmällä (Kapo 2001, 28). Suuret trendit, kuten globalisaatio ja informaatiosoyhteiskunnan kehittyminen toivat Kaitsepolitseiametin arvion mukaan uusia terroriuhkia mukanaan; biologisen ja ydinterrorismin lisäksi mainittiin tietokoneiden hakkerointi (Kapo 2001, 32). Myös yksittäiset tapahtumat pitivät Kaitsepolitseiametin varuillaan. Vuoden 2002 Euroviisut järjestettiin Tallinnassa ja näihin liittyen huomioitiin mahdollisen terrori-iskun uhka (Kapo 2002, 20).

Radikaali-islamististen terroristien toimintaa Virossa pidettiin hyvin epätodennäköisenä, mutta sitä ei täysin voitu sulkea pois tarkastelujakson alkupuolella, tosin todennäköiseksi kohteeksi epäiltiin esimerkiksi Nato-maiden suurlähetystöjä (Kapo 2002, 16, 24). Vuonna 2003 Kaitsepolitseiamet lausui painokkaasti, ettei maassa ole ainuttakaan terrorismia tukevaa ihmistä, joten terrorismiuhka on todella matala (Kapo 2003, 16). Viron osallistuminen terrorismin vastaiseen rintamaan oli tuonut Kaitsepolitseiametin arvion mukaan kansainvälisen terrorismin uhkan lähemmäs maata kuin koskaan aikaisemmin (Kapo 2003, 16). Kriisinhallintaan liittyvien toimijoiden tuleekin olla valppaina, tähdennettiin (Kapo 2004, 23). Hieman paradoksaalisesti kansainvälisen terrorismin uhkaa Virossa nostikin vuosituhanen alkupuolella siis kansainvälisen terrorismin uhkaa ennaltaehkäiseväksi tarkoitettu toiminta (Kapo 2005, 19). Terrorismin uhka pysyi kuitenkin edelleen matalana, eikä sille juuri uhrattu sivuja vuosiraporteissa. Viro oli vuonna 2009 Kaitsepolitseiametin mukaan yksi harvoja Euroopan maita, jossa ei ollut tehty terrori-iskua (Kapo 2009, 24).

Terrorismiuhkan Virossa arvioitiin liittyvän Viron maantieteelliseen asemaan ja laittomaan maahanmuuttoon ja se arvioitiin edelleen matalaksi vuonna 2011 (Kapo 2011, 21–22). Terrorismin uhka pysyi matalana myös 2014, vaikka Kaitsepolitseiametia huolettivatkin Syyriasta ja Irakista maahan palanneet vierastaistelijat (Kapo 2014, 21, 23). Seuraavana vuonna kerrottiin pakolaisten seassa Eurooppaan saapuvan terroristeja (Kapo 2015, 28). Ja vaikka pakolaisten virta jatkui seuraavana vuonna, ei sekään muuttanut Kaitsepolitseiametin uhka-arviota – terrorismin uhka Virossa oli edelleen matala muun maailman

tapahtumista huolimatta (Kapo 2016, 25). Kaitsepolitseiamet havaitsi kuitenkin Venäjän käyttävän pakolaisia aseena ohjatessaan pakolaisvirtojen kulkua Eurooppaan luodakseen epävakautta niin Virossa kuin muuallakin (Kapo 2016, 24). Ei Viro täysin eristyksistä maailmasta silti ollut, 2010-luvun puolivälissä maissa Kaitsepolitseiametin tutkinnassa oli ollut useita islamilaiseen terrorismiin kytkeytyneitä rikostutkintoja (Kapo 2016, 26). Esille nostettiin myös Venäjän hallinnon tukema terrorismi, joka ilmeni mm. laittomien aseiden aiheuttamana uhkana ja konfliktien luomisena Euroopassa (Kapo 2016, 28). Viroon saapuneet pakolaiset eivät olleet aiheuttaneet uhkaa kansalliselle turvallisuudelle, kerrottiin vuoden 2017 vuosiraportilla (Kapo 2017, 26). Yleisen terrorismiuhkan katsottiin kuitenkin kasvaneen, vaikkei terrorismin uhkatasoa Virossa nostettukaan (Kapo 2017, 29). Tarkastelujakson loppupuolella Viron suurimmaksi terroristiuhkaksi arvioitiin edelleen radikaali-islamilaista terrorismia, kuten se oli ollut Kaitsepolitseiametin arvion mukaan koko Euroopassa 2000-luvulla (Kapo 2018, 30; Kapo 2020, 32). Radikaali-islamilaisten terrorismin uhka ei Kaitsepolitseiametin mukaan ole väistymässä ja huolta herätti myös terrorismin rahoittaminen ja muu tukeminen (Kapo 2021, 33).

Kaitsepolitseiamet arvioi terrorismiuhkan koko tarkastelujakson ajan matalaksi, eikä maassa tapahtunut tarkastelujaksolla vakavia terrorismirikoksia. Suurimmat väristykset aiheutuivat Viron osallistumisesta terrorismin vastaisen rintaman toimintaan, jonka vuoksi Viron arveltiin nousevan mahdolliseksi terrorismin kohdemaaksi. Suojelupoliisin pohdinnat olivat samansuuntaisia. Kaitsepolitseiamet kertoi seuraavansa terrorismiin liittyvää toimintaa aktiivisen herkällä otteella ja ennaltaehkäisten. Suurin ero Suomeen verrattuna oli olematon ääriliikkeistä lähtöisin olevan terrorismin uhka, joka Suomessa nousi tarkastelujaksolla esiin.

4.3.2 Yksinäiset sudet

Yksinäiset sudet ovat ihmisiä, jotka toteuttavat terroriteon tai -tekoja olematta minkään tunnetun terroristiryhmän jäseniä tai yhteydessä sellaiseen. Tommi Kotonen pitää termiä kuitenkin harhaanjohtavana, sillä usein yksinäiset sudetkin ovat olleet jossain vaiheessa radikaalin järjestön jäseniä tai ainakin alttiina ääri-liikkeiden aktivisteille (Kotonen, 2019). Kotonen mukaan yksinäiset sudet eivät synny tyhjiössä, vaan toimivat vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja enemmistö yksinäisistä susista kertoo suunnitelmastaan myös lähipiirilleen tai muille tukijoille (Kotonen, 2019).

Kaitsepolitseiamet nosti yksinäiset sudet esille jo 2002 havaiten, että on olemassa ihmistyyppi, joka pyrkii korjaamaan oman elämänsä tai yhteiskunnan virheitä radikaalilla tavalla – terroriteolla (Kapo 2002, 17). Yksinäisen suden uhka realisoitui Virossa vuonna 2011, kun Karen Drambyan tunkeutui väkivalloin Viron puolustusministeriöön ja menehtyi seuranneessa tulitaistelussa poliisin kanssa (Kapo 2011, 8). Tekijän motiivi ja vaikuttimet tekoon jäivät mysteeriksi, mutta Kaitsepolitseiamet piti tapahtunutta propagandalla kyllästetyn, moniongelmaisen ihmisen yksittäisenä valintana (Kapo 2011, 8-9). Tarkastelujaksolla

Kaitsepolitsei amet ei raportoinut muista yksinäisten susien tekemistä terroriteoista.

Myöhemmin Kaitsepolitsei amet kertoi yleisellä tasolla yksinäisten susien toiminnan yleistyneen ja toiminnan kanavoituneen pääasiassa joukkoammuskeluksi (Kapo 2012, 24). Usein yksinäisille susille on yhteistä se, että he todella toimivat yksin, ilman mitään liitettä laajempaan terroristiorganisaatioon, jota tiedustelupalvelun olisi helpompi seurata (Kapo 2014, 20). Otannan viiden viimeisen vuoden aikana suojelupoliisi nosti suurimmaksi valtion sisäisen turvallisuuden uhkaksi yksinäiset toimijat (Supo 2015, 11 & Supo 2016, 23). Sellaisessa tapauksessa joku yksin toimiva henkilö tekisi ”itsenäisesti terrori-iskun tai muun laajamittaisen väkivallanteon” (Supo 2015, 11). Vuonna 2018 keskeisimmäksi uhkaksi nähtiin ”yksittäisten radikalisoituneiden ihmisten tai pienten ryhmien inspiroituneet tai avustetut iskut” (Supo 2018, 29). Yksinäiset sudet ovat suojelupoliisin mukaan ideologiasta riippumatta todennäköisin terrorismiuhka Suomessa (Supo 2019, 13). Kaitsepolitsei amet yhtyy osaltaan suojelupoliisin arvioon todetessaan, että yksinäisen suden toteuttaman terroristisen teon ennaltaehkäisy on haastavaa (Kapo 2018, 30).

Yksinäisten susien toiminnan estämisessä ei onnistuttu kummassakaan maassa tarkastelujakson aikana täysin. Laajamittaisia väkivallantekoja ei aina Suomessa kategorisoida terroristisiksi teoiksi, vaan puhutaan joukkosurmista. Suomessa on 2000-luvulla tapahtunut kahdeksan joukkosurmaa, joista vain yhdessä on nähty terroristinen motiivi. Virossa ei tapahtunut tarkastelujaksolla lainkaan joukkosurmia.

4.3.3 Ääriliikkeiden aiheuttama uhka

Yksi liberaalien demokratioiden suurimmista turvallisuusuhkista on ääriliikkeiden tuottama uhka. Niiden tavoitteena on usein kumota vallitseva yhteiskuntajärjestys, jota tiedustelupalveluiden tulee turvata. Suomen äärioikeiston historiaa tutkineen Tommi Kotosen mukaan suomalaisen äärioikeiston tekemä väkivalta on enimmäkseen spontaania katuväkivaltaa (Kotonen, 2019). Kotosen mukaan suomalaisen äärioikeiston kenttä on toisaalta järjestäytynyt yhdistysmuotoiseksi, mutta toisaalta on olemassa sirpaleriymiiä ja etenkin niiden joukosta voi nousta radikaaleihin toimiin kykeneviä yksilöitä (Kotonen, 2019).

Suojelupoliisin vuosiraporteista nähdään, että Suomessa ääriliikkeiden uhka on ollut tarkastelujakson aikana pääosin matalalla. 2000-luvun alkupuolella radikaalit ympäristöliikkeet, kuten ydinvoiman vastustajat (Supo 2003, 7) ja niin kutsutut kettutyöt (Supo 2000, 9; Supo 2003, 7) olivat näkyvimpiä toimijoita. Jo 2000-luvun alussa suojelupoliisi oli huolissaan uusien teknologioiden vaikutuksista laittoman toiminnan harjoittamiseen. Suojelupoliisin mukaan uudet teknologiset innovaatiot saattavat tukea ”laitonta toimintaa harjoittavien ääriliikkeiden yleisesti omaksumaa ns. johtamattoman vastarinnan strategiaa” (Supo 2000, 9). Löyhät joukot Internetin eri foorumeilla tai yksinäiset sudet ovatkin olleet tarkastelujakson aikana mahdollinen turvallisuusuhka. Viittaukset ääriliikkeiden toimintaan ovat kuitenkin suojelupoliisin raporteissa tarkastelujakson

alkupuolella kovin vähäisiä. Yhden poikkeuksen muodostaa kuitenkin Smash Asem -tapahtuman esille nostaminen. Suojelupoliisi kertoo anarkistien yrittäneen järjestää tapahtuman, joka tähtäsi selvästi väkivaltaisuuteen (Supo 2006, 7). Poliisi kuitenkin onnistui torjumaan vahingonteot ja mellakoinnin varhaisilla kiinnitoilla (Supo 2006, 7). 2000-luvun alkupuolelle oli siis suojelupoliisin raporteja arvioiden leimallista äärivasemmistolaisien aktiivinen toiminta.

Yleisesti ottaen suojelupoliisi ei tarkastelujakson puolivälissä pitänyt kotimaisten ääriliikkeiden toimintaa vakavana uhkana suomalaiselle yhteiskunnalle, mutta kertoi seuraavansa ”laittomiin toimiin halukkaiden ainesten” vaikutusta liikkeiden sisällä (Supo 2008–2010, 23). Radikaali vasemmistoaktivismikin oli suojelupoliisin näkemyksen mukaan ”pienimuotoista ja maltillista” (Supo 2008–2010, 24). Äärioikeiston merkityksen suojelupoliisi näki maltillisena tarkastelujakson puolivälissä, eikä uskonut sen vaikuttavuuden kasvavan, vaikka ulkomaalaisten määrä Suomessa lisääntyisikin lähivuosina (Supo 2008–2010, 24). Suojelupoliisi joutui kuitenkin korjaamaan arviotaan jo seuraavassa vuosiraportissaan (Supo 2010, 9).

Ulkomaalaisvastaisuuden ja äärioikeistolaisuuden lisääntyminen oli kuitenkin merkittävää ja räyhäkkään patrioottiset henkilöt olivat useilla paikkakunnilla pyrkineet konfliktiin ulkomaalaistaustaisten ihmisten kanssa (Supo 2010, 9). 2012 suojelupoliisi taas oli havainnut kasvavaa vastakkainasettelua äärioikeiston ja antifasististen toimijoiden välillä (Supo 2012, 9). Äärioikeiston vauhti tuntui vain kiihtyvän, sillä vuodelta 2013 muistetaan uusnatsistisen järjestön aktiivinen tekemä puukotus Jyväskylän kaupunginkirjastossa Äärioikeisto Suomessa -kirjan esittelytilaisuudessa (Supo 2013, 9). Ääriliikkeistä ei kuitenkaan tarkastelujaksolla ollut vuoteen 2015 mennessä ollut suojelupoliisin mukaan uhkaa valtion turvallisuudelle tai yhteiskuntajärjestykselle (Supo 2015, 11). Ääriliikkeiden toiminta kuitenkin herätti laajaa huomiota 2015, kirkkaimpana esimerkkinä itsenäisyyspäivän väkivaltaiset mielenosoitukset ja mellakoinnit, johon osallistui toimijoita niin ulkomaalaisvastaisesta äärioikeistosta kuin anarkistien ja antifasistien puolelta (Supo 2015, 24). Toiminta jatkui ryhmien välillä samankaltaisena myös 2016 (Supo 2016, 23). Pyhäjoella alkanut ydinvoimalan rakennustyömaa sai myös ydinvoiman vastustuksen palaamaan agendalle vuosien tauon jälkeen ja kana-voitumaan protesteina työmaan läheisyydessä (Supo 2015, 24). Toiminta jatkui myös seuraavana vuonna (Supo 2016, 23). Pitkästä aikaa myös radikaali eläinoikeusaktivismi nosti päätään vuonna 2016. Eläinten vapautusrintama sytytti Vantaalla useita linja-autoja palamaan ja syyllistyi siten törkeään tuhotyöhön ja vaaransi samalla useiden ihmisten turvallisuuden (Supo 2016, 23). Seuraavana vuonna tuntemattomiksi jääneet eläinoikeusaktivistit polttivat neljä kuorma-autoa Tampereella (Supo 2017, 14).

Ääriliikkeiden toiminta ei edelleenkään vaarantanut kansallista turvallisuutta, vaan suojelupoliisin mukaan se ”näyttäytyi vuonna 2016 jälleen mielenilmauksiin liittyvänä mellakointina, sabotaaseina ja katuväkivaltana” (Supo 2016, 23). Uusnatsien taipumus eskaloida toimintaansa väkivaltaiseksi johti yhden henkilön vakavaan loukkaantumiseen Helsingin Rautatientorilla (Supo 2016, 23). Poliisihallitus nostikin kanteen äärioikeistolaisen Pohjoismainen vastarinta -

järjestön lakkauttamiseksi vuonna 2017 (Supo 2017, 14). Kuitenkaan vuosina 2018–2019 suojelupoliisi ei katsonut äärioikeistolaisen toiminnan uhkaavan kansallista turvallisuutta, vaikka esimerkiksi 2019 kirjattiin muutamia kymmeniä äärioikeistoon kytkeytyviä rikoksia (Supo 2018, 17; Supo 2019, 10). Äärioikeistolaisen terrorismin uhkan nähtiin kuitenkin voimistuneen länsimaissa ja suojelupoliisi piti mahdollisena yksittäisiä väkivallantekoja Suomessakin (Supo 2019, 12). Syiksi uhkan kasvamiseen suojelupoliisi nimesi ”viimeaikaisten iskujen aiheuttaman inspiraatiovaikutuksen, yhteiskunnallisen vastakkainasettelun ja erityisesti verkossa tapahtuvan radikalisoitumisen” (Supo 2019, 12).

Sama uhkakäsitys jaettiin seuraavanakin vuonna länsimaisten tiedustelupalveluiden kesken ja suojelupoliisi raportoi tunnistaneensa ”äärioikeistolaista terrorismia kannattavia tai sympatisoivia henkilöitä”, sekä seuraavansa myös äärioikeistolaisia toimijoita terrorismin torjunnan yhteydessä (Supo 2020, 9). Joillain seurattavilla henkilöillä suojelupoliisi näki olevan kykyä ja motivaatiota terrori-iskun toteuttamiseen, joten äärioikeiston uhkan nähtiin voimistuneen Suomessa (Supo 2020, 10). Tarkastelujakson viimeisessä raportissa äärioikeiston uhka oli noussut entisestään ja suojelupoliisiin arvion (Supo 2021, 21) mukaan ”yhteiskunnalliset ilmiöt, aktiivinen verkkotoiminta ja ajoittaiset väkivallanteot viittaavat siihen, että äärioikeistolaisen terrorismin uhka kasvaa todennäköisesti edelleen lähivuosina -- verkkopohjaisesta löyhästä yhteisöstä ponnistavat yksittäiset henkilöt ja pienryhmät” muodostavat vakavimman uhkan. Ääri-vasemmistolaisen terrorismin uhkaa Suojelupoliisi piti edelleen matalana vuonna 2021 (Supo 2021, 11).

Ääriliikkeiden uhka Virossa oli tarkastelujaksolla kaiken kaikkiaan matalalla tasolla Suomeenkin verraten, sillä kotoperäisten ääriliikkeiden toiminta Virossa on hyvin marginaalista. Kaitsepolitseiametin tehtävänä on tietenkin suojelupoliisin tavoin tarkkailla ääriliikkeiden toimintaa ja torjua niiden aiheuttamaa uhkaa kansalliselle turvallisuudelle, sekä estää kotoperäistä tai ulkomailta ohjattua terrorismia (Kapo 2000, 12 & Kapo 2002, 18). Tarkastelujakson viiden ensimmäisen vuoden aikana ääriliikkeiden toiminta Virossa oli vähäistä. Suurinta huolta vaikuttaa aiheuttaneen paitsi Venäjältä Vieroon pyrkivät uusfasistiset järjestöt (Kapo 2000, 11) myös lännestä saapunut skinhead-liike, joka sekkin keskittää energiansa lähinnä musiikkitapahtumiin, mutta jossain määrin myös oikeisto-laisten poliitikkojen tukemiseen (Kapo 2001, 14; Kapo 2004, 18; Kapo 2005, 17). Skinheadien toiminnan ei nähty kuitenkaan olevan niin järjestäytyntä ja vaikuttavaa Ruotsissa ja Suomessa (Kapo 2005, 17).

Aiemmin huolta aiheuttaneet venäläislähtöiset ääriliikkeet kansallissolšovistinen puolue (Национал-большевистская партия) ja Venäjän kansallinen yhtenäisyys (Русское Национальное Единство) eivät käytännössä enää toimineet Virossa vuonna 2003 (Kapo 2003, 15). Vuoden 2007 Pronssisoturikiistassa skinheadit järjestäytyivät Venäjältä tuettuja antifasisteja vastaan nationalistiseksi voimaksi, mutta jäivät silti edelleen hajanaisiksi ryhmiksi, joiden kanssa ääri-vasemmistolaiset ryhmittymät kärhämöivät (Kapo 2006, 14). Kaitsepolitseiametin arvion mukaan äärioikeistolaiset ääriliikkeet eivät olleet Virossa ollenkaan niin suuri ongelma kuin monessa muussa maassa vuonna 2007 (Kapo 2007, 21).

Vasemmistolaisiksi miellettyjen liikkeiden kuten anarkismin ja eläinoikeusaktivismiin aktivoituminen sai kuitenkin vastavoimana liikkeelle äärioikeiston toimijat vuonna 2008 (Kapo 2008, 30). Kaitsepolitseiarn arvon mukaan kyseessä on kuitenkin enimmäkseen nuoruuden kokeiluja ja intoa kuin aitoa aatteellisen toiminnan edistämistä (Kapo 2008, 30). Ryhmillä on kuitenkin kansainvälisiä kontaktiverkostoja, joiden Kaitsepolitseiarn pelkäsi radikalisoivan virolaisnuoria entisestään (Kapo 2009, 8). Esimerkkinä mainittiin Antifasistisen komitean Johan Bäckman, joka yllytti paikallisia ääriiikkeiden jäseniä mielenosoituksiin Tallinnassa vuonna 2009 ja jonka pääsy Viroot estettiin samana vuonna (Kapo 2009, 9; HS, 26.4.2009). Kaitsepolitseiarn näkee, ettei Bäckmanilla ole lainkaan tukijoita Suomessa (Kapo 2009, 9). Vuosien 2010 ja 2019 välillä Kaitsepolitseiarn piti ääriiikkeiden uhkaa Virossa marginaalisena (Kapo 2012, 5; Kapo 2013, 4; Kapo 2014, 6). Uhka-arvioissa kuitenkin huomioitiin pienten ryhmittymien radikalisoitumisen mahdollisuus Internetissä saatavilla olevan propagandamateriaalin vuoksi (Kapo 2012, 5). Tarkastelujakson loppupuolella nähtiin äärioikeiston osalta aktiivista toimintaa lähinnä ulkomaisten toimijoiden innoittamana. Vuonna 2020 lakkautetuilla Feuerkrieg Divisionilla (Iso-Britannia) ja Pohjoismaisella vastarintaliikkeellä (Suomi) oli kannattajia myös Virossa (Kapo 2020, 18) ja Kaitsepolitseiarn teki vuonna 2021 terrorismia torjuakseen ennaltaehkäiseviä päidätyksiä (Kapo 2021, 18). Huolta aiheutti myös äärioikeistoon ja valkoiseen nationalismiin liittyvän akselerationismin rantautuminen Viroot (Kapo 2021, 17).

Terroristisen toiminnan alle luokittelemani uhkakuvat ovat moninaisia. Koko tarkastelujaksolla merkittävin terrorismiuhka molemmissa maissa on tullut radikaalin islamilaisen terrorismin taholta. Aivan tarkastelujakson loppuvaiheessa yhtä merkittäväksi uhkaksi Suomessa arvioitiin äärioikeistolaisten ääriiikkeiden muodostama uhka. Kenties hankalin torjuttava terrorismiuhka ideologiasta riippumatta ovat itsenäisesti ja verkostojen ulkopuolella toimivat yksinäiset sudet, joiden toimintaa ei välttämättä kyetä seuraamaan. Tarkastelujaksolla ei kyetty täysin torjumaan kaikkia terrorismiuhkia vaan uhka realisoitui ikävällä tavalla niin Suomessa kuin Virossakin.

4.4 Kansallista turvallisuutta uhkaava toiminta tai kehityskulku

Kansalliseen turvallisuuteen liittyvät uhkakuvat on tässä tutkimuksessa kaato-luokaksi muodostunut joukkio moninaisia uhkakuvia, jotka toki ovat luonnollisia postmodernille maailmalle. Uhkakuvien monimuotoisuus tulee hyvin esille tämän luvun aikana. Tässä luvussa käsitellään järjestäytynttä rikollisuutta ja ulkoparlamentaarisista liikehdintää, korruptiota, sekä kriittisen infrastruktuurin ja valtiosalaisuuksien suojaamista. Myös aiemmista luvuista esimerkiksi edellinen terrorismin uhkaa käsittelevä luku sisältää uhkia, jotka uhkaavat myös kansallista turvallisuutta ja voitaisiin lähes yhtä hyvin käsitellä tässä. Ylipäänsä turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden voidaan nähdä torjuvan nimenomaisesti kansallista turvallisuutta uhkaavia uhkakuvia. Molemmat tiedustelupalvelut tuovat esiin kriittisen infrastruktuurin turvaamisen ja suojaamisen tärkeyden.

Kaitsepolitseiametin tehtävälisellä on myös korruptionvastainen toiminta, joka onkin tuottanut tulosta tarkastelujakson aikana. Kummassakaan maassa ei havaittu tarkastelujaksolla merkittäviä perustuslaillista järjestystä uhkaavia kehityskulkuja.

Valtion sisäiset turvallisuuden uhkat, kuten järjestäytynyt rikollisuus, terrorismi (jota käsiteltiin luvussa 4.3) ja väkivaltaiset levottomuudet voivat olla vakava uhka kansalliselle turvallisuudelle. Länsieurooppalaisessa vertailussa suojelupoliisi katsoi valtion sisäiseen turvallisuuteen kohdistuvan rikollisuuden olevan Suomessa tarkastelujakson alkupuolella varsin vähäistä (Supo 2001, 8). Muutenkin laittomiin keinoihin tukeutuvat liikkeet olivat Suomessa merkitykseltään vähäisiä, eivätkä aiheuttaneet vaaraa valtiojärjestykselle tarkastelujakson ensimmäisellä puolikkaalla (esim. Supo 2003, 7; Supo 2004, 9, Supo 2005, 7; Supo 2006, 7; Supo 2010, 9). Radikaali ulkoparlamentaarinen liikehdintä oli samaten Suomessa vähäistä tarkastelujakson aikana, eikä siitä aiheutunut vaaraa kansalliselle turvallisuudelle tai yhteiskuntajärjestykselle (Supo 2012, 9; Supo 2014, 13). Tästä voitaneen päätellä, että suomalaiset pyrkivät vaikuttamaan mieluummin poliittisissa rakenteissa, sekä osana kansalaisyhteiskuntaa ja voidaan siten olettaa suomalaisten ainakin pääosin luottavan yhteiskuntaan ja tukevan vallitsevaa valtiojärjestystä. Ääriliikkeiden aiheuttamaa uhkaa on käsitelty aiemmin alaluvussa 4.3.3. Vielä tarkastelujakson alkupuolella suojelupoliisi raportoi säännöllisesti ylimpään valtiojohtoon kohdistuneista uhkauksista (Supo 2000, 5) ja vuonna 2002 niitä raportoitii olleen kaikkiaan kahdeksan kappaletta (Supo 2002, 10). Myöhemmin lukumääriä ei ole kerrottu, vaikka suojelupoliisi onkin vuosiraportteissaan kertonut tutkivansa yksittäisiä kansanedustajiin kohdistuneita uhkausta häirintätapauksia (Supo 2012, 9). Suojelupoliisissa lienee siis tehty tietoinen valinta siitä, ettei näille uhkauksille anneta julkisuudessa lainkaan tilaa.

Virossa puolestaan suurimpia uhkia sisäiselle turvallisuudelle tarkastelujaksolla olivat laitton maahanmuutto, järjestäytynyt rikollisuus ja räjähderikokset, joita käsitellään tarkemmin alaluvussa 4.6. Laitton maahanmuutto ja siihen liittyvät lieveilmiöt ylittivät Kaitsepolitseiametin raportointikynnyksen etenkin tarkastelujakson alkupuolella (Kapo 2000, 17; Kapo 2002, 23). Samoin järjestäytynyt rikollisuus ja etenkin laitton polttoainekauppa nähtiin uhkana Viron taloudelliselle vakaudelle (Kapo 2003, 25). Järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyy läheisesti myös korruptio, joka rikoksena kuuluu Kaitsepolitseiametin tutkintavastuulle. Korruptio oli etenkin vuosituhannen alkupuolella näkyvästi esillä Kaitsepolitseiametin vuosiraportteissa ja niissä kerrottiin säännönmukaisesti korruptiorikoksiin syyllistyneistä virkamiehistä ja heidän toimistaan seikkaperäisen yksityiskohtaisesti ja syylliset nimeten (ks. esim. Kapo 2001, 36; Kapo 2004, 33 ja Kapo 2010, 27). Virossa on tehty korruptiosta kiinni jääneistä virkamiehistä varoittavia esimerkkejä hyvin julkisesti. Kaitsepolitseiametin näkemyksen mukaan korruptio tuottaa valtiolle paitsi taloudellista, myös moraalista tappiota (Kapo 2001, 36) ja nakertaa ihmisten luottamusta yhteiskunnan toimivuuteen (Kapo 2001, 37). Uudelleen itsenäistyneen Viron olikin ymmärrettävästi kyettävä näyttämään yhteiskuntarakenteensa toimivana ja luotettavana. Vuodelta 2004 mainittakoon ruokavarmuusvarastojen laitton myynti, kun kolme henkilöä myi valtion

viljasiilosta varmuusvarastoja omaksi edukseen (Kapo 2004, 33). Suurimmaksi korruptionriskiksi tarkastelujaksolla Kaitsepolitseiamet näki kuitenkin lahjuksia ottavat virkamiehet (Kapo 2005, 28; Kapo 2009, 33). Korruption vaaroja käytiin koko tarkastelujakson ajan sääntillisesti läpi Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissa. Vuonna 2011 kiinnitettiin erityistä huomiota asevoimissa esiintyvään korruptioon, joka saattaa pahimmillaan uhata maan kykyä vastata kansainvälisiin velvollisuuksiin ja sitoumuksiin (Kapo 2011, 29). Juuri puolustussektorilla – vaikka yhtä oleellisia ovat informaatioteknologia, energia ja logistiikka – laajamittainen korruptio voi aiheuttaa vakavaa uhkaa kansalliselle turvallisuudelle (Kapo 2012, 17). Vuonna 2018 Kaitsepolitseiamet arvioi rakenteellisen korruption Virossa vähentyneen selvästi (Kapo 2018, 36), mutta tarkastelujakson loppuun mennessä sitä ei ollut täysin saatu kitkettyä olemattomiin; taistelu korruptiota ja järjestäytyntä rikollisuutta vastaan jatkuu ja se nähdään oleellisena osana kansallista turvallisuutta ja sen hallintaa (Kapo 2021, 42).

Radikaali ulkoparlamentaarinen liikehdintä tai väkivaltaiset levottomuudet eivät aiheuttaneet tarkastelujaksolla suoraa uhkaa yhteiskuntajärjestykselle Virossakaan – epäsuoria uhkia nähtiin aiheutuvan Venäjän valtion toimista (Kapo 2010, 5; Kapo 2011, 7; Kapo 2012, 4; Kapo 2014, 4; Kapo 2017, 4; Kapo 2018, 6). Venäjän toimien muodostamaa uhkaa Virolle käsitellään erikseen alaluvussa 4.5. Kaitsepolitseiamet lausui tarkastelujakson lopulla painokkaasti, että Venäjän valtion politiikkaa tukevat henkilöt ovat sekä suora, että epäsuora uhka maan perustuslailliselle järjestykselle (Kapo 2021, 2).

Tarkastelujakson loppupuolella molempien turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden raporteilla esiintyi huolta kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuvista uhkista (Kapo 2021, 40; Supo 2019, 19). Yhteiskunnan jatkuvalle toiminnalle oleellisia rakenteita ja palveluita on hybridivaikuttamisen aikakaudella suojattava monin keinoin. Suojelupoliisi näki, että maan kriittistä infrastruktuuria on suojattava muiden valtioiden taloudellisia toimia vastaan (Supo 2018, 16) – eli pidettävä kriittinen infrastruktuuri valtio-omisteisena tai ainakin tiiviisti valtion kontrollissa. Suomessa kriittistä infrastruktuuria on kuitenkin yksityisomistuksessa ja silloin se on suojelupoliisin mukaan alttiimpaa vieraiden valtojen vaikutukselle (Supo 2019, 19). Vieraiden valtojen vaikutuksen lisäksi suojelupoliisi nosti esiin huoltovarmuuskriittisten toimijoiden voimakkaat keskinäiset riippuvuudet (Supo 2021, 8). Yhteen yritykseen realisoitunut uhka voi helposti kertaantua koskemaan muitakin toimijoita (Supo 2021, 8). Kaitsepolitseiamet käsitteli samoja teemoja yhtäläisin johtopäätöksin. Energiaomavaraisuuden saavuttaminen oli pitkällisten pyrkimysten tulos ja vei Venäjältä yhden vaikuttamiskanavan (Kapo 2016, 35). Suuri haaste oli myös Viron sähköverkon eriyttäminen Venäjästä ja siirtyminen osaksi Keski-Euroopan sähköverkkoa (Kapo 2018, 37). Energiariippuvuudet nousivat Virossa tapetille 2019, kun maasta tuli ensimmäistä kertaa energian nettotuojaa – oma tuotanto ei enää riittänyt kattamaan kasvanutta energiantarvetta (Kapo 2019, 55). Kaitsepolitseiamet nimesi suoraan Kiinan ja Venäjän uhkaavan maan kriittistä infrastruktuuria ja painotti ulkomailta tulevien investointien tarkkaa perkaamista turvallisuusuhkien selvittämiseksi (Kapo 2021, 40). Kiinan vahva taloudellinen asema ja pyrkimykset hankkia omistukseensa

kriittiseen infrastruktuuriin kuuluvia kiinteistöjä ja toimintoja on Kaitsepolitseiametin mukaan globaali trendi (Kapo 2019, 54).

Tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden tehtävänä on suojella valtion kriittisiä ja salaisia tietoja eli valtionsalaisuuksia ulkomaiselta tiedustelutoiminnalta. Salaiset tiedot saattavat olla peräisin myös liittolaisilta, joten luottamukselliset suhteet säilyttääkseen valtion on suojeltava muilta saatuja tietoja erityisen tarkasti. Suojelupoliisin tehtävälisäyksessä (Supo 2020, 15) tämä näkyy selkeimmin vieraiden valtioiden tiedustelutoiminnan torjumisessa. Kaitsepolitseiamet listaa tehtävissään erikseen valtionsalaisuuksien suojelun, johon liittyen tiedustelupalvelu tekee turvallisuusselvityksiä ja huolehtii kansalliselle turvallisuudelle oleellisten tietojen oikeasta käsittelystä (esim. Kapo 2020, 24). Suojelupoliisi ei vuosiraporteissaan juuri aihetta käsittele, vaikka kertookin vuosittain tekemiensä turvallisuusselvitysten määrän. Vuonna 2020 turvallisuusselvityksiä tehtiin jo yli 88000 (Supo 2020, 25), kun vuonna 2003, jolloin uusi turvallisuusselvityslaki oli koko vuoden voimassa, niitä tehtiin ainoastaan 4678 kappaletta (Supo 2003, 8). Suojelupoliisin turvallisuusselvitysten määrää on lisännyt myös suppeiden turvallisuusselvitysten laadinnan siirtyminen sen vastuulle paikallispoliiseilta vuonna 2016 (Seppinen, 2018) Kaitsepolitseiamet viittaa valtionsalaisuuksien suojeluun lähes vuosittain (esim. Kapo 2000, 15; Kapo 2001, 22 & Kapo 2016, 18). Viron valtionsalaisuuksia uhkaavat vieraiden valtojen tiedustelupalveluiden toiminta (Kapo 2006, 16), mutta myös yksittäisten virkamiesten väärä tai virheellinen toiminta saattaa uhata valtionsalaisuuksien säilymistä (Kapo 2010, 19). Virossa jouduttiin pohtimaan salaisen tiedon suojelua erityisen tarkasti vuonna 2004, kun maa liittyi Euroopan unioniin ja ennen kaikkea Pohjois-Atlantin sopimusjärjestö Natoon (Kapo 2004, 13). Samana vuonna Virossa saatiin oivallinen varoittava esimerkki suojaustoimenpiteiden noudattamisesta, kun puolustusministerin kotoa varastettiin valtionsalaisuuksia sisältänyt asiakirjasalkku (Kapo 2004, 13). Sen sisältämiä asiakirjoja ei olisi saanut säilyttää kotona lainkaan (Kapo 2004, 13). Valtionsalaisuuksia on Kaitsepolitseiametin mukaan helpompaa suojella kotimaassa kuin ulkomailla (Kapo 2014, 14). Virkamiesten ja poliitikkojen vierailut korkean riskin maissa saattavat aiheuttaa turvallisuusuhkan matkustajalle ja samalla hänen mukanaan kulkeville valtionsalaisuuksille (Kapo 2014, 14). Kohdehenkilön laitteeseen on myös ulkomailla mahdollista asentaa vakoiluohjelmia - tämä on toki mahdollista myös etäyhteyden kautta, kuten vakoiluohjelma Pegasuksen tapauksessa (Timberg, Albergotti & Guéguen, 2021). Lisäksi järjestäytynyt rikollisuus, terroristiryhmät ja tietoa kaupittelevat yritykset voivat olla Kaitsepolitseiametin mukaan uhka valtionsalaisuuksille (Kapo 2015, 20). Ihminen on usein heikoin lenkki valtionsalaisuuksien säilyttämisessä, Kaitsepolitseiamet on toistuvasti nostanut esiin varoittavia esimerkkejä ja moittii ihmisten käsittelevän valtionsalaisuuksia kuin henkilökohtaista omaisuuttaan (Kapo 2001, 22; Kapo 2016, 18; Kapo 2021, 25). Ongelma ei ollut väistynyt tarkastelujakson lopulle tullessa. Kaitsepolitseiametin mukaan kaikkia turvallisuusuhkia ei ole kyetty tunnistamaan, eikä luokitellun tiedon fyysiseksi suojaamiseksi ollut osoitettu riittävästi resursseja (Kapo 2021, 25).

Suojelupoliisi nosti esiin vuonna 2018 hybridivaikuttamisen yhtenä kansallista turvallisuutta uhkaavana skenaariona. Hybridivaikuttaminen ei sisällöltään ole uudenlaista toimintaa, mutta termin alle on koottu moninaisia vieraan valtion vaikuttamiskeinoja ja siksi se on terminä varsin käyttökelpoinen. Suojelupoliisin mukaan (Supo 2018, 37) hybridivaikuttaminen on suurvalloille leimallista toimintaa, jonka avulla ne ”pyrkivät laaja-alaisen keinovalikoiman avulla edistämään omia etujaan ja aiheuttamaan vahinkoa kohdevaltiolle, esimerkiksi kaventamaan kansallista itsemääräämisoikeutta. Toiminnassa hyödynnetään kohdevaltion haavoittuvuuksia ja todellinen taustataho pyritään usein salaamaan.” Suojelupoliisi (Supo 2018, 37) listaa laajan keinovalikoiman hybridivaikuttamiseen liittyen: ”informaatiokampanjat, poliittinen painostus, rajavakauden horjuttaminen, taloudellisen vaikutusvallan kasvattaminen ja talouselämän kielteisten ilmiöiden hyväksikäyttö sekä infrastruktuurihankkeiden kautta vaikuttaminen samoin kuin kyberoperaatiot ja sotilaallinen voimannäyttö” voivat kaikki olla hybridivaikuttamisen keinoja, yhdessä tai yksitellen tilanteen mukaan käytettynä. Kaitsepolitseiamet (Kapo 2021, 5) näkee hybridiuhkan kokoelmana sotilaallisia ja ei-sotilaallisia keinoja, joilla Venäjä pyrkii saavuttamaan sotilaallisia ja poliittisia päämääriään. Kaitsepolitseiamet siis nimeää jälleen Venäjän suoraan uhkaksi, kun Suomi puhuu näennäisen puolueettomasti suurvalloista. Sinänsä aivan oikein, hybridivaikuttamisen keinoja käyttävät varmasti useat suurvallat. Kaitsepolitseiamet nostaa esiin hybridivaikuttamisen sisällä myös Venäjän toimintatavan tukea informaatio-operaatiota erilaisilla kyberoperaatioilla (Kapo 2021, 26).

Kansallista turvallisuutta uhkaavat tapahtumat ja kehityskulut ovat siis todella moninaiset. On kyseessä sitten ulkoparlamentaarinen vaikuttaminen, korruptio, valtiosalaisuuksien suojaaminen tai kriittisen infrastruktuurin turvaaminen, voidaan nämä kaikki nähdä suurvallan hybridivaikuttamisen keinoina. Kansallista turvallisuutta uhkaavista uhkakuvista vakavin on juuri suurvallan, tarkastelujaksolla selvästi Venäjän, hybridivaikuttaminen. Sitä leimaa laaja-alainen keinovalikoima ja pyrkimys salata tekijä.

4.5 Venäjän toimien aiheuttama uhka

Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissa koko tarkastelujakson ajan korostuu hyvin selvästi Venäjän toimista aiheutuva uhka Viron kansalliselle turvallisuudelle. Uhkakuvista se on monimuotoisuudessaan ja vakavuudessaan selvästi painavin. Tässä luvussa käsitellään Venäjän toimien aiheuttamaa uhkaa erityisesti Kaitsepolitseiametin vuosiraporttien löydösten pohjalta. Kaitsepolitseiamet on maininnut sen turvallisuutta uhkaavia valtioita suoraan ja yksiselitteisesti koko tarkastelujakson ajan, Suomessa suojelupoliisi mainitsi turvallisuutta uhkaavia valtioita samalla avoimuudella vasta vuoden 2017 vuosiraportissa, jolloin mainittiin Suomen olevan Venäjän, mutta myös muiden suurvaltojen tiedustelun kohteena (Supo 2017, 20). Tarkastelujakson viimeisen vuoden raporteissa suojelupoliisi (2021) mainitsee Venäjän kolme kertaa – Kaitsepolitseiametin raportista (2021)

sana "Russia" löytyy peräti 234 kertaa. Ero ei selity edes raporttien pituudella, vaikka suojelupoliisin tuotos onkin 26-sivuisena tiiviimpi kuin Kaitsepolitseiametin 55-sivuinen vuosiraportti. Suojelupoliisi on ollut selvästi pidättyväisempi nimeämään uhkaavia valtiotoimijoita, kun taas Kaitsepolitseiametilla ei ole ollut aiheen suhteen mitään pidäkkeitä tarkastelujakson aikana. Jo ensimmäisestä tutkimuksen aineistona olevasta vuosiraportista vuodelta 2000 "Russia" -sanan haku tuottaa 33 tulosta. Viron Kaitsepolitseiamet on johdonmukaisesti valinnut "naming and shaming"-politiikan, eli uhkaavasti toimivan valtion nimeämällä ja toiminnasta kertomalla se pyrkii häpäisemään tuon maan kansainvälisten suhteiden areenalla. Maiden erilaista suhtautumista Venäjän aiheuttamaan uhkaan voinee ainakin osaltaan selittää historian tapahtumilla. Viro joutui vuosikymmeniksi osaksi Neuvostoliittoa, kun taas Suomi onnistui säilyttämään itsenäisyytensä, vaikkakin suomettuneena. Suomettumisella tarkoitetaan Suomen toisen maailmansodan jälkeistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, joka viittaa negatiivissävytteisesti Neuvostoliiton vaikutusvaltaan Suomen poliittisessa päätöksenteossa (Wiberg M., 2011, s. 514). Suojelupoliisin vuosiraporteissa eittämättä käsitellään Venäjän muodostamaa uhkaa, mutta sitä ei ilmaista selkeästi valtio nimeten, kuten Kaitsepolitseiamet toimii.

Seuraavaksi esitellään Kaitsepolitseiametin vuosiraporteista esiin nousutta Venäjän muodostamaa uhkaa. Aluksi kuvataan Venäjän Viroa kohtaan suuntaamaa informaatiovaikuttamista ja siihen tiiviisti liittyvää ulkopoliittista vaikuttamista, seuraavaksi käsitellään Venäjän tiedustelupalveluiden toimintaa ja lopuksi Virossa asuvan venäläisvähemmistön muodostamaan uhkaa. Ääriliikkeitä on käsitelty terroriuhkan muodossa luvussa 4.3.3, mutta tässä luvussa niitä käsitellään osana Venäjän maamiespolitiikkaa.

4.5.1 Venäjän informaatiovaikuttaminen

Kaitsepolitseiamet nostaa yhdeksi tärkeimmäksi toiminnokseen Venäjän informaatiovaikuttamisen tunnistamisen ja estämisen – niin ettei läntisille kumppaneille jää epäselväksi Viron luotettavuus liittolaisena (Kapo 2008, 24; Kapo 2014, 4-5; Kapo 2021, 6). Venäjä on Kaitsepolitseiametin tulkinnan mukaan käyttänyt vuosikausia aikaa ja resursseja Viron mustamaalaamiseen (Kapo 2021, 6). Lisäksi Venäjä pyrkii koettelemaan kansainvälisen lain rajoja operoidessaan harmaalla alueella informaatio-operaatioissaan (Kapo 2018, 6). Venäjän aktiivisimmat informaatio-operaatiot Viroa kohtaan tarkastelujakson aikana tapahtuivat ennen vuotta 2014, mutta Viroon kohdistuneista informaatio-operaatioista pääosan katsottiin Kaitsepolitseiametissa olevan Venäjältä lähtöisin myös tarkastelujakson lopulla (Kapo 2018, 6; Kapo 2021, 10). Tuolloin Venäjä valtasi Ukrainalta Krimin niemimaan, joten katseet ja resurssit on todennäköisesti suunnattu etelämmäs tuon jälkeen (Kapo 2021, 10). Jo tarkastelujakson alkupuolella Kaitsepolitseiamet avaa Venäjän informaatiovaikuttamista, jossa Viro pyritään esittämään epäedullisessa valossa venäläisille, mutta myös ulkovalloille ja niiden edustajille (Kapo 2001, 17). Venäjän tavoitteena on Kaitsepolitseiametin mukaan ollut Baltian maiden aseman heikentäminen kääntämällä huomiota maiden

venäläisvähemmistöjen väitetysti heikkoon ihmisoikeustilanteeseen (Kapo 2004, 14; Kapo 2011, 11). Tästä Venäjän maanmiespolitiikan ilmentymästä kerrotaan tarkemmin seuraavassa alaluvussa. Lisäksi Venäjän informaatiovaikuttamisessa Viro on pyritty esittämään fasistisena ja siten heikentämään Viron asemaa kansainvälisessä yhteisössä (esim. Kapo 2004, 16; Kapo 2009, 17; Kapo 2010, 10; Kapo 2011, 11). Lisäksi Kaitsepolitseiomet kertoo vuosiraporteissaan Venäjän pyrkivän kirjoittamaan historiaa uudestaan, näyttääkseen siten Viron ja virolaiset epämieluisassa valossa (Kapo 2010, 13). Kaitsepolitseiomet seuraa aktiivisesti venäläistä mediaa, jonka uutisoimat tapahtumat ovat Kaitsepolitseiometin mukaan joko täysin valheellisia, tai sitten fakta on irrotettu asiayhteydestään, jolloin se on saatu näyttämään muulta (Kapo 2001, 17). Tämänkaltaisen mis- ja disinformaation levittäminen on ollut yleistä Venäjän valtion kontrolloimille medialaitoksille (Kapo 2011, 15). Kaitsepolitseiomet näkee, että Venäjän informaatiovaikuttamisen kohteena ovat olleet Viron venäläinen vähemmistö, virolaiset virkamiehet ja liikemiehet, sekä muiden maiden diplomaatit ja hallinnot (Kapo 2007, 11). Vuodesta 2008 Venäjän informaatiovaikuttamista kanavoitiin Impressum-järjestön kautta, järjestön tehtävänä oli muuntaa Venäjän propagandakärkeä virolaiseen mediaympäristöön soveltuviksi (Kapo 2008, 28). Järjestön toiminta vaikuttaa sen kotisivujen arkistoitujen versioiden mukaan (Impressum, 2022) hiipuneen vuoden 2022 tammikuussa, eivätkä sen kotisivut ole enää toiminnassa. Vuosina 2010 ja 2011 Kaitsepolitseiomet kiinnitti huomiota venäläiseen, kansainväliseksi ihmisoikeusliikkeeksi naamioituun valtion perustamaan ei-valtiolliseen järjestöön (GONGO, government-organized non-governmental organization), ”Maailma ilman natsia” (Мир без нацизма), jonka mukaan Virossa, Latviassa, Liettuassa ja Ukrainassa hallinto vääristelee historiaa ja glorifioi natsismia (Kapo 2010, 13; Kapo 2011, 13). Maailma ilman natsia puolustaa Kaitsepolitseiometin mukaan toiminnassaan Venäjän ulkopoliittisia etuja (Kapo 2011, 13). Sen kaltaiset GONGO:t ovat Kaitsepolitseiometin mukaan olennainen osa Venäjän maanmiespolitiikkaa (Kapo 2011, 10). Venäläisvähemmistöön on pyritty vaikuttamaan myös Viron vaalien alla ja kanavoimaan tukea Venäjän avustamille ja tosiasiallisesti kontrolloimille puolueille, tosin ilman mainittava menestystä (Kapo 2005, 12). Vuonna 2005 Venäjä pyrki jopa perustamaan Euroopan unionin venäläisen puolueen (Russian party of the European Union), mutta projekti ei ottanut tuulta purjeisiin (Kapo 2005, 14). Sittemmin Venäjä on saavuttanut parempia tuloksia rahoittamalla eri Euroopan maiden populistisia puolueita.

Lisäksi Venäjä tuki 2000-luvun alkupuolella useita venäläisvähemmistön mielipiteisiin vaikuttamaan tähtääviä järjestöjä Virossa (Kapo 2005, 11). Osa näistä järjestöistä oli puoluepoliittisia ja pyrkivät edustamaan venäläistä vähemmistöä Viron politiikassa (Kapo 2006, 11). Kaitsepolitseiometin mukaan Venäjä on pyrkinyt, tosin heikolla menestyksellä, saamaan venäjämielisiä poliitikkoja ja puolueita läpi Viron parlamenttivaaleissa (Kapo 2006, 17; Kapo 2007, 8). Kaitsepolitseiometin arvion mukaan tämä oli lähinnä toteutua pronssisoturikiistan aikaan, mutta edes silloin kun Viron kansa oli pahiten kahtiajakautunut, Venäjä ei tässä pyrkimyksessään onnistunut (Kapo 2007, 8). Vaikka järjestöjä Kaitsepolitseiometin arvion mukaan ohjattiin Moskovasta, Venäjältä tulleet tuet upposivat

usein järjestöjohdon taskuihin – taloudelliset realiteetit ajavat idealismin ohitse (Kapo 2006, 11; Kapo 2007, 11; Kapo 2010, 9). Aivan tarkastelujakson alkupuolella Kaitsepolitseiamet kertoi kommunismin ja sen separatististen äärimuotojen hävinneen Virosta, joten nyt katseet tuli suunnata Venäjältä levittäytyviin ääriiliikeisiin (Kapo 2002, 8). Esimerkkeinä venäläisten uusnatsijärjestöjen halusta levittäytyä Viroon mainittiin kaksi järjestöä; Russian National Unity (Русское национальное единство) ja National Bolshevik Party of Russia (Национал-большевистская партия) (Kapo 2000, 11; Kapo 2001, 14). National Bolshevik Partyn toiminta nähtiin Kaitsepolitseiametissa niin radikaalina vuonna 2002, ettei terroriuhkaakaan voitu sulkea pois järjestön voimakkaan Naton ja Viron vastaisen retoriikan vuoksi (Kapo 2002, 9–10). Vastaavasti Venäjältä tuettiin ainakin yhtä ääriivasemmistolaisista liikkeitä Virossa, Antifasistista komiteaa, jonka tarkoituksena oli edistää Venäjän ulkopoliittisia tavoitteita Virossa (Kapo 2006, 14). Vuonna 2009 Antifasistisen komitean Johan Bäckman yllytti paikallisia ääri-liikkeiden jäseniä mielenosoituksiin Tallinnassa (Kapo 2009, 9) ja hänen pääsyänsä Viroon estettiin väliaikaisesti samana vuonna (YLE, 2009).

Vuonna 2008 Venäjän maanmiespolitiikkaa (ks. 4.5.2) pidettiin jopa yhdestä vakavimmasta Viroa kohtaavista uhkista (Kapo 2008, 10–11). Tuolloin Venäläinen maailma (Русский мир) -säätio aloitti aktiivisen toimintansa Virossa rahoittaen useita venäläisvähemmistöä koskevia hankkeita (Kapo 2008, 25). Rahoitusta on voinut saada myös kaikkia mahdollisia kiiloja virolaiseen yhteiskuntaan ajava ”Yövärtiosto” -järjestö (Ночной дозор), joka oli runsaasti esillä virolaisessa mediassa vuonna 2008 huolimatta siitä, ettei se nauti suosiota venäläisvähemmistön keskuudessa (Kapo 2008, 27). Kaitsepolitseiamet ei näe Yövärtiostolla olevan mitään selkeää agenda, mutta se kykenee kuitenkin mobilisoimaan ääriaineiksia ja työskentelee sekä kommunistien, että ultranationalistien kanssa (Kapo 2009, 9, Kapo 2008, 28).

Venäjän informaatiovaikuttaminen tarttuu usein myös ajankohtaisiin aiheisiin, joista sille saattaa olla hyötyä yhteiskuntien kahtia jakamiseksi (Kapo 2015, 5–6; Kapo 2020, 7). Yhtenä esimerkkinä Kaitsepolitseiamet mainitsee vuonna 2020 käynnistyneen COVID19-pandemian, jolloin Kremlin havaittiin kiihdyttäneen vaikuttamisviestintäänsä sosiaalisessa mediassa (Kapo 2020, 4). Samana vuonna Venäjän propaganda pyrki vaikuttamaan informaatioympäristössä tarjoamalla etäopetusta, mutta Kaitsepolitseiametin mukaan tämä ei ainakaan Virossa saavuttanut suosiota (Kapo 2020, 7).

Kaitsepolitseiametin arvion mukaan Venäjä on Neuvostoliiton romahtamisesta lähtien sen perillisenä ylläpitänyt ulkopoliittisia linjoja, jotka ovat aiheuttaneet huolia ja suoranaista uhkaa naapurimaille, etenkin niille, jotka itsenäistyivät Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen (Kapo 2021, 5). Venäjä palasi vuosituhatien alkupuolella avoimen imperialistiseen ja ekspansiiviseen ulkopoliittikkaan sotilasoperaatiollaan Georgiassa (Kapo 2008, 9; Kapo 2014, 4). Samalla Venäjä pyrkii Kaitsepolitseiametin mukaan luomaan ristiriitoja liittolaisten välille ja heikentämään siten Euroopan unionia ja Natoa (Kapo 2016, 6). Koko tarkastelujakson ajan Viro ja muut Baltian maat ovat olleet Kaitsepolitseiametin mukaan (Kapo 2006, 8; Kapo 2008, 9) olleet Venäjälle ulkopoliittikan välttämätön vastapooli, jolla on

pyrityt vetämään huomio pois sisäpoliittisista ongelmista. Viroa herjaava ja mustamaalaava propaganda kuului Venäjän työkalupakkiin myös 2008 (Kapo 2008, 10–11). Edes venäläisvähemmistöjen suojelun tarkoituksena, josta lisää jäljempänä, ei ole ylläpitää kulttuuriyhteyksiä ja kutsua venäläiseksi miellettyjä takaisin äiti Venäjän hoiviin, vaan pyrkimyksenä on puuttua muiden suvereenien valtioiden päätöksentekoon ja siirtää huomio pois Venäjän omista ongelmista (Kapo 2011, 9). Venäjän ratkaisu ryhtyä aseelliseen konfliktiin Georgian kanssa vuonna 2008 johti myös Venäjän propagandakoneiston mylvintään yli Euroopan ja saavutti kaukupohjaa äärinationalistisissa venäläisvähemmistöissä (Kapo 2008, 29). Venäjän ulkopolitiikka ei näyttäytynyt tarkastelujaksolla Kaitsepolitseiametin arvion mukaan pelkästään imperialistisena voimapolitiikkana, vaan työkalupakista löytyi pehmeämpiäkin keinoja (Kapo 2010, 14). Yhtä lailla nämä yhteistyön ja ystävyyden osoitukset ovat venäläisten vaikuttamista, mutta positiivisen lähestymistavan vuoksi niitä on Kaitsepolitseiametin mukaan vaikeampaa tunnistaa (Kapo 2010, 14). Helpoiten pehmeiden keinojen käyttö Kaitsepolitseiametin mukaan havaitaan, jos ne kyetään liittämään muuhun valtion harjoittamaan informaatiovaikuttamiseen (Kapo 2012, 8). Koko tarkastelujakson ajan Venäjän aggressiivinen ulkopolitiikka on ollut yksi selkeimmistä ja vaarallisimmista uhkista Viron kansalliselle turvallisuudelle (Kapo 2017, 4; Kapo 2019, 12).

Venäjän voimakas informaatiovaikuttaminen on ollut osa Venäjän imperialistista ulkopolitiikkaa, joka kohdistuu erityisesti entisiin Neuvostotasavaltoihin. Informaatiovaikuttamisessa on yritetty monenlaisia keinoja, mutta Viro on ollut Kaitsepolitseiametin vuosiraporttien perusteella varsin resilientti informaatiovaikuttamista kohtaan. Uhka on ollut voimakkaasti läsnä koko tarkastelujakson ajan.

4.5.2 Venäjän maanmiespolitiikka

Virossa asuu Neuvostoliiton miehityksen jäänteinä suuri venäläinen vähemmistö, joista suuri osa ei puhu viroa, eikä halua integroitua osaksi virolaista yhteiskuntaa (Laitin, 2003). Vaikka Viro ei ehkä ole tehnyt kaikkea mahdollista integroidakseen venäläisvähemmistöä, on Venäjän vaikutus Virossa asuvaan venäläisvähemmistöön nykypäivänä vähemmän merkittävä kuin aiemmin (Goble, 2018). Venäjä on vuodesta 1993 lähtien noudattanut ”lähiulkomaiden” suhteen politiikkaa, jossa se näkee vastuukseen suojella naapurimaissaan asuvia venäläisvähemmistöjä (Safire, 1994). Kaitsepolitseiamet (2009, 12) muotoilee tämän Venäjän maanmiespolitiikan – eli ulkomailla asuviin venäläisiin ja venäjänkielisiin kohdistuvat Venäjän toimet – Neuvostoliittoon (Союз Советских Социалистических Республик, suomeksi Sosialististen Neuvostotasavaltojen liitto) viittaavalla СССР-lyhenteellä (Coordination, Consolidation, Communication, Protection eli suomeksi koordinaatio, yhdistäminen, kommunikaatio ja suojele) (Kapo 2009, 12). Näin Kaitsepolitseiamet vetää Neuvostoliiton ja Venäjän välille yhtäläisyysmerkit. Venäjän informaatiovaikuttaminen Virossa voidaan Kaitsepolitseiametin mukaan jakaa kolmeen pääluokkaan; 1) maan nimeäminen

natsismin tukijaksi, 2) Viron venäläisvähemmistön syrjintä ja 3) Viron käsitteellistäminen pieneksi ja köyhäksi maaksi vailla tulevaisuutta (Kapo 2013, 8).

On tietenkin ymmärrettävää, että Virossa suhtaudutaan hyvin kriittisesti Venäjän maanmiespolitiikkaan ja maan tapaan kehittää ongelmia, jotka saattavat johtaa jopa sotilaalliseen interventioon sen naapurimaassa juuri vähemmistöjen suojelun varjolla (Kapo 2015, 7). Kaitsepolitseiametin mukaan Venäjä on käyttänyt kaikkia mahdollisia keinoja estääkseen Viron venäläisvähemmistöä integroitumasta osaksi virolaista yhteiskuntaa (Kapo 2003, 12). Venäjän maanmiespolitiikan tarkoituksena onkin Kaitsepolitseiametin käsityksen mukaan monopolisoida venäläisvähemmistön informaatiokanavat, jolloin Viron venäläisvähemmistö voitaisiin yhtenäistää helposti manipuloitavaksi ryhmäksi (Kapo 2010, 8; Kapo 2012, 6). Tämä joukko palvelisi Venäjän ulkopoliittisia etuja esimerkiksi vaikuttamalla Viron sisäpolitiikkaan niin, etteivät jäljet johda suoraan Kremliniin, vaan toiminta näyttäisi Viron sisäiseltä (Kapo 2010, 8; Kapo 2012, 6). Kaitsepolitseiamet kuvaa vuoden 2008 vuosiraportissa maanmiehiä viidenneksi kolonnaksi – Venäjä hyväksikäyttää naiiveja ihmisiä omien imperialististen päämääriensä edistämiseen, eli kohtelee heitä hyödyllisinä idiootteina (Kapo 2008, 24). Yksi Venäjän keinoista hallita Viron venäläisvähemmistöä on venäläinen media, jota vähemmistö seuraa tarkasti. Venäläinen media on Kaitsepolitseiametin mukaan täysin Kremlin hallussa ja toteuttaa sen propagandaa, jossa Viro kuvataan Venäjän viholliseksi ja sen hallintoa syytetään natsismin tukijaksi ja venäläisvähemmistön sortajaksi (Kapo 2011, 15). Lisäksi Kaitsepolitseiamet kertoi vuonna 2016 Kremlin pyrkivän hyödyntämään yhä enemmän Internetiä lännen ja Viron vastaisessa informaatiokampanjassaan (Kapo 2016, 9). Toki propagandan levittäminen jatkui Kaitsepolitseiametin mukaan edelleen myös television välityksellä (Kapo 2017, 10). Venäjä kertoo kantavansa huolta venäläisvähemmistön oikeuksista (Kapo 2011, 11), ilmaisten mielipiteensä myös kansainvälisillä foorumeilla, mutta tällä keppihevosella ratsastaminen on Kaitsepolitseiametin mukaan ollut kuollut koni jo vuonna 2003 (Kapo 2003, 12). Venäjä jatkoi Kaitsepolitseiametin kuvauksen mukaan saman kuolleen hevosen hakkaamista seuraavanakin vuonna pyrkien heikentämään Baltian maiden asemaa kansainvälisissä yhteisöissä pitäen esillä ”ihmisoikeusrikkomuksia” (Kapo 2004, 14). Venäjän painostuksesta huolimatta Viro liittyi kuitenkin EU:n ja Naton jäseneksi juuri 2004.

Venäjä pyrkii pitämään venäläisvähemmistön henkisesti lähempänä Venäjää kuin asuinmaataan Viroa esimerkiksi houkuttelemalla nuorta väestöä korkeakouluttamaan Venäjällä (Kapo 2003, 13). Nämä ilmaiset koulutusohjelmat uhkaavat Kaitsepolitseiametin mukaan Viroa ideologisella ja puolueellisella sisällöllään (Kapo 2017, 6). Venäläisvähemmistön nuoreen polveen pyrittiin vaikuttamaan myös Pronssisoturi-patsaskiistan aikana (Kapo 2006, 12). Patsaan siirtämisen ympärille keskittyneet mellakat aiheuttivat Viron lainvalvontaviranomaisille jälleen itsenäistymisen jälkeisen ajan suurimman haasteen (Kapo 2007, 15). Venäjän tiedustelupalvelut onnistuivat tuottamaan venäläismediaan todella voimakkaan tunnereaktion Pronssisoturi-patsaan siirtämiseen liittyen ja olivat siten Kaitsepolitseiametin näkemyksen mukaan suurelta osin vastuussa syntyneistä mellakoista (Kapo 2007, 9). Kaitsepolitseiametin mukaan Viro pyrittiin jakamaan

kahteen leiriin Pronssisoturi-kiistan aikana, toisella puolella jalot venäläiset ja toisella virolaiset fasistit (Kapo 2006, 12). Jossain määrin tässä kahtiajaossa onnistuttiin, sillä Kaitsepolitseiamet arvioi osan venäläisvähemmistönuorista asettautuneen täysin Venäjän puolelle ja tukevan sen imperialistisia päämääriä (Kapo 2008, 26). Kaitsepolitseiametin mukaan (Kapo 2013, 7) venäläisvähemmistönuoret ovat otollisia kohteita propagandalle, sillä heille Neuvostoliitto on historiaa, eivätkä he ole joutuneet elämään sen alaisuudessa. Nuorisoon vaikuttaminen on ollut Venäjän informaatiovaikuttamisen osana koko tarkastelujakson ajan. Kaitsepolitseiamet kiinnitti vuoden 2017 raportissaan huomiota Kremlin järjestämiin eri alojen nuorisokonferensseihin Venäjällä ja muualla (Kapo 2017, 5). Näiden tarkoituksena on syöttää eri maista tuleville, usein venäläistaustaisille nuorille Kremlin hyväksymiä historiatulkintoja ja ideologiaa, jotta nuorten mielipide kääntyisi yhä suotuisemmaksi Venäjää kohtaan (Kapo 2017, 5). Kaitsepolitseiamet arvioi FSB:n olleen erityisen aktiivinen pyrkimyksissään ohjata venäläisvähemmistöä haluamaansa suuntaan vuonna 2007 (Kapo 2007, 11). Kaiken kaikkiaan Kaitsepolitseiametin vuoden 2019 arvion mukaan Venäjän maanmiespolitiikka on Virossa kuitenkin epäonnistunut (Kapo 2019, 20). Vuonna 2007 julkaistu ohjelma vironvenäläisten Venäjälle palaamiseksi ei ollut menestys, kuten voisi Kaitsepolitseiametin mukaan kuvitella, jos vähemmistöä todella syrjitään Kremlin kuvailemassa mittakaavassa (Kapo 2019, 20).

Tarkastelujakson alkupuolella Venäjällä oli myös taloudellista vipuvartta Viroon nähden. Kaitsepolitseiamet nosti uhkakuvien joukkoon Venäjän taloudellisen painostuksen. Venäjältä virtasi investointeja Viroon, jotka lisäsivät venäläisten vaikutusvaltaa Viron politiikkaan (Kapo 2005, 10). Vuonna 2006 Venäjä uhkaili Viroa jälleen myös talouspakotteilla (Kapo 2006, 13). Seuraavana vuonna venäläinen Kremlin perustama nuorisjärjestö ”Meikäläiset” tai Nashi (Молодёжное демократическое антифашистское движение «Наши») pyrki saamaan aikaan boikotin kaikkia virolaisia yrityksiä ja tuotteita vastaan (Kapo 2007, 19). Venäjän pyrkimykset vaikuttaa naapurimaidensa – Viro mukana lukien – sisäisiin asioihin koettiin Kaitsepolitseiametin mukaan uhkaksi etenkin taloussektorilla (Kapo 2008, 33). Tarkastelujakson loppupuolella Kaitsepolitseiamet nimesi taloudelliselle vaikuttamiselle alttiiksi sektoreiksi etenkin energian, logistiikan ja IT-sektorin (Kapo 2016, 35).

4.6 Joukkotuhoaseiden leviämisen uhka ja laittomat räjähteet

Viimeiseen tuloslukuun on yhdistetty suojelupoliisin vuosiraporteista löydetyn pääluokan joukkotuhoaseiden leviämisen uhka, sekä Kaitsepolitseiametin vuosiraporteista esiin nousseen laittoman asekaupan uhkan, ynnä laittomiin räjähteisiin liittyvän rikollisuuden, joka riivasi Viroa vielä 2000-luvun alkupuolella. Räjähderikollisuus liittyi tarkastelujaksolla Virossa kiinteästi terroristiuhkaan ja uhkaan kansalliselle turvallisuudelle. Samoin joukkotuhoaseiden leviämisen uhka on liitännäinen terroristiseen toimintaan ja uhkaan kansalliselle turvallisuudelle.

Yksi suojelupoliisin vastavakoilun tehtävistä on proliferaatiovalvonta, eli ”estää joukkotuhoaseiden valmistamiseen tarvittavan teknologian, laitteiden ja tietotaidon leviämistä Suomesta tai Suomen kautta (Supo 2017, 20; Supo 2020, 15). Joukkotuhoaseiden leviämisen uhka Suomessa liittyy lähinnä eräiden suojelupoliisin nimeämättömien valtioiden pyrkimyksiin saada haltuunsa kaksikäyttötuotteita ja joukkotuhoaseisiin liittyvää osaamista (Supo 2015, 10). Kaksikäyttötuotteilla tarkoitetaan ulkoministeriön mukaan ”sellaista tuotetta, teknologiaa, palvelua tai muuta hyödykettä, joka soveltuu normaalin siviilikäytön lisäksi myös sotilaallisiin tarkoituksiin tai joukkotuhoaseiden kehittämiseen” (Ulkoministeriö, 2023). Vuosien 2017 ja 2018 aikana suojelupoliisilla oli kertomansa mukaan selvityksessä tapauksia, joissa Suomen alueen läpi oli kuljetettu näihin maihin sellaista teknologiaa, jota voidaan käyttää sotilaallisiin tarkoituksiin (Supo 2017, 20; Supo 2018, 35). Virossakin kaksikäyttötuotteiden liikkumista rajan yli seurataan tarkasti, vuonna 2005 Kaitsepolitseiamet kertoi useiden yritysten koettaneen tuoda luvottomasti maahan kaksikäyttötuotteita (Kapo 2005, 21). Kaksikäyttötuotteiden lisäksi muiden kansainvälisten pakotteiden alaisten tuotteiden kulkeutuminen Viron kautta Venäjälle, Iraniin, Pohjois-Koreaan ja Libyaan huoletti Kaitsepolitseiametia vuonna 2021 (Kapo 2021, 37).

Joukkotuhoaseita ja kaksikäyttötuotteita suurempi ongelma ja turvallisuusuhka Virossa, etenkin 2000-luvun alkupuolella, oli laittomat räjähteet ja niihin liittyvä rikollisuus. Räjähderikollisuus ei siis liittynyt terrorismiin, vaan ennemminkin järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan (Kapo 2000, 18–19) ja itsemurhiin räjähteiden avulla (Kapo 2004, 26). Räjähdyksen määrä oli kuitenkin jo vuonna 2000 laskenut jatkuvasti vuodesta 1996 lähtien (Kapo 2000, 19). Räjähderikollisuuden kitkeminen oli Kaitsepolitseiametin prioriteettilistalla korkealla (Kapo 2000, 22). Kaitsepolitseiamet käytti ”naming and shaming”-tekniikkaa myös räjähderikollisuuden kitkemiseksi. Vuosiraporteilta löytyy lyhyitä kertomuksia räjähderikoksista nimien kera (ks. esim. Kapo 2000, 22; Kapo 2004, 26). Kaitsepolitseiametin työllä järjestäytyneen rikollisuuden kitkemiseksi on selvästi ollut vaikutusta ja 2006 arveltiin jo päästyn parhaaseen mahdolliseen tilanteeseen, kun Kaitsepolitseiamet raportoi ainoastaan neljä räjähdystä, joissa ei syntynyt lainkaan kuolonuhreja ja lievästi loukkaantuneitakin oli vain kaksi (Kapo 2006, 25). Räjähderikoksissa kuitenkin kuoli ja loukkaantui ihmisiä tarkastelujakson jälkipuoliskollakin (ks. esim. Kapo 2010, 23). Ongelmaa ei saatu siis täysin kitkeä tarkastelujakson aikana, vaikka räjähdysten, loukkaantuneiden, kuolonuhrien ja takavarikoitujen räjähteiden määrä laskikin (Kapo 2021, 35). Laittomien räjähteiden kaupittelun pysäyttämiseksi on tehty paljon työtä, sillä niin saadaan estetyksi terroristista toimintaa ja torjutuksi uhkaa kansalliselle turvallisuudelle (Kapo 2015, 30; Kapo 2017, 30). Kaitsepolitseiamet seuraa räjähteiden lisäksi myös aselupia ja aseiden omistajia ja arvioi näiden mahdollista uhkaa kansalliselle turvallisuudelle (Kapo 2021, 7).

Joukkotuhoaseiden leviämistä pyritään molemmissa maissa estämään kattavalla viranomaisyhteistyöllä ja kansainvälisellä yhteistyöllä. Autoritääristen terroristivaltioiden pyrkimyksiä hankkia kaksikäyttötuotteita ja valmiuksia joukkotuhoaseiden valmistamiseen täytyy edelleen valvoa tarkasti. Virossa 1990-

luvulta lähtien huomiota herättänyt lähinnä järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittynyt räjähdერიkollisuus oli saatu tarkastelujakson aikana hyvin hallintaan, mutta sen täydellinen kitkeminen lienee mahdotonta. Suojelupoliisin tehtäviin räjähdერიkollisuuden torjuminen kuuluu oikeastaan lähinnä osana terrorismin torjuntaa.

Joukkotuhoaseisiin ja räjähteisiin liittyvät uhkat eivät olleet tarkastelujaksolla kummassakaan maassa erityisen korkealla tasolla. Kaitsepolitseiamet kuitenkin puuttui räjähdერიkoksiin tiukasti ja onnistui vähentämään niiden määrää tarkastelujaksolla. Molemmat tiedustelu- ja turvallisuuspalvelut torjuivat kertomansa perusteella joukkotuhoaseiden leviämistä onnistuneesti.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa on tutkittu suojelupoliisin ja Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissa ilmentyneitä uhkakuvia vuosien 2000 ja 2021 välisenä aikana. Jo tutkimuksen varhaisessa vaiheessa havaittiin, että Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissa puhutaan uhkakuvista avoimemmin, suuremmin ja selkeämmin kuin suojelupoliisin vuosiraporteissa. Suurin ero löytyy siitä, miten tiedustelupalvelut nimeävät muiden valtioiden osallisuutta uhkakuvissa, eli osoitetaanko niitä somella, vai ei.

Huomattava tulos on, että useimmat uhkakuvat ovat molemmille tiedustelupalveluille samoja. Molemmille tiedustelupalveluille yhteisiä uhkakuvien pääluokkia löydettiin neljä kappaletta:

- 1) vieraan valtion tiedustelutoiminnan aiheuttama uhka kohtemaan koskemattomuudelle,
- 2) kybertoimintaympäristössä tapahtuva kohtemaata uhkaava toiminta,
- 3) radikalisoituneen yksilön tai ryhmittymän tekemä terroristinen teko tai sen valmistelu kohdevaltiossa,
- 4) kansallista turvallisuutta uhkaava toiminta tai kehityskulku

Lisäksi Kaitsepolitseiametin vuosiraporteista tunnistettiin pääluokiksi Venäjän toimien aiheuttama uhka, sekä räjähdeterikollisuuden aiheuttama turvallisuusuhka. Suojelupoliisin vuosiraporteista esiin pääluokaksi nousi lisäksi joukkotuhohoaseiden leviämisen uhka.

Vieraiden valtioiden tiedustelutoiminnan aiheuttamat uhkat kohtemaille ovat hyvin samankaltaisia niin Virossa kuin Suomessa. Tiedustelutoiminta on ollut molemmissa tarkastelujaksolla vilkasta ja pääosin venäläisten, mutta myös kiinalaisten ja eräiden muiden vuosiraporteissa nimeämättömien valtioiden tekemää. Pääosan tiedustelu-uhkasta on muodostanut Venäjä, jonka kolme tiedustelupalvelua toimivat laajalla alueella.

Kybertoimintaympäristön uhkat ovat yhtä lailla jaettuja ja vielä vähemmän maantieteen rajoittamia kuin perinteisempi tiedustelutoiminta. Kyberhyökkäyksiä voidaan käyttää niin tiedusteluun kuin kriittisen infrastruktuurin lamauttamiseen ja sekä Kaitsepolitseiamet, että suojelupoliisi ovat ymmärtäneet kyberhyökkäysten potentiaalin jo tarkastelujakson alusta lähtien.

Suomi ja Viro ovat välttyneet isommilta terrori-iskuilta, ja terroriuhka on ollut pitkään molemmissa maissa matalalla. Turvallisuus- ja tiedustelupalvelut ovat kuitenkin seuranneet tiiviisti tilanteen kehitystä ja valvoneet myös ääriliikkeiden toimintaa. Virossa ääriliikkeiden aiheuttama uhka on ollut Suomea alemmalla tasolla. Molempien vuosiraporteilla kuitenkin korostetaan, että yksinäisten susien tekemien terroritekojen estäminen on usein hankalaa.

Molemmissa maissa, kansallista turvallisuutta uhkaava toiminta ilmenee laaja-alaisena vaikuttamisena, jossa käytetään monia keinoja. Tähän voi sisältyä ulkoparlamentaarisia vaikuttamista, korruptiota, toisen valtion salaisuuksien

urkkimista ja vaikuttamista kriittiseen infrastruktuuriin. Kaikki nämä elementit voidaan nähdä suurvaltojen hybridivaikuttamisen välineinä. Kansallisen turvallisuuden näkökulmasta suurimman uhkan muodostaa suurvallan, molempien maiden tapauksessa selkeästi Venäjän, harjoittama hybridivaikuttaminen. Uhkan merkittävyyttä kasvattavat monipuolisten keinojen käyttö ja pyrkimys salata tekijä.

Kaitsepolitseiametin vuosiraporteista löydettiin pääluokaksi Venäjän toimien aiheuttama uhka, joka toki kytkeytyy etenkin kansallisen turvallisuuden uhkiin, että vieraan valtion tiedustelutoiminnan uhkiin. Venäjän toimien aiheuttama uhka ansaitsi oman tuloslukunsa Kaitsepolitseiametin vahvan painotuksen vuoksi. Kaitsepolitseiametin ja suojelupoliisin uhkakuvia yhdistelemällä löydettiin vielä yksi pääluokka; joukkotuhoaseiden leviämisen uhka ja laittomat räjähteet. Molempien tiedustelupalveluiden tehtävänä on torjua joukkotuhoaseiden leviämistä, mutta laittomat räjähteet vaikuttavat olleen tarkastelujaksolla ennen kaikkea virolaisten ongelma.

Vuosiraportit aineistona antavat toki yksipuolisen kuvan tapahtuneesta ja niissä kerrottuun täytyy suhtautua normaalia lähdekritiikkiä noudattaen. Tiedustelupalveluiden vuosiraporttien vertailua hankaloitti etenkin tarkastelujakson alkupuoliskoa leimannut suojelupoliisin niukka ja toisteinen ilmaisu. Etenkin kun sitä verrattiin Kaitsepolitseiametin runsaampaan ilmaisuun ja tapaan avata käsiteltyjä tapauksia pääsääntöisesti hyvin yksityiskohtaisestikin. Pitkän tarkastelujakson ansiosta uhkakuvia saatiin kuitenkin hyvin esille.

Limnell näki väitöksessään (2009), että uhkakuvat ovat kulttuurisidonnaisia, sillä tietyssä kulttuurisessa kontekstissa vaikuttavat kulttuuriset rakenteet ja sosiaaliset normit ohjaavat päätöksentekoa. Näin onkin ymmärrettävää, että Kaitsepolitseiametin ja suojelupoliisin uhkakuvat ovat olleet tarkastelujaksolla jossain määrin toisistaan poikkeavia kulttuurisidonnaisuuksien vuoksi. Toisaalta yhteisiä uhkakuvia on selvästi enemmän kuin eriäviä ja suurin ero on nähtävissä uhkakuvien julkistamisessa. Virolaisten tapana on ilmaista uhkat selkeästi nimen ja sormella osoittaen, sekä antaa selkeitä tapausesimerkkejä. Virolaisilla on Mäkelän (2020) mukaan selkeä poliittinen agenda kansalaisten terveen epäluulon vahvistamiseksi itäistä suurta naapuria kohtaan. Vasta vuodesta 2017 lähtien suojelupoliisi mainitsi erityisesti Venäjän olevan kiinnostunut kohdentamaan tiedustelua Suomeen. Silloinkin mainittiin samalla ”muut suurvallat” (Supo 2017, 20). Uhkakuvia esiin nostaessaan turvallisuus- ja tiedustelupalvelut ottavat askeleita kohti uhkakuvan turvallistamista politisoimalla sen osaksi julkista keskustelua. Kööpenhaminan koulukunnan mukaan uhkakuva voitaisiin sitten nostaa ohi normaalin päätöksentekoprosessin sen turvallistamiseksi.

Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissa uhkakuvia esiteltiin laajasti ja vivahteikkaasti runsain esimerkein. On huomattavaa, että Kaitsepolitseiamet käyttä menneitä tapahtumia nykyajan informaatiovaikuttamisen välineinä vuosiraporteissaan. Kaitsepolitseiamet on tuonut esiin tutkimiaan rikoksia Viron menneisyydestä ja sitoo ne osaksi nykyhetken uhkakuvadiskurssia koko tarkastelujakson ajan. Huomattavaa toki on, että myös Venäjä yrittää ujuttaa omaa tulkin- taansa historiasta nykyhetkeen ja tulevaisuuteen vaikuttamisessa.

Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissa Venäjän uhkaa ei hyssytellä, vaan se lausutaan selkeästi ja alleviivaten. Aivan erinomainen esimerkki Kapon omasta informaatiovaikuttamisesta on nimetä Venäjän maanmiespolitiikka – eli ulkomailla asuviin venäläisiin ja venäjänkielisiin kohdistuvia Venäjän valtion toimia – Neuvostoliittoon (Союз Советских Социалистических Республик, suomeksi Sosialististen Neuvostotasavaltojen liitto) viittaavalla СССР-lyhenteellä (Coordination, Consolidation, Communication, Protection eli suomeksi koordinaatio, yhdistäminen, kommunikaatio ja suojele) (Капо 2009, 12). Tätä käsiteltiin luvussa 4.5.2. Näin nykypäivän Venäjän ja Neuvostoliiton välille saadaan vedetyksi yhtäläisyysmerkit ja osoitettua, että uhka Virolle on edelleen yhtä suuri kuin Neuvostoliiton aikana.

Limnell pitää uhkakuvien rakentamista myös osana identiteettipolitiikkaa. Identiteettiä rakennetaan usein toiseuden kautta ja etsimällä omia viiteryhmiä. Virossa tämä oli selkeästi nähtävissä tarkastelujaksolla. Maalla oli vahva pyrkimys osaksi länsimaista arvoyhteisöä ja tämä konkretisoitui jäsenyyksillä Euroopan unionissa ja Pohjois-Atlantin sopimusjärjestö Natoa. Samoin tarkastelujaksolla Suomen identiteetin, vaikka olikin Euroopan unionin jäsen ja siten osa läntistä arvoyhteisöä, voidaan nähdä olleen edelleen osittain kiinni puolueettomuuspolitiikassa ja sotilaallisessa liittoutumattomuudessa.

Tutkimus herättää joitain jatkotutkimusaiheita. Miten suojelupoliisin toiminta tulee muuttumaan Suomen Nato-jäsenyyden aikana? Viron Kaitsepolitseiamet kertoi vuosiraporteissaan panostaneensa huomattavasti liittolaistensa salaisuuksien suojaamiseen. Antaisiko vertailu johonkin toiseen maahan, jonka siviilitiedustelupalvelu julkaisee vuosiraporttejaan luettavaksi uusia ajatuksia uhkakuvista tai vahvistaisiko tässä havaittua luokittelua? Ainakin Norjan, Ruotsin ja Alankomaiden turvallisuus- ja tiedustelupalvelut tuottavat Supon ja Kapon kanssa vertailukelpoisia vuosiraportteja. Kymmenen vuoden päästä voisi tutkia, onko suojelupoliisin linja jatkanut lisääntyneen avoimuuden tiellä vai onko suunta ollut vastakkainen. On mahdollisuuksien rajoissa, että siviilitiedustelupalvelut lopettavat täysin julkisten vuosiraporttien julkaisemisen. Silloin aineistoa vastaavaan tutkimukseen olisi mahdotonta saada.

Suojelupoliisin ja Kaitsepolitseiametin vuosiraporteissa esiintyneet uhkakuvat 2000-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä ovat olleet pitkälti toistensa kaltaisia ja tilanneymmärrys jaettu. Kaitsepolitseiamet on ollut kärkkäämpi nimeämään kansallista turvallisuutta uhkaavia toimijoita, kun taas suojelupoliisi on pysytellyt usein yleisellä tasolla. Molempien vuosiraporteista moninaiset uhkakuvat kuitenkin tulevat etenkin tarkastelujakson loppua kohden hyvin esille. On huomionarvoista, että uhkakuvat elävät ajassa ja niiden ennustaminen on hankala tehtävä turvallisuus- ja tiedustelupalveluillekin.

LÄHTEET

- Arendt, H. (1958). *Vita activa – Ihmisenä olemisen ehdot*.
- Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Oxford: Oxford University Press.
- Balzacq, T. (2005). The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. *European Journal of International Relations*, 11(2), 171-201.
Noudettu osoitteesta
<https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/1354066105052960>
- Bartoszewicz, M. G.;& Prucková, M. (2023). Enemy image? A comparative analysis of the Russian federation's role and position in the leading national security documents of Estonia and the Czech Republic. *Journal of Contemporary European Studies*, 1-13. doi:10.1080/14782804.2023.2224237
- Blank, S. (2008). Web War I: Is Europe's First Information War a New Kind of War? *Comparative Strategy*, 27(3), 227-247.
doi:<https://doi.org/10.1080/01495930802185312>
- Bowen, A. S. (2022). *Russian Cyber Units*. Washington DC: Congressional Research Service. Noudettu osoitteesta
<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11718>
- Buzan, B. (1983). *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*.
- Buzan, B.;Wæver, O.;& de Wilde, J. (1998). *Security, a New Framework for Analysis*. Boulder, Colorado, Yhdysvallat: Lynne Rienner Publishers Inc. Haettu 2023
- Díaz-Fernández, A. M.;& Arcos, R. (2021). A Framework for Understanding the Strategies of Openness of the Intelligence Services. *The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*, 23(3), 259-280.
doi:10.1080/23800992.2021.2010365
- FireEye. (2017). *APT28: at the Center of the Storm - Russia strategically evolves its cyber operations*. Milpitas: FIREEYE iSIGHT INTELLIGENCE. Noudettu osoitteesta
<https://www.mandiant.com/sites/default/files/2021-09/APT28-Center-of-Storm-2017.pdf>
- Gill, P.;& Phythian, M. (2016). What is Intelligence Studies? *The international journal of intelligence, security and public affairs*, 18(1), 5-19.
doi:<https://doi.org/10.1080/23800992.2016.1150679>
- Goble, P. (1. Maaliskuu 2018). *Estonian world*. Noudettu osoitteesta Experts: Estonia has successfully integrated nearly 90% of its ethnic Russians:
<https://estonianworld.com/security/experts-estonia-successfully-integrated-nearly-90-ethnic-russians/>
- Gruszczak, A. (2016). *Intelligence Security in the European Union: New Security Challenges*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
doi:https://doi.org/10.1057/978-1-137-45512-3_1
- Herman, M. (2001). *Intelligence services in the information age - Theory and Practise*. Lontoo: Frank Cass Publishers.
- Hibbs Pherson, K.;& Pherson, R. H. (2017). *Critical thinking for strategic intelligence*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

- Himanen, H. (2020). Diplomatia ja tiedustelu: Siamilaiset kaksoset. Teoksessa T. Koivula, *Suomalaisen tiedustelukulttuurin jäljillä* (ss. 125 - 146). Tampere: PunaMusta Oy.
- Impressum. (27. Tammikuu 2022). Noudettu osoitteesta <https://web.archive.org/web/20220127000237/http://www.impressum-club.eu/>
- Julgeolekuasutuste seadus § 6. Kaitsepolitseiameti ülesanded. (2001). Noudettu osoitteesta <https://www.riigiteataja.ee/akt/JAS>
- Kaitsepolitseiamet. (13. Marraskuu 2023). *Annual reviews*. Noudettu osoitteesta <https://kapo.ee/en/content/annual-reviews/>
- Kaitsepolitseiamet. (14. Tammikuu 2023). *General information*. Noudettu osoitteesta <https://kapo.ee/en/content/general-information-0/>
- Kangas, J.;Paloheimo, M.;& Väänänen, R. (2023). Suojelupoliisin vuosikirjat ja niissä tapahtuneet uhkakuvien muutokset 2015-2021. (J. Isokangas, Toim.) *Tiedustelun maailma: Muuttuva tiedustelu. Tiedusteluanalyysi I -kurssin raportteja*(98), 74-89. Noudettu osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/86797/Tiedustelun%20maailma%20-%20Muuttuva%20tiedustelu.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kohudosentti Johan Bäckman käännytettiin Tallinnasta. (26. Huhtikuu 2009). *Helsingin sanomat*. Noudettu osoitteesta <https://web.archive.org/web/20090427141614/http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Kohudosentti+Johan+B%C3%A4ckman+k%C3%A4%C3%A4nnytettiin+Tallinnasta/1135245476640>
- Koivula, T. (2020). *Suomalaisen tiedustelukulttuurin jäljillä*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Noudettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-3139-4>
- Kotakallio, J.;Pankasalo, P.;Ratinen, J.;& Suutarinen, M. (2022). Uhkakuvat SUPOn, SÄPON ja KAPON vuosikirjoissa. (J. Isokangas;& M.-L. Rantalainen, Toim.) *Tiedustelun maailma: Tiedusteluanalyysi I -kurssin raportteja*(92), 41-56. Noudettu osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/80488/Tiedustelun%20maailma%20VERKKO.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Kotonen, T. (24. Maaliskuu 2019). *Yksinäiset sudet, poliittinen väkivalta ja suomalainen äärioikeisto*. Noudettu osoitteesta <https://politiikasta.fi/yksinaiset-sudet-poliittinen-vakivalta-ja-suomalainen-aarioikeisto/>
- Kullberg, A. (Toim.). (2011). *Suomi - terrorismi - Supo: Koira joka ei haukkunut. Miksi ja miten Suomi on välttynyt terroristisen toiminnan leviämiseltä?* Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Laitin, D. D. (2003). Three Models of Integration and the Estonian/Russian Reality. *Journal of Baltic Studies*, 34(2), 197-222. Noudettu osoitteesta <https://www.jstor.org/stable/43212527>
- Limnell, J. (2009). *Suomen uhkakuva politiikka 2000-luvun alussa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Noudettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2037-4>

- Limnell, J. (2013). Kyberuhkat koskevat kaikkia. Teoksessa J. Hämeen-Anttila;K. Katajala;& A. Sihvola;& I. Hetemäki, *Kaikki syntyy kriisistä* (ss. 159 - 160). Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Lohse, M. (2020). Finnish Defence Intelligence Agency - an Actor in National Security? *Journal of Strategic Security*, 13(2), 107-120. Noudettu osoitteesta <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26918088>
- Lowenthal, M. M. (2020). *Intelligence From Secrets to Policy* (Kahdeksas p.). Lontoo, Yhdistynyt Kuningaskunta: Sage publishing.
- Lund Petersen, K. (2019). Three concepts of intelligence communication: awareness, advice or co-production? *Intelligence and National Security*, vol 34(3), 317-328.
- Luostarinen, H. (1989). Finnish Russophobia: The Story of an Enemy Image. *Journal of Peace Research*(26), 133-137. doi:<https://doi.org/10.1177/0022343389026002002>
- Luukkonen, M. (2020). Suomalainen tiedustelukulttuuri aikuisuuden kynnyksellä. Teoksessa T. (. Koivula, *Suomalaisen tiedustelukulttuurin jäljillä* (ss. 9-28). Tampere: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Makkonen, N. (2020). Kansallisen tiedustelukulttuurin käsite ja teoreettinen tausta. Teoksessa T. (. Koivula, *Suomalaisen tiedustelukulttuurin jäljillä* (ss. 29 - 56). Tampere: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Malkki, L. (2020). *Mitä tiedämme terrorismista*. Otava.
- Marrin, S. (2016). Improving Intelligence Studies as an Academic Discipline. *Intelligence and National Security*, 31(2), 266-279. doi:10.1080/02684527.2014.952932
- Miles, M. B.;& Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Mäkelä, J. (2020). Tiedustelu ja julkisuus Suomessa: eilen, tänään ja huomenna. Teoksessa T. Koivula, *Suomalaisen tiedustelukulttuurin jäljillä* (ss. 91 - 104). Tampere: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Nokkala, A. (2009). *Uhka ja kumppani Venäjä Suomen puolustushallinnossa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Noreen, E. (2004). Estonian Identity Formation and Threat Framing in the Post-Cold War Era. *Journal of Peace Research*, 41(6), 733-750. doi:<https://doi.org/10.1177/0022343304047435>
- Noreen, E. (2007). Threat Images and Socialization: Estonia and Russia in the New Millennium. Teoksessa O. F. Knudsen, *Security Strategies, Power Disparity and Identity - The Baltic Sea Region* (ss. 97-121). Lontoo: Routledge. doi:<https://doi.org/10.4324/9781351149525>
- Ohra-aho, H. (2020). Tiedustelun paradigman muutoksesta. *Kylkirauta*, 11-13. Noudettu osoitteesta https://kylkirauta.fi/wp-content/uploads/2020/06/KR-2-_20_nettil_PPD.pdf
- Paul, J.-P. (2005). *Tiedustelu 2000-luvulla*. Jyväskylä: Tammi.
- Perustuslaki 1999/731. Annettu Helsingissä 5.10.2018. (ei pvm).
- Pietiläinen, T. (29. Lokakuu 2020). *Helsingin Sanomat*. Noudettu osoitteesta Supo: Vakoilu verkossa lisääntynyt korona-aikana, myös Vastaamosta

- vuotaneet tiedot kiinnostavat: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006703114.html>
- Porvali, M. (2022). *Tiedustelun näkymätön historia*. Otava.
- Raitasalo, J.;& Sipilä, J. (2007). *Mikä Suomea uhkaa? Laaja turvallisuuksäsitys ja uhkakuvovalitiikka näkökulmina Suomen turvallisuuksäpolitiikkaan*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Noudettu osoitteesta https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74132/StratLA_23.pdf
- Safire, W. (1994). On language: The Near Abroad. *The New York Times*, 16. Noudettu osoitteesta <https://www.nytimes.com/1994/05/22/magazine/on-language-the-near-abroad.html>
- Seppinen, J. (2018). *Itsenäinen Suomi vakoilun maailmassa 1945-2018*. Jyväskylä: Docendo.
- Sipilä, J. (2020). Tiedustelu, tutkimus ja tiedustelun tutkimus. *Kylkirauta*, 27-29. Noudettu osoitteesta https://kylkirauta.fi/wp-content/uploads/2020/06/KR-2-_20_nettti_PPD.pdf
- Sisäministeriö. (31. Lokakuu 2023). *Mitä on kansallinen turvallisuus?* Noudettu osoitteesta <https://intermin.fi/kansallinen-turvallisuus>
- Sisäministeriö. (14. Tammikuu 2023). *Siviilitiedustelu*. Noudettu osoitteesta Siviilitiedustelulla suojataan Suomen kansallista turvallisuuksä: <https://intermin.fi/kansallinen-turvallisuus/siviilitiedustelu>
- Sisäministeriö. (26. Tammikuu 2023). *Siviilitiedustelulla suojataan Suomen kansallista turvallisuuksä*. Noudettu osoitteesta <https://intermin.fi/kansallinen-turvallisuus/siviilitiedustelu>
- Sisäministeriö. (19. Tammikuu 2023). *Terrorismia torjutaan viranomaisten yhteistyöllä*. Haettu 4. Huhtikuu 2023 osoitteesta <https://intermin.fi/poliisiasiat/terrorismin-torjunta>
- Suojelupoliisi. (1. Marraskuu 2023). *Suojelupoliisin päätuote on tiedustelutieto*. Noudettu osoitteesta <https://supo.fi/tiedustelutieto-palvelee-valtiojohtoa>
- Suojelupoliisi. (14. Marraskuu 2023). *Suojelupoliisin työ perustuu tiedustelulainsäädäntöön*. Noudettu osoitteesta <https://supo.fi/tiedustelulaki>
- Suojelupoliisi. (14. Tammikuu 2023). *Supon tehtävät*. Noudettu osoitteesta <https://supo.fi/supon-tehtavat>
- Tiedusteluvalvontavaltuutettu. (26. Tammikuu 2023). *Tiedustelutoiminta*. Noudettu osoitteesta <https://tiedusteluvalvonta.fi/tiedustelutoiminta>
- Timberg, C.;Albergotti, R.;& Guéguen, E. (19. Heinäkuu 2021). Despite the hype, iPhone security no match for NSO spyware. *The Washington Post*. Haettu 15. Marraskuu 2023 osoitteesta <https://www.washingtonpost.com/technology/2021/07/19/apple-iphone-nso/>
- Toveri, P.;& Pelttari, A. (2020). Sotilas- ja siviilitiedustelu - kehittämistä ajan hengessä. *Kylkirauta*, 5-9. Noudettu osoitteesta https://kylkirauta.fi/wp-content/uploads/2020/06/KR-2-_20_nettti_PPD.pdf

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (Uudistettu laitos ed.)*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Noudettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/jyu/9789520400118>
- Turvallisuuspoliittinen seurantaryhmä. (2004). *Turvallisuuspoliittisen seurantaryhmän raportti (Osa/vuosik. 9)*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Haettu 2023 osoitteesta https://www.defmin.fi/files/335/Summary_of_the_report_of_the_Security_Policy_Monitoring_Group.pdf
- Ulkoministeriö. (21. Lokakuu 2023). *Ulkoministeriön vastuualueet*. Noudettu osoitteesta Vientivalvonta: <https://um.fi/vientivalvontaan-liittyvat-palvelut-ja-ohjeet>
- Vainio, K. (9. Maaliskuu 2022). Pinnan alla kytee uusi uhkakuvasto – kuinka pitkälle yhteiskunnallista elämää turvallistetaan? *Ulkopolitiikka*. Noudettu osoitteesta <https://ulkopolitiikka.fi/lehti/1-2022/pinnan-alla-kytee-uusi-uhkakuvasto/>
- Vuori, J. (2004). Turvallistaminen totalitaarisessapoliittisessa järjestelmässä – Makrotason mallin ja mikrotasonanalyysin yhdistämisestä. *Kosmopolis*, 34(3), 4-28. Noudettu osoitteesta https://www.academia.edu/8923430/Turvallistaminen_totalitaarisessa_poliittisessa_j%C3%A4rjestelm%C3%A4ss%C3%A4_Makrotason_mallin_ ja_mikrotason_analyysin_yhdist%C3%A4misest%C3%A4
- Vuori, J. (2011). *How to do security with words, A Grammar of Securitisation in the People's Republic of China*. Turku: Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B osa 336, Humaniora.
- Wiberg, H. (1987). The Security of Small Nations: Challenges and Defences. *Journal of Peace Research*, 24(4), 339-363. doi:<https://doi.org/10.1177/002234338702400403>
- Wiberg, M. (2011). *Politiikan sanakirja*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.
- YLE. (26. Huhtikuu 2009). *Johan Bäckmanilta kiellettiin pääsy Viroon*. Noudettu osoitteesta <https://yle.fi/a/3-5242948>
- Zetter, K. (2015). *Countdown to Zero Day: Stuxnet and the Launch of the World's First Digital Weapon*. Crown.
- Zetterberg, S. (2017). *Uusi Viron historia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

AINEISTOLUETTELO

Kaikki Kaitsepolitseiametin vuosiraportit ovat saatavilla (viitattu 5.3.2023) julkisella Internetsivustolla <https://kapo.ee/en/content/annual-reviews/>. Suojelupoliisin vuosiraporteista on saatavilla vuosien 2016–2021 julkaisut julkisella Internetsivustolla <https://supo.fi/vuosikirja>. Muut on saatu tietopyynnöllä suojelupoliisilta.

Kaitsepolitseiamet. (2001). Annual review 2000. Europrint.

Kaitsepolitseiamet. (2002). Annual review 2001.

Kaitsepolitseiamet. (2003). Annual review 2002. Europrint.

Kaitsepolitseiamet. (2004). Annual review 2003. Europrint.

Kaitsepolitseiamet. (2005). Annual review 2004. Europrint.

Kaitsepolitseiamet. (2006). Annual review 2005. Europrint.

Kaitsepolitseiamet. (2007). Annual review 2006. Europrint.

Kaitsepolitseiamet. (2008). Annual review 2007.

Kaitsepolitseiamet. (2009). Annual review 2008. Iloprint.

Kaitsepolitseiamet. (2010). Annual review 2009. Uniprint.

Kaitsepolitseiamet. (2011). Annual review 2010. Aktaprint.

Kaitsepolitseiamet. (2012). Annual review 2011. Aktaprint.

Kaitsepolitseiamet. (2013). Annual review 2012. Uniprint.

Kaitsepolitseiamet. (2014). Annual review 2013. Iloprint.

Kaitsepolitseiamet. (2015). Annual review 2014. Iloprint.

Kaitsepolitseiamet. (2016). Annual review 2015. Iloprint.

Kaitsepolitseiamet. (2017). Annual review 2016. Iloprint.

Kaitsepolitseiamet. (2018). Annual review 2017. Iconprint / Printon.

Kaitsepolitseiamet. (2019). Annual review 2018. Iconprint / Printon.

Kaitsepolitseiamet. (2020). Annual review 2019 – 2020. Iconprint / Tallinna Raamatutrükikoda.

Kaitsepolitseiamet. (2021). Annual review 2020–2021. Iconprint / Tallinna Raamatutrükikoda.

Kaitsepolitseiamet. (2022). Annual review 2021–2022. Iconprint.

Suojelupoliisi. (2001). Vuosikertomus 2000.

Suojelupoliisi. (2002). Vuosikertomus 2001.

Suojelupoliisi. (2003). Vuosikertomus 2002.

Suojelupoliisi. (2004). Suojelupoliisin vuosikertomus 2003. Vantaa. Kirjapaino Keili Oy.

Suojelupoliisi. (2005). Suojelupoliisin vuosikertomus 2004. Vantaa. Kirjapaino Keili Oy.

Suojelupoliisi. (2006). Suojelupoliisin vuosikertomus 2005. Helsinki. Libris Oy.

Suojelupoliisi. (2007). Suojelupoliisin vuosikertomus 2006. Helsinki. Libris Oy.

Suojelupoliisi. (2008). Suojelupoliisin vuosikertomus 2007. Helsinki. Libris Oy.

Suojelupoliisi. (2009). Suojelupoliisi 2008–2010. Helsinki. Yliopistopaino.

Suojelupoliisi. (2011). Vuosikertomus 2010.

Suojelupoliisi. (2008). Suojelupoliisin vuosikertomus 2007. Helsinki. Libris Oy.

Suojelupoliisi. (2012). Vuosikertomus 2011.

Suojelupoliisi. (2013). Vuosikertomus 2012.

Suojelupoliisi. (2014). Vuosikertomus 2013.

Suojelupoliisi. (2015). Suojelupoliisin vuosikertomus 2014.

Suojelupoliisi. (2016). Vuosikertomus 2015.

Suojelupoliisi. (2017). Vuosikirja 2016.

Suojelupoliisi. (2018). Vuosikirja 2017.

Suojelupoliisi. (2019). 70-vuotisjuhlavuosikirja 2018.

Suojelupoliisi. (2020). Vuosikirja 2019.

Suojelupoliisi. (2021). Vuosikirja 2020.

Suojelupoliisi. (2022). Vuosikirja 2021.